

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 67.

Lördagen den 1 juni, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning tredje särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vattenlag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid i fråga om 1 kap. 1 § i det under punkten A) 1:o upptagna förslaget till *vattenlag*, enligt förut skedd anteckning, ordet till

*Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)*

Herr Lübeck, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Den grundprincip, som är lagd för vår vattenrätt, sådan den nu är gällande och även sådan den enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skulle bli gällande i fortsättningen, är ju, att envar äger råda över det vatten, som finnes å hans grund, med, som det heter, »här nedan stadgade eller eljest lagligen gällande inskränkningar». Den fråga, som vi nu i denna principdebatt ha att avhandla, gäller ju icke ordalydelsen av denna paragraf utan egentligen vad som skall för framtiden förstås med de i paragrafen omnämnda inskränkningarna. Och dessa inskränkningar ha ju fått sin utformning framför allt i lagförslaget fjärde kap. och i första kapitlets 5 och 7 §§. Det är särskilt på dessa punkter, som meningarna bryta sig mot varandra.

Jag är övertygad om, att kammarens samtliga medlemmar behjärta den ofantliga betydelse, som denna vattenlagstiftning har för gestaltningen av vårt ekonomiska liv i fortsättningen, och att denna betydelse kommer att framträda icke blott för industrien, såsom man kanske på sina håll vill tro, utan även för andra näringar, icke minst för jordbruket och det därmed sammanhängande fisket, och vidare för handel och andra näringsgrenar.

Tyvärr måste jag för min del beteckna Kungl. Maj:ts och utskottets förslag och följaktligen än mer den socialdemokratiska reservationen såsom otillfredsställande och detta ur både rättslig och praktisk synpunkt. Det är en otillfredsställande grund, som

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

det kungliga förslaget har byggt på, då man inom regeringen — jag tillåter mig hysa den uppfattningen — trots allt har åstadkommit en kompromiss mellan liberala och socialdemokratiska åsikter, en kompromiss, där man, så att säga, med tummen på kniven har velat känna efter, hur långt den s. k. vattenkraftsindustrien skulle tåla kallt stål. Den socialdemokratiska reservationen har enligt min mening, för att använda samma bild, ränt in kniven ända till skaftet. Men jag vill samtidigt säga, att detta sker under ärligt tillkännagivande av, att man ej vill ha kvar det nu rådande vattenrättssystemet utan vill bygga på något annat, där man ej skulle lita till den enskilda företagsamheten utan helt söka övergå till statsdrift. Kungl. Maj:t och utskottet ha emellertid, när de bedömt vattenkraftsindustriens ställning till det nya lagförslaget, dömt fel. Det är ej rätt enligt min mening, såsom departementschefen gör gällande, att grundbestämmelserna i detta lagförslag, särskilt i 4 kapitlet, som det, visserligen vagt, heter, icke torde komma att avskräcka från en fortsatt och utvecklad enskild företagsamhet på området. Jag vet visserligen mycket väl, att jag — det har också departementschefen indirekt i dag understrukit — är en smula misstänkliggjord såsom ensidigt sakkunnig i frågan och såsom företrädande vissa s. k. fackintressen, till vilka, när det gäller en fråga där man kommit in i den politiska virveln, vederbörande icke längre anse sig böra taga någon hänsyn. Det skulle således vara en ensidig taktik, som kommer från vissa intressegrupper. Och herr justitieministern har ju också oförbehållsamt givit uttryck åt, att en viss taktik skulle ha drivits i denna fråga från vattenkraftsindustriens sida. Men jag tillåter mig i allt fall, om man underkänner *min* mening i saken, hänvisa till den fullständigt enhälliga mening, som i denna fråga framkommit från dem, som skulle i främsta rummet beröras av den nya lagen och nyttja densamma. Vad man än har för personlig mening i frågan, torde icke detta vittnesbörd böra underkännas, om man nämligen främst syftar till att understödja produktionen på detta område, och det är ju allas vår mening. Man har nog också rätt, när man dömer på detta sätt från vattenfallsindustriens sida, ty vad man väntat på i tio år och som nu situationen kräver, är ej en lagstiftning, som sätter upp som ögonmärke att skifta ut plus och minus och att hålla produktionen så pass kort, som man anser möjligt med hänsyn till, att man ej vill fullständigt stäcka den. Vad vi behöva, är en lagstiftning, som med bortseende från dessa små politiska synpunkter på frågan kan lägga en god grundval för verkliga framsteg, för bättre förhållanden, då det gäller möjligheten att utnyttja vår vattenkraft, än vi hittills haft att räkna med. Jag ber då att få taga denna lilla men utvalda samlings i kammaren uppmärksamhet i anspråk för att från min synpunkt klargöra en del rättsliga men huvudsakligen praktiska synpunkter, ur vilka jag anser, att Kungl. Maj:ts och utskottets koncessionsförslag är i väsentliga delar onödigt och olämpligt för att ej säga skadligt för landets utveckling under nuvarande förhållanden. Jag behöver då

ej i detalj upprepa, på vilka koncessionsbestämmelser jag syftar, och vad dessa bestämmelser innehålla. Det har ju i herr statsrådets redogörelse blivit klargjort. Jag syftar på den ökning i bygdekraften, som i Kungl. Maj:ts förslag blivit införd gent emot de sakkunnigas mening, vidare på nyprövningsrätten och statens inlösningsrätt och vad vi kalla dubbelprövningen, d. v. s. prövningen i administrativ väg vid sidan av domstolsprövningen, och vidare de särskilda restriktionerna i fråga om vattenregleringen. Slutligen syftar jag på den skrivelse, som under punkt B) av utskottets hemställan blivit föreslagen att avlåtas till Kungl. Maj:t i fråga om utredning rörande den s. k. initiativrätten.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

När jag skall avhandla saken ur rättslig synpunkt är det med den reservationen, att jag naturligtvis icke gör anspråk på att vara sakkunnig i fråga om den rent juridiska sidan av saken. Jag kan ej bedöma den annat än på grund därav, att en tjugoårig verksamhet fört mig så gott som varje dag i ganska nära beröring även med den rättsliga sidan av saken. Jag kan på grund därav kanske ha något att säga i saken.

Det föreföll mig, som om herr justitieministern främst byggde sin uppfattning i rättsfrågan — i den mån den nu innebär, att äganderätten till vattnet skulle vara mera inskränkt, än man i regel antager — därpå, att vattnet i ett vattenfall vore något av ganska säreget slag. Det vore ej äganderätt i vanlig mening, eftersom vattnet rinner förbi och till följd därav ej var permanent gripbart utan av mycket flyktig natur. Herr statsrådet betecknade därför vattenrätten som en äganderätt av mindre valör. Denna uppfattning är, så vitt jag förstår, icke riktig. Det är väl ändå så, att detta vatten med naturnödvändighet måste passera vederbörandes strand. I den mån ägaren sålunda icke gör annat än utnyttjar vattnet i det ögonblick det rinner förbi och gör detta utan att påverka andras intressen vare sig ovanför eller nedanför eller vid sidan av detsamma, bör man knappt på nämnda teoretiska grund kunna komma till det resultatet, att denna rätt skulle vara av mindre valör. Jag kan för min del icke erkänna, att den är av mindre valör, om det ej kan påvisas, att detta vatten kan när som helst i någon utsträckning konsumeras av någon, som har rätt till vattnet ovanför.

Jag kan i detta sammanhang berätta en liten anekdot om vad framlidne disponenten doktor Ljungberg i Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag yttrade i samband med en tvist om vattenavtappning i samband med Siljans reglering, där han och andra strömfallsägare voro av olika mening. Han sade, när de ej voro nöjda: »Herrarna kunna vara fullständigt övertygade om, att bolaget icke skall dricka upp vattnet. Det skall nog komma ned till herrarna.» Och däri ligger nog den huvudsakliga orsaken, varför den uppfattning, åt vilken herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har givit uttryck, är, så vitt jag kan finna, ganska litet värd. Detta förhållande, att vattnet rinner förbi egendomen, har också fått sitt direkta uttryck i § 1 däri, att det ej talas om äganderätt, att var

Ang. vattenlag och en äger vattnet, utan att var och en äger råda över det vatten, m. m. som finnes å hans grund, förmodligen just för att ge uttryck åt (Forts.) det förhållandet, att det ej är en permanent vattenmassa, som man har äganderätt till.

I detta sammanhang skall jag nu beröra den socialdemokratiska reservationen vid denna punkt, som ju är inne på samma tankegång, en tankegång, som för övrigt får kanske sitt fullaste uttryck i herr Hages reservation, där också detta förhållande framhålles. Herr Hage yttrar sig ungefär så, att den, som egentligen äger vattnet, strängt taget är den på vilkens mark vattnet först faller ner från himmelen med betydligt större fallhöjd än vad som förekommer här på jorden. Det är således ungefär samma tankegång som den vilken fått uttryck i statsrådets argumentering. I den socialdemokratiska reservationen har rättsfrågan avhandlats i följande ordalag: »Då sålunda enligt vår mening landets vattenkraft är att anse som en hela nationens egendom, att utnyttjas till allas båtнад, bör lagstiftningen inrikta sig på att, med lämplig övergångstid för avveckling av privata rättsförhållanden, bringa dessa värden i det allmännas hand.»

Och så står det sedan: »Den kraft, som ligger förborgad i ett större vattenfall eller i en sjö, som kan tagas i anspråk för en värdefull reglering, har tillkommit utan någon grundägarens medverkan. Den är ytterst en produkt av nederbörden i ovanför liggande vattenföringsområde.» Där återfinner man sålunda samma tankegång.

I rättsfrågan skall jag sedan be att få uppehålla mig något vid koncessionssystemet, sett ur rättslig synpunkt. När man bedömer detta koncessionssystem får man icke förbise vare sig rättsutvecklingen i de olika länderna eller de naturliga och allmänna betingelser, under vilka vattenkraften i de olika länderna kan utnyttjas. Jag tänker då särskilt på tillgången på vattenkraft i olika länder, om den förekommer rikligt eller sparsamt, och jag tänker vidare på folktätheten, som är en mycket viktig faktor, på de allmänna industriella betingelserna m. m. sådant. Nu har ju här åberopats, att på kontinenten har man ett helt annat vattenrättssystem än vi ha. Och det är riktigt. Där har ju nämligen staten en överhöghetsrätt till vattnet, man må sedan kalla det föfoganderätt eller äganderätt. Men denna framtvingar ju nödvändigtvis, att staten måste på vissa villkor upplåta vattenkraften till enskilda för nyttjande, och detta då naturligtvis på vissa s. k. koncessionsvillkor.

Hos oss ligger denna sak annorlunda. Man har emellertid ansett, att man hos oss kunde fästa en särskild vikt vid att kungsådra förekommer i en del av våra vattendrag, och man har i allmänhet velat taga detta till utgångspunkt för en hel del av de restriktioner, som från olika håll blivit föreslagna. Det är emellertid så, att kungsådra har till uppgift att tillgodose verkliga allmänna vattendragsintressen, närmast skulle jag vilja säga de trafikintressen, som äro knutna vid vattnet, såsom fiske, flottning,

farled, vattnets fria framrinnande och fria lopp för att icke åstadkomma uppdämning för ovanförliggande och icke heller innehålla vatten till skada för nedanförliggande. Det erkännes ganska oförbehållsamt, och det framgick av vad herr statsrådet yttrade på förmiddagen, att man nu på sina håll vill inlägga i begreppet kungsådra en avsevärt större innebörd, än vad hittills varit förhållandet, att man vill förknippa med densamma helt andra intressen, eller, som det uttryckts i dag från håll, som i denna fråga står regeringen nära, i en av morgontidningarna, att man skulle kunna anpassa sig efter utvecklingen av förhållandena. Men emot detta vill jag dock göra gällande, att om man erkänner, att man går utöver vad som rättsligt bör anses vara kungsådreintressen i denna sak och vill tillgodose även andra allmänna intressen, så kan man dock icke längre hålla på, att man står på den nuvarande rättens grund. Det kan ju icke heller förnekas, att kungsådran enligt det nu föreliggande förslaget skulle komma att utsträckas i vattendragen över betydligt större sträckor än där kungsådra för närvarande kan anses förekomma, d. v. s. där kungsådra av ålder varit. Och detta utsträckande av kungsådra över områden, där faktiskt enligt lagakraftvunna domar kungsådra icke förekommer, kan väl icke betraktas annat än som en rättskränkning. Man kan icke som en motvikt mot denna rättskränkning åberopa, att kungsådreinstitutet på sådana sträckor, där kungsådra faktiskt förekommer, givits en i någon mån avvikande innebörd mot nuvarande bestämmelser, att sålunda det är något mindre vattenmängd, som maximalt skulle behöva avstås, ty om man gör orätt mot en sakägare, så kan detta ej förklaras icke vara en rättskränkning, därför att man giver en annan en viss förmån.

Med anledning av att det så mycket åberopats, att denna vattenmängd, som i de sträckor, där kungsådra förekommer, skall i kungsådreintresse avstås, skulle något minskas, vill jag också framhålla att man visserligen bland teknici räknar med att mellan 40 och 50 % av vattenmängden kan gå fram i kungsådran. Men som också från regeringens sida framhållits, är det en maximigräns, som praktiskt taget aldrig uppnås. Att denna gräns aldrig uppnås beror helt enkelt därpå, att med nuvarande tekniska hjälpmedel man icke behöver för att tillgodose dessa trafikintressen i vattendragen låta vattnet löpa fritt i kungsådran, utan man hjälper dem fram på mera vattenbesparande sätt. Kungsådra var ju i gamla tider en breddfråga så att säga i vattendragen, icke en vattenmängdsfråga. Man fastställde kungsådran till en tredjedel av vattendragets bredd, helt enkelt därför att det var huvudsakligen i lugnvatten, emellan forsar, som kungsådran förr hade sin egentliga betydelse, och man ansåg sig behöva denna bredd för farledsändamål. Det är således en fråga, som haft föga att skaffa med det resonemang om kungsådrans *vattenmängd*, som sedermera kommit att spela en roll.

Med fog har man, när det gällt jämförelse med den utländska lagstiftningen, ansett sig kunna åberopa att Norge, där man ju

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

haft samma rättssystem i stort sett som vi, infört en koncessionslagstiftning med nog så drakoniska bestämmelser. Vad rättsfrågan angår vill jag emellertid framhålla, att den omständigheten, att man i Norge infört en sådan lagstiftning, givetvis icke kan ha något inflytande på rättsfrågans bedömande hos oss. Skälet till att denna lagstiftning i Norge blivit genomförd är, såsom litet var av herrarna torde ha sig bekant, helt enkelt det förhållandet, att Norge haft och har en mycket omfattande utländsk spekulation i vattenfall sedan 5 å 10 år tillbaka. en spekulation som antagit sådana dimensioner, att man inom olika kretsar i Norge, oberoende av partier sålunda, ansåg det absolut nödvändigt att åstadkomma en inskränkning i denna spekulation, för att icke landet, som man sade, skulle behöva undergå ett öde liknande boernas.

Till slut vill jag i sammanhang med denna rättsfråga framhålla, att när man så gärna också drager upp jämförelser mellan kraftledningar och enskilda järnvägar och talar om de koncessioner, som där utdelas, så är man enligt min mening inne på ett felaktigt spår vid jämförelsen. Om man åberopade dessa koncessionsförhållanden när det gäller själva kraftdistributionen, då kunde det ju finnas något fog för det. Men här gäller det ju att i vattenlagen reglera själva utnyttjandet av vattenfallen, icke kraftens distribuerande. I fråga om kraftens distribuerande föreligga som bekant utredningar, däri uti reservationer föreslås införande av prisregleringar av olika slag, och jag vill för min del säga, att om det skulle framträda ett behov av dylika prisregleringar som man då tämligen allmänt erkänner böra gälla endast i fråga om smärre kraftkonsumenter, så kommer jag, när det blir fråga om den saken och om ett verkligt sådant behov påvisas, icke att ställa mig avvisande till ändring i det avseendet. Men vad det nu gäller, är som sagt utnyttjande av själva vattenfallen. Och när i det sammanhanget herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet yttrade, att man icke får sammanblanda industriens intresse med strömfallsägarnas, så vill jag på det svara, att enligt min mening skall man, när man bedömer vattenlagen, främst betrakta saken ur deras synpunkt, som själva utnyttja kraften på sitt område för egna ändamål. Går man ifrån den utgångspunkten kommer man in på förhållanden, vilka vattenlagen såsom sådan har ganska litet att skaffa med. Till denna grupp hör vår stora bruksindustri, och till den kommer att höra hela den på vattenkraft grundade storindustrin i Norrland.

På gränsen till de rättsliga spörsmålen ligger också det förhållandet, att när expropriationslagen 1917 antogs av riksdagen, så tror jag vi kunna vara ense om att det från alla håll skedde under den förutsättningen, att de huvudgrunder, som då lades för expropriationsrätten, skulle bli för någon avsevärd tid framåt bestående. Men icke förty skulle nu enligt utskottets och Kungl. Maj:ts förslag, för att icke tala om socialdemokraternas förslag, en högst väsentlig utvidgning av expropriationsrätten komma att ske.

Det är nu ungefär 10 år sedan kommittéernas förslag till vat-

tenlag lades fram, och efter den tiden har ju denna koncessions-*Ang. vattenlag*
fråga varit uppe på dagordningen tämligen oavbrutet, kan man säga. *m. m.*
Men aldrig under hela denna tid har, såvitt jag kunnat finna, lika
litet som nu vid framläggandet av Kungl. Maj:ts proposition kunnat påvisas, att några som helst missbruk från den enskilda kraft-
industriens sida förekommit, som skulle kunna göra framläggandet
av detta koncessionsförslag till något, som kunde grundas på ett
verkligt behov. Jag ber att alldeles särskilt få understryka detta
förhållande. Man har varit helt och hållet hänvisad till att peka
på möjligen i framtiden uppkommande intressen, som skulle kunna
nödvändiggöra koncessionsbestämmelser. Och det kan ju då vara
av vikt att, just med anledning av vad som framhållits här så
mycket i fråga om kungsådra, påpeka, att de framtida kungsådre-
intressena, i mån som de göra sig gällande — sådana intressen så-
lunda som kunna göra kungsådrans öppethållande nödvändigt —
under alla förhållanden skola tillgodoses. Enligt 1 kap. 12 § i lag-
förslaget skall dammen kunna ändras eller rivas ut för att tillgo-
dose dessa kungsådreintressen.

Under nyssnämnda tid av 10 år har som bekantst atens kraft-
verksrörelse utvecklats sig på ett sätt, som varit för våra förhål-
landen storartat och som man kan säga är utan motsvarighet i nå-
got annat land. Detta förhållande har man i den kungl. proposi-
tionen bortsett från. Utskottet har nu på grund av de påpekanden
som gjorts i framlagda motioner sökt göra gällande, att denna
statens kraftverksrörelse egentligen icke betydde så mycket, där-
för att staten för närvarande icke ägde mer än omkring 15 % av lan-
dets vattenkraft. Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet
har i dag korrigerat denna uppgift till 15 å 20 %, och jag tror, att
den sistnämnda siffran för tillfället är den som man får räkna med.
Man får ej heller förbise att riksdagen de sista åren beviljat an-
slag till ganska betydligt ökat förvärv av vattenkraft för statens
räkning och att under de 10 år, som förflutit sedan statens kraft-
verksrörelse började, således en ganska kort tidsperiod, staten re-
dan utvecklat denna sin verksamhet ända därhän, att staten för
närvarande utnyttjar minst 20 % av all den utnyttjade vattenkraf-
ten i landet. Om man därtill ser på vattenkraftens fördelning.
fördelningen av statens vattenfall och kraftverk över landet och
för övrigt de erfarenheter, som redan vunnits, så tror jag man får
lov att erkänna, att genom denna statens verksamhet har i vårt
vattenkraftspolitiska liv inträtt en reglerande faktor av ganska sär-
egen natur, som man icke har rätt att bortse ifrån, såsom den
kungl. propositionen gjort och såsom herr statsrådet även i
dag på förmiddagen gjort. Det kan icke förnekas, att statens
kraftverksrörelse redan åstadkommit en viss prisreglering i fråga
om vattenkraften, och samtidigt tror jag man får erkänna, att den-
na statens kraftverksrörelse icke kunnat bli vad den är, om vi icke
samtidigt hade haft den kommunala och den enskilda kraftverks-
rörelsen i landet, som utgjort både i tekniskt och ekonomiskt hän-
seende en sporre för utvecklingen även från statens sida.

Ang. vattenlag

m. m.

(Forts.)

Kungl. Maj:t har nu i propositionen uttryckt sig ganska svävande, skulle jag vilja säga, i fråga om statens framtida vattenkraftspolitik och vad man från det hållet tillämnar. Herr statsrådet har i propositionen ungefär uttalat att därom råda för närvarande delade meningar, och att den saken borde man nu skjuta undan. I den socialdemokratiska motionen och reservationen har man däremot kommit med klarare toner i detta fall, som jag nyss hade tillfälle att beröra. Där har man uttryckligen framhållit, att man vill införa ett system, där staten ensam skulle vara den, som tog hand om kraftproduktionen och kraftdistributionen i landet. Jag vill i det sammanhanget endast fråga, huru man tror, att man med ett sådant system skall kunna åstadkomma den industriella utveckling, som vi här hoppas på genom vattenkraftens utnyttjande, om man verkligen föreställer sig, att staten skall bygga ut vattenfall i förskott för att tillgodose det industriella initiativ, som sedan kan komma fram, och om detta utbyggande av vattenfallen till gagn för industrien skall kunna regleras av Kungl. Maj:t, statsutskottet och riksdagen.

Man har vidare framhållit till stöd särskilt för den socialdemokratiska reservationen men även för Kungl. Maj:ts förslag i dessa delar, att man kunde behöva en ökad enhetlighet och planmässighet i fråga om utnyttjandet av vattenkraften i landet och dess distribution. Jag vill för min del göra gällande — och jag stöder detta på erfarenheten till dato — att något behov av större enhetlighet och planmässighet, än som hittills på frivillighetens väg kommit till uttryck, icke gjort sig gällande och att för fortsättningen den nya vattenlag, vi nu hoppas få till stånd, just har till syfte att befrämja enhetlighet och planmässighet i all den omfattning, som man kan tänka sig vara praktiskt behövlig. Däremot skulle förhållandet enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag bli, att man skulle minska utsikterna till enhetligt och rationellt utnyttjande av kraftkällorna, detta därför att man i ett koncessionsförslag naturligt nog måste draga upp en viss gräns för storleken av de vattenfall, där koncessionsbestämmelserna skulle inträda. Och detta uppdragande av en viss gräns gör naturligtvis, att ägare av vattenfall komma att sträva efter att var för sig utnyttja andelar av fallkomplex, som eljest borde kunnat enhetligt utnyttjas, detta för att undgå de mycket besvärande restriktiva bestämmelserna i lagstiftningen. Därmed skulle sålunda Kungl. Maj:ts förslag medföra ett direkt motverkande av ett av lagens allra förnämsta syften.

Utskottet har till bemötande av vad som framkommit i motioner velat påstå att staten och enskilda företagare på detta område skulle bli likställda inför lagen. Jag skall icke närmare upptaga denna fråga till behandling, utan kan helt enkelt nöja mig med att hänvisa till, att ingen väl gärna kan säga att ett system, där man inför inlösningsrätt för staten av enskildas kraftanläggningar och där man föreslår initiativrätt för staten att taga enskildas vattenfall i anspråk, där dessa efter viss tids varsel icke själva

finna sig i stånd att utnyttja dem, att detta skulle anses innebära likställighet inför lagen mellan staten och enskilda.

Vad nyprövningsinstitutet angår, så har ju detta institut till uppgift att tillgodose allmänna intressen, och staten skulle vara underkastad samma bestämmelser som de enskilda. Men jag frågar, om någon tror, att även detta institut, ehuru det formellt sett kan sägas innebära likställighet inför lagen, i verkligheten kommer att innebära en sådan likställighet. Var och en kan tänka sig, vad det betyder för den enskilde, om han utsättes för sådana restriktiva bestämmelser som att vid nyprövning få utan ersättning utgiva en tredjedel av anläggningens värde, och vad samma sak betyder för staten, som låter alla omkostnader så att säga gå i en pott. Det verkar givetvis icke på samma sätt, och att tala om likställighet inför lagen anser jag icke heller i detta fall vara riktigt.

Jag skulle nu vilja något uppehålla mig vid, huru det nya lagförslaget utan de av Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelserna skulle komma att verka för jordbrukets och de s. k. samhällsliga intressena. Det hade med hänsyn till dem av kammarens ledamöter, som icke haft tillfälle att så noga penetrera detta förslag, varit önskligt att man vid behandlingen här hade först genomgått 1, 2, 9 och 11 kap., för att kammarens ledamöter skulle ha fått litet mera klart för sig, vad man verkligen gjort i lagförslaget enligt de sakkunnigas edition för att tillgodose dessa jordbrukets och de samhällsliga intressena. Jag skall nu endast i korthet frambälla, att man sökt tillgodose dessa jordbrukets intressen genom åtgärder för underlättande av jords torrläggning och bevattning och av landsbygdens elektrifiering, genom betryggande grunder för skadeersättningar av olika slag, även genom anställande av eftervärdering ganska lång tid efter anläggningens genomförande samt genom att söka skapa tillfredsställande garantier för den nationalekonomiska nyttan av de vattenregleringsföretag, där tvångsrätt får utövas.

Vad lagen har att främst tillgodose är ju åstadkommande av en jämnare avrinning i våra vattendrag, elektrifiering av landet i dess helhet samt, ur industriell synpunkt kanske främst med hänsyn till framtiden, ett utnyttjande av vattenkraften uppe i Norrland.

Det är två viktiga fördelar för jordbruket som det nya lagförslaget enligt de sakkunnigas förslag skulle skapa, som jag skall be att få uppehålla mig vid. Den ena gäller sättet för genomförande av vattenregleringar, och den andra gäller vad som sammanhänger med landsbygdens elektrifiering. För närvarande förhåller det sig så, att man kan enligt gällande lag åstadkomma en upp-dämning av vatten till skada för annan, men man kan icke med någon säkerhet åstadkomma en sänkning av vattenståndet. Det torde ligga i öppen dag, att man genom det tvång, som sålunda föreligger att söka så att säga pressa vattenmagasinet uppåt, ofta åstadkommer större skada än nöden skulle kräva. Genom det nya lagförslagets bestämmelser kan vattenmagasinet även insas nedåt, och därmed åstadkommer man större möjlighet att tillgodose även

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Ang. vattenlag jordbruksintresset eller åtminstone att åstadkomma minsta möjliga
m. m. skada vid en viss regleringseffekt.
(Forts.)

I fråga om dessa vattenregleringar vill jag i samband härmed framhålla, att nationalekonomiskt sett komma de i sin helhet icke att medföra den väsentliga olägenhet för jordbruket, som man på sina håll synes föreställa sig. Det är ganska lätt att göra en kalkyl över vad de maximalt skulle kunna åstadkomma i fråga om skadande av jord i landet, och man finner därvidlag, att om alla vattenregleringar genomfördes, som man skulle kunna tänka sig för att åstadkomma möjligast jämn avrinning, så skulle man kanske spolia en tusendel av landets öppna jord. Detta är sålunda mindre än vad man genom nyodlingar vinner redan nu på ett år och en försvinnande del i betraktande av den jord man skulle kunna vinna genom att lägga odlingsjord under plojen, alldeles oberoende av vattendragen. Det är ju givet, att en vattenreglering kommer att vålla lokala skador på sina håll, men även dessa lokala skador ha blivit högst betydligt överdrivna. Här har i riksdagen vid olika tillfällen gjorts svartmålningar t. ex. i sammanhang med regleringen av sjön Skagern. Men om riksdagens ledamöter reste dit ned och toge reda på, huru denna reglering av Skagern verkat, sedan den nu genomförts, så tror jag, att man samt och synnerligen skulle giva mig rätt i, att den framställning av följderna av denna reglering, som man här uppe i riksdagen fått till livs, har varit minst sagt överdriven. Jag vill till belysning härav nämna, att en strandägare, som under målets behandling ansåg sig komma att lida stor skada av denna reglering, en lång tid efter sedan denna var genomförd infann sig hos vederbörande kraftbolag och frågade, om man icke snart skulle genomföra regleringen av Skagern. Han fick då den upplysning, att denna reglering hade sedan 6 månader tillbaka, tror jag det var, varit genomförd! När därför herr statsrådet i dag på förmiddagen yttrade, att man genom dessa vattenregleringar skulle kunna komma att förändra en hel bygds kultur och levnadsförhållanden, som uttrycket föll, och åstadkomma stora naturkatastrofer, så skulle jag vilja till herr statsrådet vördsamt rikta den frågan: var har någonting sådant skett, och var tror herr statsrådet det skulle kunna komma att ske? Jag kan ur min erfarenhet åtminstone icke tänka mig något enda fall, som skulle kunna passa in på den framställning av saken, som herr statsrådet med dessa ord givit.

I den socialdemokratiska reservationen har man på tal om dessa vattenregleringar åberopat — med stor tillfredsställelse kan jag förstå — en kollega till mig, ingenjör Serrander, som gjort en utredning om vad man skulle kunna vinna genom reglering av vattendragen här i landet. Serrander har gjort en teoretisk beräkning av den vinst, som därvidlag skulle uppstå, och kommit till ett kapitalvärde av $1\frac{1}{2}$ å 2 miljarder kronor. Ja, jag behöver knappast säga, att en utredning av detta slag icke får åberopas i det syfte de socialdemokratiska reservanterna gjort. Det skulle vara lätt att draga upp sådana paralleller inom vårt näringsliv, som skulle ge de mest

förbluffande konsekvenser av den socialdemokratiska reservationen. Ang vattenlag
.. m.
(Forts.)
Man kunde ju t. ex. räkna ut vad vår industri har för tillverkningsvärde för ett år och sedan beräkna, vad dess utgifter gå till etc., för att därefter kalkylera fram på papperet en nettovinst, som sedan skulle kunna ge anledning till samma reflexioner om nödvändigheten för staten att slå under sig hela industrien och att för framtiden icke låta någon enskild industri förekomma i landet. Jag vill också för att ställa saken i dess rätta belysning meddela, att den åberopade författaren själv efter att ha framlagt sin kalkyl tillagt, att denna måste betraktas som en utopi, men detta ha de socialdemokratiska reservanterna nog samt aktat sig för att återge.

Om jag så skulle nämna några ord om den fråga jag nyss berörde, den andra fördelen av betydelse för jordbruket, nämligen jordbrukets elektrifiering, som ju omfattas för närvarande med allra största intresse, så vill jag säga, att denna genom det nya vattenlagsförslaget skulle befrämjas på ett mycket betydande sätt. Jag erinrar i detta sammanhang endast om att genom detta förslag utbyggandet av både större och mindre strömfall över huvud taget komme att befrämjas. Vad de större strömfällen angår, vill jag göra gällande, att vad som hittills mest bidragit till landsbygdens elektrifiering är just utbyggandet genom enskildas försorg av de större strömfällen och framdragandet av kraftledningar för industriens räkning, från vilka kraftledningar det sedan varit möjligt att distribuera kraft till landsbygden, medan det, utan att industrien kunnat bära huvudparten av kostnaderna för dessa kraftledningar, icke varit möjligt att åstadkomma detta resultat.

Jag erinrar vidare därom, att enligt de sakkunniges förslag, upptaget av Kungl. Maj:t och utskottet, skulle man på grund av äganderätt till delar av ett strömfall kunna få tillgodogöra sig så kallad ersättningskraft, motsvarande den andel man äger i strömfallet, och dessa delar av kraften skulle komma att knytas till de hemman eller samfälligheter, vartill kraften ursprungligen hör. Kungl. Maj:ts förslag innebär gent emot de sakkunniges förslag, vill jag i förbigående säga, en försämring i detta avseende, eftersom man med Kungl. Maj:ts förslag skulle utsätta ägarna av dessa till vissa hemman knutna kraftandelar för risken att även deras kraft blir av staten exproprierad och att man sålunda blir av med den mycket viktiga fördel, som man särskilt från jordbrukarhåll ansett ligga i de sakkunniges förslag, nämligen att kraften skulle knytas till gården.

Slutligen kommer bygdeelektrifieringen att befördras genom de mycket betydande kraftmängder, som i form av s. k. bygdekraft skulle ställas till förfogande; enligt sakkunnigas förslag en tjugondedel av kraften från de större strömfällen, enligt Kungl. Maj:ts förslag en tiondedel. Jag skall nu inte uppehålla mig vid denna detalj. Jag vill däremot i anledning av den socialdemokratiska reservationen uttala en bestämd varning för att man från landsbygdens sida skulle lita till att man genom statens omhän-

Ang vattenlag
m. m.
(Forts.)

dertagande av distributionen får sina kraftbehov på ett skyndsammare och bättre sätt tillgodosedda, än om man litar till vårt nu gällande system. Det låter mycket bra detta, att om staten toge hand om saken, skulle man enhetligt kunna distribuera kraft över hela landet och nå fram till de mest avlägsna bygder tämligen oberoende av kostnadsfrågan. Jag tillåter mig fråga, om någon verkligen tror, att det med hänsyn till ekonomiska skäl skulle kunna gå till på det sätt man här förespeglat. Det får nog gå till så att man efter hand elektrifierar de trakter, där någorlunda tillfredsställande ekonomiska förutsättningar finnas för elektrifiering. Skulle man gå fram med stora statskraftnät i stället för att även lita till små vattenfall i de trakter, där de stora distributionsnäten tills vidare icke ha något berättigande, tror jag, att det skulle dröja mycket länge, innan allas vårt önskemål att få våra bygder elektrifierade bleve tillgodosett. Det är en chimär, om man tror, att genom det system, som socialdemokraterna förorda, man skulle få vår landsbygd hastigare elektrifierad än med nuvarande ordning.

För det kungl. förslaget har förhållandet mellan priset på bränslekraft och vattenkraft i framtiden spelat en mycket viktig roll, och herr statsrådet har i dag också uppehållit sig vid denna fråga. Denna sammanhänger med två faktorer, kolpriset och bränslekraftekonomin. I motsats mot den uppfattning som herr statsrådet i dag gav uttryck åt, vill jag för min del uttala som min bestämda mening, att det inte kommer att dröja länge efter världskrigets slut, innan kolpriserna högst väsentligt sjunkit, jag vill inte säga ner till samma nivå som före kriget, men sjunkit i så hög grad, att vi återigen ha att räkna med ett verkligt konkurrensförhållande mellan stora delar av vattenkraftindustrin och bränslekraften.

Vad angår bränslekraftekonomin, kan det vara nog att erinra därom, att våra vattenkraftanläggningar för närvarande ha praktiskt taget nått den teoretiska gränsen för vad som kan utvinnas från vattenkraften, medan däremot bränslekraftekonomin icke kommit längre, än att man endast utnyttjar ungefär 15 % av kolens värmevärde. Det är visserligen en utopi, att man skulle kunna komma därhän, att man utnyttjar kolens värmevärde till dess yttersta gräns eller ens någorlunda närmar sig denna gräns, men jag vill dock erinra om, att utnyttjandet av kolen har andra möjligheter att uppvisa, som redan före kriget under ett årtionde och i synnerhet under kriget i hög grad utvecklats; man har lärt sig tillvarataga biprodukter av kolen, och det är uppenbart att detta kommer att inverka på bränslekraftekonomin i högsta grad, då man därigenom kommer att kunna väsentligt avlasta kraftkostnaden. Man hör för närvarande talas om fabulöst låga priser på kolkraft i de kolproducerande länderna, där kolen samtidigt utnyttjas för framställning av en mängd biprodukter. Detta förhållande mellan bränslekraft och vattenkraft i förening med den statsdrift i fråga om vattenkraft vi här i landet infört, utgör därför enligt vår uppfattning ett alldeles bestämt skäl, varför vi här i

landet icke behöva befara att få några verkliga privatmonopol i fråga om kraftdistributionen i landet eller över huvud taget i fråga om vattenkraftens utnyttjande. Vad jag i detta avseende har anfört gäller i alldeles särskilt hög grad kraftdistributionsföretagen, vattenregleringarna och vissa industrier med dagdrift, för vilka kraftkostnaden spelar en tämligen underordnad roll i förhållande till andra faktorer vid prisbestämningen på industriens råvaror. Däremot är det tydligt, att bränslekraftfrågan icke spelar någon som helst roll, när det gäller att bedöma förhållandena för vår s. k. storindustri, den industri, som för framtiden kommer att ha sin hemortsrätt huvudsakligen uppe i Norrland. Detta är ett förhållande, som man enligt min mening även har åtminstone i väsentliga delar, förbisett i det kungl. förslaget med dess restriktioner. Man har förbisett, att genom Norrlands klimatiska och kommunikationsförhållanden lagts alldeles bestämda hinder i vägen för några språng i utvecklingen som skulle kunna motivera några restriktiva åtgärder av de slag, som här varit föreslagna. Man har högst betydligt underskattat de svårigheter vi ha att räkna med däruppe, och man har underskattat, att vi i konkurrensen med Norge ha en faktor, som kommer att vara av för oss utslagsgivande betydelse, när det gäller våra utsikter att utveckla vattenkraftindustrien uppe i Norrland.

Det har under behandlingen av denna fråga i utskottet såsom ett skäl för att en koncessionslagstiftning icke skulle vara så farlig för oss, framhållits att, trots att man i Norge fått en sådan lagstiftning, under kristiden ett mycket betydande utbyggande av vattenfall och därtill anknutna industrier där ägt rum, och man har hänvisat till att en ström av svenska arbetare gått över till Norge för att delta i dessa kraftanläggningar. Jag tillåter mig då fråga kammarens ledamöter, om någon tror, att vi, då det gäller att utbygga våra vattenfall i konkurrens med de norska lättmonterade vattenfallen vid en isfri kust, komma att stärka våra utsikter och minska den ström av arbetare, som går ditöver, genom att efterhärma norrmännens koncessionslagstiftning? Allting torde tala för att vi därigenom komma att högst väsentligt försämra våra utsikter och släppa den enda väsentliga fördel vi för närvarande skulle kunna sägas ha i konkurrensen med Norge på vattenkraftens område.

Jag ber om ursäkt för att jag nu så länge upptagit kammarens tid med denna fråga, som ju emellertid utav helt naturliga skäl ligger mig varmt om hjärtat. Jag skall be att få sluta vad jag här haft att anföra med att återöpa, hur vi högerreservanterna ansett oss kunna sammanfatta verkningarna av det förslag, som Kungl. Maj:t och utskottet nu framlagt. Vi ha framhållit, att under gynnsamma betingelser den svenska vattenkraftindustrien med stöd av vår gamla bruksindustri och en på många områden framstående ingenjörs- och arbetsskicklighet samt i övrigt tack vare god tillgång på vissa industriella råvaror — sannolikt trots svårigheterna kan gå en lugn och jämn utveckling till mötes. I

Ang. vattenlag
m. o.
(Forts.)

Ang. vattenlag en tid, då allt inskräper vikten av att vi icke »låta vattnet löpa fäfängt sin kos» som det heter i 1649 års gamla bergsmansföreläggning synes det därför vara alldeles särskilt opåkallat att framkonstruera restriktiva bestämmelser, som ej grundas på erfarenhet om praktiska behov och som ofelbart skulle motverka lagens syfte att befordra ett ökat utnyttjande av vår vattenkraft med därav följande större oberoende av utlandet. De föreliggande viktiga uppgifterna för den nya vattenlagen — näringslivets utveckling särskilt i Norrland, landets elektrifiering och en jämnare avrinning i vattendragen till gagn för olika intressen — främjas ej i erforderlig grad av Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, som vid sidan av obestriddliga fördelar vid reglerandet mellan olika intressen innebär alltför ovissa förutsättningar för dem, som skola skapa nya företag och därvid taga riskerna. Snart nog skulle det hämnas sig, om vi genom en dylik lagstiftning i närvarande tid försvarade landets nu mer än någonsin betydelsefulla ekonomiska utveckling, minskade intresset för nya företag och ökade kraftkostnaderna för konsumenterna, allt av uppkonstruerad omsorg för i framtiden möjligen uppträdande intressen av förment allmän natur. — Vattenkraften kan ej tagas ur landet och verkligt angelägna reformer äro vid behov alltid möjliga att åstadkomma.

Trots den långa väntan på en ny vattenlag, som vi ha fått underkasta oss, måste jag inför det nu föreliggande utskottsförslaget i högsta grad beklaga, att detta förslag kommer fram vid en tidpunkt, då man lever i efterdyningen utav en industriell högkonjunktur, som på sina håll ju har ingivit den föreställningen, att man borde inrikta sig på att så vitt möjligt kringskära industriella vinster.

Men kammaren får icke förbise, att denna lag skall stå sitt prov under kommande tider, då det ekonomiska läget i landet är ett helt annat. Under stundande hårda tider kommer staten för fyllande av sina behov att högre än nu uppskatta den enskilda företagsamheten, icke minst i fråga om vattenkraften, som visat sig i så hög grad befordra industriella framsteg. Jag tror, att våra efterkommande, vilket parti de än tillhöra, icke skola tacka oss, om vi i dag gå in på onödigt restriktiva lagbestämmelser, som ofelbart skulle sätta en hämsko på landets utveckling.

Till oss, som icke gilla det kungliga förslaget, har från initierat håll framförts, att om man nu icke skulle, mot allt vad jag hoppas, få ett förslag igenom vid denna riksdag, så får man bereda sig på att Kungl. Maj:t kommer att gå hårdhänt fram beträffande kungsådrebestämmelserna och utnyttja den möjlighet som Kungl. Maj:t har att hindra överbyggande av kungsådran genom att införa bestämmelser av ungefär den innebörd som det kungliga förslaget har. Det är mig en sann tillfredsställelse att konstatera, att det anförande som herr justitieministern i dag hållit på ett mycket bestämt sätt avlivar det hot som sålunda under hand blivit framfört. Den uppfattning av kungsådrans rättsliga natur, som herr statsrådet i dag klart och tydligt utvecklade, gör det alldeles

omöjligt för nuvarande Kungl. Maj:t att utnyttja kungsådrebestämmelserna i den riktning, som under hand blivit antytt. Jag skulle för övrigt vilja se den Kungl. Maj:t som inför tider, sådana som de nuvarande, skulle hindra utnyttjande av vattenkraften och vårt frigörande från beroendet av utlandet genom att framkomma med oantagliga bestämmelser.

Till sist tillåter jag mig att alldeles bestämt hävda, att ehuru man från socialistiskt håll gärna gör gällande att man där i särskild grad företräder samhällets intressen, även vi, som icke vilja ha in dessa restriktioner i vattenrätten, göra anspråk på att till vårt enda ögonmärke hava vad som är bäst förenligt med samhällets intressen. Jag tror också, att vi, hur än denna sak må avlöpa, få överlämna till den framtida erfarenheten att döma om vem som sett klarast, och för min del är jag icke rädd för framtidens dom i detta avseende.

Jag nödgas, herr talman, i anslutning till ett nyligen fällt omdöme om det kungliga förslaget och utskottets förslag säga, att detta förslag innehåller mycket gott och mycket nytt, men det goda är icke nytt och det nya icke gott.

Vidare anförde

Herr Adelswärd: Herr talman, mina herrar! Redan då det gällde frågan om val till tredje särskilda utskottet, anhöll jag att få slippa detta uppdrag, emedan jag av olika anledningar var strängt upptagen på andra håll, dels i handelskommissionen, dels av annat allmänt uppdrag, och erfarenheten har visat, att jag hade rätt i att jag bort hava av sagt mig uppdraget, då jag haft ytterligt liten tid att kunna deltaga i utskottets arbete utom i själva principdebatten, som jag deltog i. Det synes också av utskottets betänkande, att jag icke varit med vid slutbehandlingen av detta ärende. Jag beklagar, att jag därför icke är i tillfälle att, som jag skulle önska, gå på djupet av denna fråga och kunna försvara, som jag skulle vilja, såväl utskottets förslag som — vilket är i stort sett detsamma — Kungl. Maj:ts. Jag har dock tillräckligt deltagit i förhandlingarna för att kunna beröra de huvudsakliga spörsmålen och viktiga punkterna i betänkandet.

Det är två principer, i grund olika och absolut emot varandra stående, som göra sig gällande vid behandlingen av denna fråga, och den som genomgått utskottets betänkande och de många reservationerna, skall också finna, att i detta betänkande och i reservationerna hava dessa två principiellt olika grundåskådningar tagit sig ett starkt uttryck. Den ena grundprincipen gäller det allmänna intresset och dess rätt och den andra det enskilda intresset och dess rätt. Det senare representerar den äldre liberala ekonomiska uppfattningen, som nu framträder i modern svensk konservatismens förklädning. Men det framgår också av detta betänkande och dessa reservationer, att de som representera dessa två så komplett emot varandra stående principer, ha ingendera

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Ang. vattenlag m. m.
(Forts.) varken kunnat eller velat till sina yttersta konsekvenser hävda dessa principer. De ha nödgats stanna på halva vägen, men dock stannat så långt ifrån varandra, att de i alla fall icke ännu, åtminstone efter utskottsbehandlingen av saken, kunnat mötas. Där- emot synes det mig och har från början synts mig, att det kungliga förslaget, som också i huvudsak blivit utskottets förslag, är vad man med skäl kan kalla den gyllene medelvägen. Det har sökt att möta bägge dessa så grundväsentligt olika principer och sökt sammanföra dem för att komma till slutligt resultat. Det har sökt åstadkomma en kompromiss mellan dessa olika åsikter, en kompromiss som, såvitt jag förstår, i detta fall är fullt berättigad. Emellertid är det en tanke, som genomgått icke allenast det kungliga förslaget utan som nog också är grundtanken även för dessa båda motsatta åskådningar, och det är en gemensam önskan att kunna åstadkomma en lagstiftning, varigenom det blir möjligt att befördra vattenkraftens tillgodogörande inom vårt land, att åstadkomma, att denna naturtillgång av så stor nationalekonomisk betydelse kunde bli bättre tillgodogjord, än som hittills varit förhållandet. Emellertid ha inom utskottet såväl de konservativa, högern, som socialdemokraterna envist vidhållit sina ståndpunkter, fastän de ändock icke kunnat vidhålla sina ståndpunkter i princip utan måst delvis övergiva desamma. Jag skall nu icke ingå på en del speciella frågor, där olikheter framträda, som äro mer eller mindre oväsentliga, utan jag skall försöka att hålla mig till de stora grundprincipiella frågorna, där skillnaden förnämligast framträder.

I många fall äro olikheterna sådana, att de egentligen röra sig om olika önskningar beträffande vissa tal, som äro mer eller mindre godtyckligt fastställda, såsom hästkraftsbelopp och ersättningsbelopp, som den ena vill ha något högre, den andra något lägre. Där möta inga principiella motsättningar. Där bör sammanjämkning kunna äga rum. Men de stora principiella olikheterna framträda förnämligast när det gäller den stora frågan om tillämpning av koncessionsprincipen eller icke. Då tillåter jag mig genast framhålla, att det här icke är fråga om ett koncessionsförfarande i detta ords strängaste bemärkelse, såsom det tillämpas i flertalet andra länder, där rättsuppfattningen angående vattenkraften är den, att den redan tillhör det allmänna och där ett direkt och genomfört koncessionsförfarande har kunnat tillämpas. I det fallet ha vi endast här rätten rörande kungsådran, vilken fortfarande enligt Kungl. Maj:ts förslag är bibehållen, fastän ändrad, så att kungsådran skall anses bibehållen i en del fall, beroende på storleken av vattentillgången och fallhöjden. Denna tillämpning av koncessionsprincipen är genomförd i detta förslag genom bestämmelserna om bygdekraft, nyprövning och inlösningsrätt efter 40 år. Emellertid har man, även då koncessionsinstitutet tillämpas i denna jämförelsevis milda form, anmärkningar mot detsamma, och huvudanmärkningen går ut på att det skulle komma att hindra vattenkraftens tillgodogörande, d. v. s. hindra just det som

man med en lagstiftning i detta ämne förnämligast avser. Jag skall tillåta mig undersöka värdet av denna anmärkning. Jag vill då påpeka, att beträffande rätten för staten till inlösen efter 40 år med full ersättning enligt expropriationslagstiftningen kunna ju icke rimligtvis så stora anmärkningar göras mot en sådan bestämmelse. Ägaren skulle i detta fall få full ersättning för vad han nedlagt på sin anläggning, och olägenheten med detta kan icke få anses vara så synnerligen stor. Icke heller ha så synnerligen starka anmärkningar gjorts beträffande bestämmelserna om bygdekraft, d. v. s. att vid vissa förhållanden viss kraft skall avstås för allmänna behov till trakten närmast vattenfallet. Det är egentligen beträffande bestämmelserna om nyprövning, som de starkaste anmärkningar gjorts mot koncessionsbestämmelsernas tillämpning i detta fall. Dessa bestämmelser innebära, som bekant, att efter 60 år och efter varje påföljande 60-årsperiod nyprövning skall kunna äga rum och kunna ha till följd, att vattenfallens ägare kan bli skyldig avstå intill fem niondedelar av kraftanläggningens krafttillgång, men i varje fall icke mer än en tredjedel utan ersättning. Vad betyder nu detta i verkligheten? Man säger, att härigenom komma att förorsakas större kostnader för vattenverksägaren, som han måste se till att taga igen av förbrukarna av vattenkraften. Av en intressant beräkning, som är gjord i en av reservationerna, framgår, att följden av, att vattenverksägaren skulle nödgas amortera sin anläggning på 60 år, blir, att han behöver i runt medeltal höja avgiften för kraften med 2 kronor per hästkraft och år. Var och en, som känner till vad kraften är värd och brukar kosta, måste inse, att detta är en ren obetydlighet, som i och för sig icke kan få utgöra hinder för en sådan anordning. Jag vädjar till dem, som hava sysselsatt sig med industriella anläggningar, huruvida man icke i alla händelser, oavsett statens rätt till nyprövning och inlösen, i regel, om man kalkylerar över en anläggning eller ett industriellt företag, måste räkna med en amortering, så stor, att det nedlagda kapitalet skall, om allt går efter beräkning, kunna vara återbetalt på åtskilligt kortare tid än både dessa 40 och dessa 60 år. Jag är alldeles övertygad om att så är i verkligheten förhållandet. Jag tror således, att denna invändning, som från deras sida, som göra den, är det väsentliga argumentet för motståndet mot denna lagstiftning, i varje fall är i högsta grad överdriven. Jag kan ju icke säga, att deras påstående, att man kommer att draga sig för att placera kapitalet i sådana företag, icke är sant, men vad jag kan säga är, att då de påstå detta, kunna de icke grunda sitt påstående på något annat än på ett löst antagande. Något bevis härför kan icke förebringas. Däremot kan man hava full rätt att säga, att erfarenheterna på andra håll hava visat, att icke kapitalet på denna grund skrämmas ifrån företag av detta slag. Beviset därför kan man hämta från de länder, där ett mycket längre gående koncessionsförfarande är genomfört, såsom exempelvis i Norge, som omnämnades av herr statsrådet och andra talare, samt vidare i Baden,

Ang. vattenlo-
m. m.
(Forts-

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Schweiz och Preussen. Där har man en helt annan uppfattning om det allmännas rätt till vattenkraften, och där har koncessionsförfarandet i mycket större utsträckning utan motsägelse använts, och följden har ingalunda blivit, att det enskilda kapitalet dragit sig för att bindas vid anläggningar för vattenkraftens utnyttjande. Jag tror tvärtom, att det icke kan visas, att några sådana följder hava uppstått. Jag anser, att man med minst lika stor rätt som de, vilka påstå, att den nu föreliggande lagstiftningen med dess inskränkningar skulle hindra kapitalets användning, kan påstå, att detta antagande med all sannolikhet är oriktigt, och att i stället den i lagen föreskrivna inskränkningen icke kommer att hindra, att det enskilda kapitalet deltagar i företag, avseende utnyttjande av vattenkraften. Den sidans förnämsta och mest vägande argument mot ett antagande av lagen, sådan som Kungl. Maj:t föreslagit den, synes mig därför icke hållbart och i varje fall i hög grad överdrivet.

Det förefaller mig, att å andra sidan den andra riktningen, den socialistiska, gör sig skyldig, även den, till en väsentlig överdrift, då den fordrar en utsträckning av det allmännas rätt, således ett förstärkande av koncessionsgrundsatsens tillämpning. Jag anser detta därför, att, om denna lag genomföres, som på alla de punkter, där det erfordras, tillförsäkrar det allmänna rätt till vattenkraftens begagnande, kommer behovet av att staten tillöser sig rätten till vattenfallen att bli väsentligt mindre, och det blir icke samma skäl för att göra bestämmelser i den riktning, som man i reservationen begär. Det blir icke nödvändigt och har icke samma skäl för sig, sedan en gång den nu föreslagna lagen kommit till tillämpning, då det allmännas intressen komma att tillgodoses i långt högre grad, än vad för närvarande kan vara fallet. Jag tror därför, att skulle dessa reservanters krav bli genomförda, blir det i själva verket ingenting annat än att vi få bestämmelser på papperet, som i framtiden i mycket ringa utsträckning komma att tillämpas, Staten kommer sannolikt icke att vilja begagna sig av sin inlösningsrätt i den utsträckning, som de i sina reservationer kräva.

Om alltså dessa socialistiska krav icke hava någon verklig praktisk betydelse, utan snarare skulle kunna betecknas som partipolitiska dogmer, och om å andra sidan, såsom jag sökt visa, högers väsentliga argument emot lagens antagande äro överdrivna och icke kunna visas vara verkliga skäl emot lagen, varför icke då å ömse sidor göra de eftergifter, som äro nödvändiga för att kunna få ett lagförslag genomfört? Detta lagförslag skulle i alla fall, det kan icke förnekas, för båda riktningarnas askädning komma att medföra oändligt stora förbättringar i jämförelse med det närvarande tillståndet. Vattenverksägarna kunna icke förneka, att genom denna lags genomförande komma de i en helt annan och fördelaktigare ställning, t. ex. med avseende på vattenregleringar, med avseende på förhållandet mellan olika strandägars rätt och möjligheten att kunna på laglig väg åstadkomma stora vattenreg-

leringar, vilket icke nu är möjligt. Vinsten är så stor, att det förefaller mig rent av lättsinnigt att kasta ifrån sig denna möjlighet för en förhoppning om tillmötesgående för de krav. som de uppställa, en förhoppning, som det finnes bra små utsikter till att den någonsin i framtiden skall gå i uppfyllelse.

Jag hörde ett synnerligen framstående och utmärkt anförande av en högertalare i första kammaren, vilken slutade med att säga, att man kunde urskilja olika epoker i det svenska folkets ekonomiska och sociala liv. Han pekade på en epok från början av 1800-talet, då storskiftet genomfördes. Han pekade på en annan epok, då järnvägarna infördes och utvecklades i Sverige, och han sade, att här kunde man åstadkomma en ny, tredje epok i det svenska folkets ekonomiska och sociala liv, om man, då man löste frågan om vattenrätten, gjorde det på ett sätt, som kunde understödja en livligare utveckling av vattenverken och därigenom åstadkomma kraft och ljus till allt folket. Men sådan som denna lag framlagts av Kungl. Maj:t, kunde han icke hoppas på, att en sådan ny epok skulle genom denna lag åstadkommas för det svenska folket. Jag vill fullfölja hans bild, men jag kan icke sluta med hans slutledning. Jag har i stället den uppfattningen, att de fördelar, som vinnas genom denna nya lagstiftning, jämförda med de nuvarande förhållandena, äro så stora, att jag tror, att man verkligen kan våga säga, att sedan denna lagstiftning blivit genomförd, komma lugn, ordning och säkra förhållanden att inträda på detta område, vilket kommer att leda till en livlig utveckling av utnyttjandet av vår svenska vattenkraft, och man kan därför också hava rättighet att hoppas på att denna tid verkligen skall bliva en ny epok i det svenska folkets ekonomiska och sociala utveckling.

På grund härav ber jag, herr talman, att på det allra livligaste få instämma i Kungl. Maj:ts förslag och tillstyrka ett antagande av detta eller vad som är detsamma: utskottets betänkande,

Herr Hage: Herr talman, mina herrar! »Oroa ej hönan, som värper guldäggen, ty då kanske slutar hon att värpa». Så uttryckte för några år sedan en de storkapitalistiska kretsarna närstående högertidning sin uppfattning om, hur statsmakterna borde behandla storkapitalet och företagareverksamheten här i landet. Och i denna riktning — att man bör vara gentil och icke vara småkitslig mot företagen och storkapitalet, och under påstående, att de svenska statsmakterna ej hittills varit nog givmilda och hänsynsfulla mot nämnda kapital — i denna riktning har denna agitation pågått och pågår alltjämt från högern och från stori-nansens representanter, trots att man kan särskilt mot detta sista påstående visa på, att här i landet staten bortskänkt oändligt mycket åt storkapitalet, såsom statsskogar, gruvor m. m.

Man kan säga, att det är ett genljud av denna agitation, att man icke varit nog gentil och icke *är* nog gentil mot storkapitalet. det är ett genljud av denna agitation och av denna uppfattning,

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Ang. vattenlag säger jag, som nu åter ljuder i de toner, som man hört här i dag
m. m. i kammaren, som man förnummit inom utskottet från högern och
(Forts.) även hört under de föregående åren, då denna fråga varit uppe till
diskussion här i kammaren.

Resultatet av denna agitation från storkapitalets och högerns sida har blivit det, att, enligt min mening, regeringens förslag har tagit alltför stor hänsyn till denna storkapitalism och denna högeragitation. Enligt min mening — och den vagar jag urgera, även om jag icke vore socialdemokrat — har regeringen i den här föreliggande frågan tagit alltför stor hänsyn till storkapitalet och högern, och detta har resulterat i ett förslag, som vi i dag här gå att behandla.

Jag vill redan här, innan jag går in i detalj på frågan, anföra ett bevis för denna uppfattning, att man, även om man icke är socialdemokrat, kan påstå, att detta förslag ligger för långt åt höger. Jag vill anföra det beviset, som för övrigt herr Eriksson i Grängesberg även var inne på, nämligen att i andra länder med *borgerlig* majoritet i riksdagen hava borgerliga regeringar lagt fram förslag, som gå ofanligt mycket längre åt vänster än det förslag, som vi behandla här i dag. Och dessa förslag ha också i dessa parlament av en *borgerlig* majoritet godkänts.

Här är det ju nu i dag fråga om att lagstifta för utnyttjande av vattenkraften, en naturkraft, som man väl kunde tycka, enligt naturens ordning, borde vara *hela folkets egendom*, allas egendom, liksom luften är det. Ja, man kan väl dock våga det påståendet, att det finnes ganska stora beröringspunkter i detta avseende mellan luften och vattnet. Alltså, då man kan visa på, att luften är allas gemensamma egendom, som därför inte kan bli föremål för någon enskild äganderätt, så kan man väl göra gällande att även vattnet borde komma i precis samma ställning. Det är alltså här fråga om, säger jag, att lagstifta för ett utnyttjande av ett oerhört stort naturvärde, vattenkraften, ett utnyttjande som efter allt att döma i framtiden kommer att resultera i att det verkligen framvärpes guldägg, som jag yttrade i början. Det är visserligen sant, att under den tid, som hittills förflutit, kan man genomsnittligt sett ännu icke peka på någon alldeles särskilt stor avkastning av denna verksamhet. Men därvidlag är att märka, att denna verksamhet, utbyggandet av vattenfallen och begagnandet av vattenkraften, ännu icke kommit in i normala gängor, så att man kan efter den verksamhet, som hittills konstaterats, bedöma, hurudan avkastningen kommer att bli för framtiden. Men man har dock all anledning att antaga, med hänsyn till förhållandena i andra länder och den ökade efterfrågan på denna vattenkraft ävensom med hänsyn till dess omistlighet och betydelse för industrin, kommunikationer, ljus- och värmeframbringande, jordbruk m. m., att denna verksamhet — utbyggande och utnyttjande av vattenkraften — i alla fall förr eller senare skall resultera i att genom densamma framvärpas de guldägg, som jag nyss talade om.

Vid avgörandet av en sådan ekonomisk fråga som denna kan

man i allmänhet i riksdagen konstatera tre linjer, tre olika åskådningar. Det förekommer visserligen litet skiftningar inom de olika åskådningarna, men i huvudsak är det tre stora åskådningar, som här stå emot varandra. Den ena är den socialdemokratiska åskådningen, som gör gällande, att man bör lägga lagstiftningen, när det gäller tillgodogörandet av dessa naturkrafter, på ett sådant sätt, att de guldägg som värpas komma hela folket eller de många ibland folket tillgodo, i stället för endast några få i landet. Vi socialdemokrater göra alltså gällande, att detta är den riktiga linjen att följa och att, om man lagstiftar på det sättet, så vinner man en *verkligt* nationalekonomisk vinst åt nationen. Ty endast en vinst som är så beskaffad, att *alla* nationens medlemmar få del av densamma, endast en sådan kan, enligt vår mening, betecknas som en nationalekonomisk vinst i detta ords högsta och bästa betydelse.

Vem är då representant för folket och alla dessa, som man anser böra få avkastningen utav denna verksamhet och denna naturkrafts avkastning? Jo, det är givetvis det allmänna, staten, kommunerna. Min uppfattning och den socialdemokratiska uppfattningen är alltså, att lagstiftningen bör läggas så, att den åstadkommer, att avkastningen på bästa möjliga sätt kommer det allmänna, staten, kommunen eller bygden till godo. Denna åskådning betecknades av en föregående talare som en partipolitisk dogm. Jag vågar bestämt påstå, att det icke är någon partipolitisk dogm, utan det är, kan man säga, en allmänt förnuftig uppfattning, som borde kunna omfattas av alla, som sätta det allmänna bästa framför enskild vinning.

Ja, vad säga nu *liberalerna* om denna uppfattning? Deras uppfattning är den andra, som gör sig gällande här och som slåss om att tränga sig fram. Jo, den liberala partikatekesen säger, att denna socialdemokratiska uppfattning kan inte vara den riktiga. Den enskilda företagaverksamheten måste stimuleras och främst tillgodoses. De största och bästa guldäggen måste alltså förbehållas åt storkapitalet, åt företagaverksamheten. Men — säga liberalerna — i alla fall måste man se till, att även folket i landet, de djupa leden, skola få några små, visserligen mera vanskapta, av dessa guldägg. Det är alltså den liberala åskådningen, det är den uppfattning, som kommer till synes i den kungl. propositionen.

Vad säger nu slutligen det tredje partiet, högern, om alla dessa bud? Jo, högern, den representerar ju företagaverksamheten, storkapitalet. Den representerar alla dessa företagare, som äga stranden vid vattenfallen, och den säger, att den vill, för sin del, icke alls vara med ens om detta medgivande, att man skall ge någon liten del av avkastningen till de många, till landets medborgare i allmänhet. Visserligen kan man invända, när man ser på det föreliggande förslaget, att det finnes verkligen ett fall, där högern har gått med på några skänker åt de små i samhället. Det är nämligen när det gäller den så kallade *bygdekraften*. Där

Ang. vattenlagen.
II. M.
(Forts.)

Ang. vattenlag m. m.
(Forts.) har verkligen högern gett med sig och varit med om att s. k. bygdekraft får lämnas till bygden, till vederbörande kommuner, såsom en del av avkastningen utav vattenfallsutbyggandet. Men för det första yrkar då högern, att denna avkastning icke skall fixeras till, vad som här föreslås, en tiondedel, utan endast till en tjugondedel av hela fallkraften, alltså en betydande minskning. Och för det andra, det vågar jag påstå, har viljan att vara med om detta från början kanske inte varit så synnerligen stark. Det finnes stor anledning att antaga, att om detta medgivande gäller vad som sades en gång av en historisk person: »Härtill är jag nödd och tvungen». Det är, vågar jag påstå, en viss politisk hänsyn, som gjort, att man gått med på att ge bygdekraft åt befolkningen. Ty det är ju givet, att det kunnat ha sina partipolitiska följder, om det verkligen kunde påvisas, att även i sådana fall, när det gäller att ge bygdekraft åt befolkningen, som bor runt omkring ett vattenfall, högern ställt sig avvisande. Det kunde bli ofördelaktigt för avslutningen till högerpartiet, om man kunde påvisa ett sådant förhållande.

I övrigt kan man påstå, att högern ställt sig alldeles bestämt avvisande mot att ge någonting alls av avkastningen åt andra än åt ägarna, åt det storkapital, som äger eller påstar sig äga dessa naturvärden. Och om det från andra sidan göres gällande, att man bör avstå någonting härvidlag, då säger denna höger: Ja, få vi inte vår vilja fram i det här hänseendet, så utbygga vi ingenting, då få vattenfallen ligga outnyttjade, då får vattnet »löpa fåfängt sin kos», som herr Lübeck uttryckte det för en stund sedan. Och vidare hotar man därmed — det har man också ganska ofta hört — att om icke kapitalet får den förmånliga ställning, den avance det fordrar, så drar det sig ut ur landet och går bort från nationen och söker marknad på andra håll.

Ja, nu är det naturligtvis så, att på en hel del folk gör ett sådant hot ett visst intryck. Man tycker naturligtvis, att det är en oerhört svar eventualitet, om följden av en sådan lagstiftning, som vi socialdemokrater fordra, blir, att det inte åstadkommes någon utbyggnad av vattenfall här i landet. Skola vi då böja oss för en sådan uppfattning, skola vi taga hänsyn till en sådan obstruktion, som man utlovar från högerhåll? Jag vågar bestämt påstå, att det hot, som framföres från den sidan, om man inte går med på vad som helst, bör man inte böja sig för på den andra sidan, där man håller på det allmännas intresse. Och varför kan man våga det påståendet? Jo, därför att när man börjar granska de hotelser, som komma från det hållet, tror jag man kan våga påstå, att dessa hotelser icke äro så synnerligen mycket värda. Först och främst är det nämligen så, att om nu den enskilde icke skulle utbygga vattenfallen, så kan man ju påvisa, att staten då i alla fall kan utbygga dem. Alltså blir det på det sättet i alla fall inte så, att »vattnet får löpa fåfängt sin kos». Jag vill i detta sammanhang påpeka och rekommendera till genomläsande ett föredrag rörande utnyttjandet av statens vattenkraft, vilket hölls år 1917

av överingenjör W. Borgquist vid Svenska teknologföreningens Ång. vattenlag
årsmöte och som är refererat i Teknisk tidskrift. Av nämnda föredrag
får man den uppfattningen, att staten med den myckna kraft den
nu disponerar jämte den vattenkraft den kan komma att disponera,
om den lägger sig till med flera fall, skall kunna åstadkomma en
utbyggnad av vattenfall, som omspannar hela landet, varigenom
man alltså fullständigt neutraliserar den obstruktion, om jag så
får kalla det, som man möjligen kan befara från det privata vat-
tenkraftskapitalets sida.

(Forts.)

Dessutom vill jag säga, att detta utbyggande och utnyttjande
genom *statens* försorg har — det vågar jag bestämt påstå i likhet
med en föregående talare och mot herr Lübeck — vissa fördelar
med sig. Ty det kan inte förnekas, att om staten utbygger vat-
tenfallen, så åstadkommes en större enhetlighet i det hela. Man
gör då upp en plan och bygger mera med tanke på *behovet* än
med tanke på den *kapitalistiska vinningen*, som i alla fall måste
vara det första, som står som mål för den privata företagsamheten,
när den går att utbygga vattenfallen. Jag vågar dessutom påstå
gentemot herr Lübeck, trots hans stora sakkunskap, att med en
sådan *statens* utbyggnadsverksamhet måste det bli större möjlighet
att åstadkomma utbyggande i *avlägsna* bygder, där utbyggandet
kostar mera och där ledningarna bli längre. Herr Lübeck gjorde ju
gällande, att om staten skulle utbygga, skulle det tvärtom medföra
stora svårigheter att åstadkomma — såvitt jag uppfattade honom
rätt — ett utbyggande i sådana *avlägsna* bygder. Tvärtom kan
man väl våga det påståendet, att, om staten utbygger, så kan den
lägga sin verksamhet på sådant sätt, att den använder det ekonomiska
överskottet från sådana bygder, där utbyggandet bär sig och ger
god avkastning, till att utbygga och finansiera vattenfall i sådana
trakter, där de ekonomiska förhållandena äro sämre. Så har ju
staten gjort med avseende å statens järnvägar. Den använder
där den överinkomst, som uppstår genom trafikerande av järnvägar
i ekonomiskt bäriga trakter, till att täcka förluster, som uppstå
genom byggandet i *avlägsna* bygder. Alltså vågar jag alldeles
bestämt påstå, att det måste bli mera ekonomiskt fördelaktigt för
hela landet att ordna det så, att staten övertar hela eller större
delen av utbyggandet åtminstone av de större fallen och kraft-
källorna.

Med detta kan man alltså avfärda den ena av de hotelser, om
jag så får kalla det, som kommit fram från högerns sida, att man
icke skulle åstadkomma någon utbyggnad, om det bleve en sträng
lagstiftning. Men jag vill även begagna tillfället att bemöta en
annan hotelse, nämligen den att om icke vattenkraftskapitalet får
sin vilja fram här och får en sådan lagstiftning, som är förmånlig
för detta kapital, så är det tänkbart, att detta kapital emigrerar
till utlandet. Häremot vill jag påvisa, att gör kapitalet det, går
det till exempel över till vattenfallsutbyggnad i utlandet, så råkar
ju detta kapital »ur askan i elden». Ty faktiskt är det så, att
vattenrättslagstiftningen i en hel del stater som Norge, Tyskland

lag. vattenlag
m. m.
Forts.)

m. fl. är mera restriktiv och oförmånlig för storkapitalet än den lagstiftning, som kan komma att gälla i Sverige, även om skärpningar vidtagas i regeringens förslag. Alltså medför det ingen fördelaktigare ställning för kapitalet att utvandra till ett annat land och där användas till utbyggande av vattenkraft. För övrigt vill jag säga, att om detta kapital nu söker sig till utlandet, därför att man finner det ofördelaktigt att det nedlägges i här ifrågasvarande verksamhet, så veta vi, att just nu innebär det inga större fördelar för storkapitalet att eventuellt emigrera till utlandet, därför att särskilt i de länder, som varit med i kriget, mötes storkapitalet av en skattelagstiftning, som beskär det på ett mycket hänsynslösare sätt, än som sker i vårt land. Och följden blir då att detta storkapital, hur det än vänder sig, om det vill gå över gränserna för att inte bli utnyttjat i vårt land, kommer i en mera ogynnsam situation än här hemma även med en ganska restriktiv lagstiftning här på vattenrättslagstiftningens område.

Man bör alltså icke låta avskräcka sig utav dessa svartmålningar, som från den andra sidan nu målas upp, från att nu söka åstadkomma en lagstiftning, som ger avkastningen eller åtminstone så stor del av avkastningen som möjligt åt nationens *alla* medborgare, i stället för att ge den åt några få. Vi ha ju för övrigt förut bortskänkt så ofantligt mycket av statens egendomar av skogar och gruvor, att det kan inte vara anledning att nu ytterligare fortsätta på den linjen och efter de vägarna. Vad som nu är kvar, det bör man hålla på och hålla hart på från statens sida. Denna vattenkraft är väl det sista, som det allmänna nu har något slags möjlighet att rädda åt folket undan storkapitalet. Och skulle det nu verkligen gå så, att man här genomdriver en lagstiftning, som bortskänker även detta, då kan man säga, att på det här området kommer då att tillämpas det gamla bibelspråket, att »åt den, som mycket har, honom skall mera varda givet, men från den, som intet har, från honom skall ock tagas det lilla som han har».

Det är nämligen så, att man kan påstå, att till och med den egendomslöse, den fattigaste här i landet, han har dock del i vattenkraften här i landet. Genom att staten har vissa krav på vattenkraften, bestående i rätten till kungsådra och möjligen än längre gående krav, så har i alla fall denne egendomslöse del i denna statens egendom. Vad innebär alltså ett bortskänkande av denna statens egendom, i vilken även den egendomslöse har del? Jo, det innebär, att man tar från den egendomslöse, från den fattigaste — ja i realiteten måste det innebära det — och ger storkapitalet och dem, som redan förut ha roffat åt sig värdena här i landet.

Ja, det är en sådan askådning, som har legat till grund för den motion som av det vänstersocialdemokratiska partiet har framförts här i riksdagen. Till grundval för denna motion ha vi då lagt i huvudsak den norska lagstiftningen. Nu säger man visserligen, att i Norge råda andra förhållanden än här. Där är det

inte alls, säger man, samma förutsättningar i allmänhet som här i vårt land. Man har gått ut från andra utgångspunkter, när man gått att lagstifta, vilket man måste tänka på. Ja, det är alldeles riktigt, att där råda andra förhållanden i Norge. Men jag tror, att i stort sett kan man våga påstå, att de andra förhållanden, som man därvidlag talar om, ligga mera på det *politiska* området än på något annat område. Skillnaden ligger med andra ord, såvitt jag förstår, mest däri, att Norge är ett mera demokratiskt styrt land än Sverige. I Norge har storkapitalet mindre att säga till om än i Sverige. Och slutligen kan man — när det gäller att jämföra Norge med Sverige — påpeka, att vi troligen ha flera fall än i Norge; åtminstone ha vi mycket större och längre älvar och vattendrag här — men dessutom ha vi ett stort olycksfall, nämligen första kammaren. Och det är just detta fall, som är det värsta att få bukt med, då det gäller vattenfallsfrågorna, och som åstadkommer de största svårigheterna för oss att ordna vår vattenlagsfråga på ett tillfredsställande sätt. Annars tror jag inte det föreligger så synnerligen stor skiljaktighet mellan förhållandena i Norge och i Sverige på detta område. Jag har åtminstone inte under den tid jag suttit i de utskott, som behandlat denna sak — och jag har suttit både i detta utskott och dessutom i jordbruksutskottet under flera år, då dessa frågor ha diskuterats på långa sammanträden — kunnat komma till någon annan uppfattning.

Min uppfattning är alltså den, att man bör lägga lagstiftningen i huvudsaklig överensstämmelse med lagstiftningen i Norge, och det är från den utgångspunkten, som vi väckt den motion jag framfört här i kammaren.

Motionens huvudsakliga yrkanden äro följande. Pro primo vilja vi införa nyprövnings- eller koncessionstid lika med regeringens förslag men att denna tid skall inskränkas till 40-åriga koncessions- eller nyprövningsperioder, beroende på att man redan förut åstadkommit en sådan lagstiftning med dessa perioder i fråga om elektriska ledningar, vilken lagstiftning går fram på denna väg med 40-åriga koncessionstider.

Vidare påyrkas i motionen hemfallsrätt, d. v. s. utbyggda strömfall skola efter 50 eller möjligen 60 år utan ersättning hemfalla till staten.

Vidare går man i motionen fram för lösningsrätt för staten efter 40 år, men om denna lösningsrätt icke användes efter 40 år, skulle det sedan bli högst 10-åriga perioder, så att staten efter 10 års mellanrum skulle ha lösningsrätt, och därvidlag skulle man icke begagna sig av expropriationspriset utan det pris, som uppstår sedan vissa avskrivningar skett. Man har då tänkt sig 60-åriga avskrivningsperioder, och om alltså lösningsrätten skulle inträda för sådant strömfall efter 40 år, skulle man anse att $\frac{40}{60}$ av värdet under denna tid avskrivits och att alltså staten skulle få vattenfallet med tillhörigheter för $\frac{20}{60}$ av värdet.

Vidare går motionen fram för yrkandet att strömfallsägare

Ang. vattenlag
78. 79.
(Forts.)

Ang. vattenlag skall leverera bygdekraft, men icke bara till kommunerna utan även till staten. Därvidlag vill jag framhålla såsom ett skäl till att man även bör bereda staten möjlighet att erhålla kraft — det är kanske inte riktigt att i så fall kalla det bygdekraft — att så har lagstiftningen blivit lagd förut i Norge. Men jag vill också påpeka därvidlag, att om man ginge på den vägen, bleve det möjligt för staten att lämna en del av denna kraft åt sådana kommuner, som annars icke skulle få del av bygdekraften, därför att de låge för långt från något utbyggt vattenfall. Även på detta sätt uppstår alltså en möjlighet att tillgodose bygdens intressen.

Vidare ha vi i motionen i fråga om de s. k. fiskeavgifterna påyrkat, att de skulle bli rörliga, d. v. s. att de skulle regleras med mindre tidsintervaller. Efter föreliggande lagförslag komma dessa avgifter för fiskets befrämjande att regleras endast efter 60-årsperioder, d. v. s. varje gång det sker en nyprövning eller — om sådant sker efter 40-åriga intervaller, som vi föreslagit i motionen — efter 40-årsperioder. Men denna period blir alldeles för lång. Ty på grund av att penningvärdet nu för tiden faller så hastigt, så bli, om man begagnar sig av så långa intervaller för reglerandet av fiskeavgifterna, dessa fiskeavgifter oerhört små, när en tid gått. Följden blir, att dessa fiskeavgifter icke kunna täcka de utgifter, som de äro avsedda att täcka, därför att priset på den materiel och det arbete, som erfordras för befrämjandet av fisket, har stigit på ett sådant sätt, att dessa små avgifter icke räcka att fylla sitt ändamål.

Vidare ha vi påyrkat avgifter till stat och kommun samt att de skola utgå icke blott vid vattenregleringar utan även vid vattenkraftsanläggningar och att de skola bli rörliga, d. v. s. regleras med kortare tidsintervaller liksom fiskeavgifterna. Särskilt vill jag göra gällande, att dessa avgifter som vi föreslagit skola utgå till staten — vilket den kungl. propositionen icke på något sätt vill vara med om — enligt mitt förmenande böra vara ersättning för begagnandet av kungsådran. Jag vågar bestämt göra gällande detta, fastän jag vet, att här i kammaren finnes en oerhört liten förståelse för just den uppfattningen, att staten bör kunna använda sin makt över kungsådran till att åt sig bereda ekonomiska fördelar.

Om innebörden av denna kungsådra med avseende på rättsförhållandet mellan den enskilde strandägaren och staten har man ju nu diskuterat oerhört mycket under den förberedande förpostfaktning, som har föregått denna lagstiftning. För min del har jag under den tid jag suttit i de utskott, som behandlat denna fråga, och deltagit i debatterna och efter att ha läst större delen av den litteratur m. m. som man kan läsa på detta område, kommit till den bestämda uppfattningen, att staten äger kungsådran. Jag anser, att man till stöd för det påståendet kan anföra en hel del handlingar och mycket auktoritativa sakkunniguttalanden. Jag behöver bara peka på t. ex. ett sådant uttalande som det som

gjordes av kammarrådet Björkman en gång i tiden, när kammar- *ing. vattenlag*
kollegium yttrade sig om innebörden av kungsådran. Kammar- *m. m*
rådet Björkman, som inom kammarkollegium företrädde en av- *(Forts.)*
vikande mening, var då *föredragande* — märk väl, föredragande
— vid behandlingen av kungsådrefrågan. Han var alltså den,
såvitt jag förstår, mest sakkunnige inom kammarkollegium, den,
som mest satt sig in i vad saken verkligen gällde. Hans yttrande
gick i den riktningen: »Kungsådran borde anses och behandlas
sasom Konungens kungsådra av obestriddig krononatur. Allt efter-
skänkande av kungsådran till förmering av strandägenderätten
borde man motsätta sig.»

Ja, nu kan man möjligen säga, som herr justitieministern sade
beträffande personer, som ha en sådan uppfattning som den jag
framfört, att de, strängt taget, ej ha någon betydelse i *aktuell*
politik just nu. Ja, det är alldeles riktigt åtminstone med av-
seende på nämnde sakkunnige, ty han är död. Han tog nämligen
sitt arbete för bevakande av det allmännas och kronans intressen
på sådant sätt, att han ådrog sig en sjukdom, som ledde till
döden.

Men det finnes även andra uttalanden, som gå i samma rikt-
ning som jag nu nämnt. Jag behöver i det avseendet endast peka
på det yttrande av professor Westin, som av mig anförts i den
motion, som jag avgivit.

Man måste säga, att det är helt andra toner, som genomgå
den kungl. propositionen, än de, som man möter i herrar Björk-
mans och Westins yttranden. Där håller man på att ingenting
av kungsådrans vatten får bortskänkas, men i den kungl. proposi-
tionen vill man definitivt skänka bort en stor del av kungsådran,
d. v. s. man vill nedsätta kungsådrans vattenmängd från ungefär-
ligen $\frac{3}{4}$ till $\frac{1}{3}$; därigenom att man föreslår, att kungsådra hädan-
efter skall utgöra $\frac{1}{3}$ av vattnet, då det förut varit $\frac{4}{5}$ av vatten-
dragets bredd. Man vill här alltså skänka bort en stor del av det
svenska folkets egendom och går här fram på helt andra vägar,
än som från verkligt ansvarskännande hall anvisats.

Nu yttrade visserligen en föregående talare — jag undrar om
det icke var herr justitieministern — att, såsom jag tror han ut-
tryckte sig, all *vederhäftig* uppfattning nu för tiden går i en annan
riktning än den, jag här velat göra gällande. Ja, detta måtte väl
då innebära, att statsrådet anser att kammarrådet Björkman lik-
som även nämnde professor Westin måtte ha varit mycket oveder-
häftiga personer. Men det skall nog bli svårt att bevisa något
sådant. Tvärtom anses nog allmänt, att nämnda personer voro
mycket väl insatta i dessa frågor. För övrigt har jag fäst mig
vid och finner det ganska egendomligt, att man så ofta kan kon-
statera, att så fort en person intager en standpunkt, som söker i
ekonomiska frågor genom lagstiftning skydda och åstadkomma för-
delar för de ekonomiskt besittande, så kallar man ofta just en
opinion i sådan riktning *vederhäftig*, under det att det är ytterst
sällan man får höra, att en opinion eller uppfattning som går i

Ang. vattenlag

m. m.

(Forts.)

den riktningen, att den söker skydda åt andra hållet, befinnes vederhäftig, utan oftast stämpas såsom ovederhäftig.

Den uppfattningen, att staten äger kungsådran, anser man nu på sina hall vara en synnerligen radikal uppfattning. För min del måste jag dock säga, att när jag jämför den uppfattningen med den allmänna uppfattning, som i utlandet råder beträffande vattenrättsspörsmål, så är denna förstnämnda uppfattning tvärtom mycket moderat och ligger långt till höger om t. ex. den uppfattning, som i detta avseende är gällande i Tyskland och för övrigt på kontinenten över huvud taget, liksom även delvis i Norge. Ty åtminstone i staterna på kontinenten har man i dessa frågor en ännu radikalare uppfattning, trots det att man eljest anser den politiska tyngdpunkten därstädes ligga något mera till höger. Man har där nämligen i allmänhet den mycket mera radikala uppfattningen, att staten äger icke blott *kungsådran utan hela vattnet*.

Men även om man nu utgår ifrån, att staten *icke* äger kungsådran, utan att det skulle förhålla sig på det sätt, som säkerligen majoriteten i denna kammare för sin del anser och som även näringarna göra gällande, att kungsådran endast är ett servitut, en inskränkning i den enskilde strandägarens rätt att förfoga över vattnet — jag tror icke, att det är så, men låtom oss antaga att det förhåller sig på det sättet — har man icke då lika stor rätt från statens sida att taga betalt för användningen av kungsådran? Jo, förvisso. För det första har ju staten under alla förhållanden den överhöghet, som berättigar den att lagstifta i dylik riktning. Men även från andra utgång-punkter vågar jag påstå, att även med den uppfattning, som regeringen och majoriteten i denna kammare gör gällande, kan man komma fram just till samma slutledning, nämligen att staten har rätt att helt enkelt taga betalt för användningen av kungsådran.

Jag vill här taga såsom ett exempel, huru det skulle ställa sig, om en enskild person hade ett visst servitut i ett område, som skulle användas för ekonomisk verksamhet. Antag t. ex. att herr Lübeck på något sätt hade ett servitut i en egendom, som skulle på något sätt utnyttjas och därvid troligen giva stor ekonomisk vinst. Skulle herr Lübeck då resonera som så: jag har visserligen servitut i denna egendom, och de, som tänka använda detta servitut, skola troligen komma att tjäna bra med penningar på företaget. Men det struntar jag i; inte skall jag taga någon betalning här för, utan jag skänker detta med varm hand åt dessa människor, som skola komma att förtjäna på saken. Nej, jag är övertygad om, att herr Lübeck och alla herrarna här i kammaren skulle resonera helt privatkapitalistiskt, slugt och finurligt på det sättet: här skola vi försöka att taga in så mycket penningar, som vi kunna få på detta. Här skola vi försöka att få största möjliga avkastning av just denna omständighet, att vi ha ett servitut i den egendom, som sålunda skall användas för utnyttjande och för vinnande av ekonomiska fördelar.

För min del måste jag säga, att riksdagen står i detta fall på sätt och vis i samma ställning, vari en bolagsstyrelse står i förhållande till sina huvudmän, aktieägarna i bolaget. Staten har en viss servitutsrätt i den egendom, varom här är fråga, och riksdagen är av huvudmännen, medborgarna i landet, satt att bevaka deras intressen. Men då har även, såsom jag ser saken riksdagen skyldighet att, liksom en bolagsstyrelse med avseende på huvudmännen i ett bolag bevaka och i ekonomiskt hänseende få ut så mycket som möjligt av vad som ligger i kungsädran och det servitut, som den innebär, om det nu skulle vara ett sådant. Och om man icke gör på detta sätt, utan handlar annorlunda, så vore detta — det är kanske hårda ord men jag vågar likväl det påståendet — detsamma som svikligt förfarande mot huvudman.

*Ang. vattenfall
m. m.
(Forts.)*

Man kan alltså våga supponera, att även från rent privatkapitalistiska utgångspunkter och även med ett rent privatkapitalistiskt betraktelsesätt har staten rätt och anledning att uttaga avgift för kungsädras begagnande, d. v. s. för användande av detta servitut.

Men nu invänder man mot detta, att om man lägger avgifter m. m. på kraftbolagen, så blir följden blott den, att detta kommer att gå ut över konsumenterna; de, som skola använda vattenkraften, få sedan betala allt detta. Strömfallsägaren, bolaget som utbyggt vattenfallet, kommer då att avlasta denna kostnad på konsumenterna, på dem, som taga kraft från företaget. Mot detta påstående vill jag emellertid göra gällande, att det finnes möjlighet att ordna även *den* saken, såsom även angivits i den motion som jag här väckt. Det finnes möjligheter att åstadkomma rätt för staten att reglera de avgifter, som skola betalas till vattenfallsägaren. Jag har för min del i motionen väckt förslag i *den* riktningen, och jag befinner mig i detta avseende i ett mycket gott sällskap, nämligen tillsammans med herr Åkerlund på Stockholmslänsbanken, vilken också velat vara med om att åstadkomma en lagstiftning i sådan riktning.

Utöver detta har jag i den motion, jag väckt, även yrkat på rätt till initiativ från statens sida i visst hänseende, nämligen att staten även skulle ha rätt även i det fall, att den ej vore strandägare att utbygga vattenfall, som vederbörande vattenfallsägare underlåte att utbygga och endast låg inne med för att spekulera med. Detta har ju utskottet icke velat vara med om. Utskottet har visserligen föreslagit en skrivelse rörande denna sak, men det är ju litet tråkigt med sådana där skrivelser. Vi sågo härom dagen, när det var fråga om avlåtande av en skrivelse i fattigvårdsfrågan, huru det gick i första kammaren och för övrigt i båda kamrarna. Det befanns ju, att denna skrivelse icke kunde effektueras. Det var vissa formella svårigheter, som reste sig och som man icke kunde komma över, och slutet blev, att någon sådan skrivelse icke åstadkoms. Jag, för min del, håller på ett så-

Ang. vattenlag dant initiativ för statens vidkommande som det, jag i min motion
m. m. föreslagit.

(Forts.)

Vidare håller jag på, att man i koncessionsvillkoren skall stadga skyldighet för vattenkraftsägaren att förse arbetarna med bostäder. Bostadsfrågan är ju mycket brännande just nu, och man borde här passa på tillfället att få detta krav tillgodosett. Vidare borde vissa skyldigheter läggas på vattenkraftsägaren i fråga om anläggande av vägar och sådant. Det finnes i den norska lagstiftningen stadgat, att vattenkraftsägaren skall vara skyldig att åstadkomma en hel del dylika sociala åtgärder. Nu vet jag visserligen, att mina vänner högersocialdemokraterna med avseende å dylika saker göra gällande, att det är bäst att icke exemplifiera vad man önskar i detta avseende, utan att man skall låta möjligheterna att åstadkomma sådana bestämmelser ingå i den allmänna koncessionslagstiftningen, så att man helt enkelt säger, att staten har rättighet att föreskriva koncessionsbestämmelser i alla möjliga riktningar, även i andra avseenden än här förut angivna. Jag tror dock för min del, att det då blir ganska svårt att få dessa viktiga krav tillgodosedda, som jag här framfört. Jag tror, att om man icke exemplifierar på det sätt, som jag anser vara behöfligt, är det stor risk för, att man ingenting vinner av det som man här anser vara önskligt.

Ett av de allra viktigaste yrkanden, som jag framfört i min motion, är det yrkandet, att avgörandet av dessa frågor, särskilt avgörandet av de sociala och tekniska frågorna, t. ex. om man har rätt att bygga och under vilka villkor man får bygga, icke bör läggas i domstols händer. Såsom ett skäl för denna uppfattning har jag tillåtit mig anföra, att de personer, som skola sitta såsom domare i de vattenrättsdomstolar, som här skulle komma till stånd och som skulle avgöra dylika frågor, bli va mycket mäktiga män. De få en oerhört stark ställning, kan man våga påstå. För det första ha de rätt att under vissa förhållanden tillkalla vattenrättsingenjörer, nämligen för den händelse sådan icke blivit tillsatt av Kungl. Maj:t. Man må väl säga, att det är något oerhört mycket, när man lägger en sådan makt i denne domares händer; han blir på detta sätt, i många fall, bestämmande i fråga om tillsättande av två medlemmar av domstolen. Det är vidare så, att om en vattenrättsnämndeman icke skulle infinna sig vid ett visst tillfälle, har domaren enligt denna lagstiftning rätt att anmoda närmaste man, som är lämplig och kan bli va nämndeman, att i sådan egenskap tjänstgöra vid sammanträdet. Man måste väl säga, att sådana bestämmelser äro ganska vådliga. Ty om sammanträde skall hållas på en viss plats, men en vattenrättsnämndeman, som är kallad, icke infinnet sig, då har vattenrättsdomaren rätt att skicka efter så gott som vilken person som helst, blott han är så kvalificerad, att han kan bli va nämndeman.

Mitt motstånd mot förslaget om att lägga avgörandet utav dessa stora frågor — ty det är mycket stora frågor det här gäller — i domstols händer, grundar jag alltså på de motiv, som jag

nu anført, men även på den omständigheten, att man måste ha en viss misstro — och man har även anledning därtill — gent emot vår domarekår, när det gäller avgörandet av sådana saker, som det här är fråga om. Domarekåren består av personer, som uppfötts och leva i en miljö, där det privatekonomiska och storkapitalistiska intresset är tillfinnandes, och de ha i de flesta fall tagit intryck därav. Man kan därför våga påstå, att en vattenrättsdomare i många fall säkerligen kommer att taga ofantligt stor hänsyn till storkapitalets intressen, under det att däremot, när det gäller den andra sidan, när det gäller hänsynstagande till allmänna intressen och till bygdens synpunkter samt den sociala uppfattningen, dessa säkerligen icke komma att bli så bevakade som vore nödvändigt, för att det skall bli riktiga utslag hos vattenrättsdomstolen.

Man kan för övrigt påvisa ett flagrant exempel på, huru den allmänna läggningen är hos denna domarekår. Detta lagförslag har bland annat även remitterats till yttrande av det s. k. lagrådet. Vad sade nu detta lagråd om förslaget? Jo, det uttryckte sin mycket stora förtvivlan över, att vid förslagets utarbetande så liten hänsyn tagits till de storkapitalistiska synpunkterna. Vi veta ju alla, hurusom just detta lagrådets uttalande väckt en oerhörd uppmärksamhet i pressen. Man kan här våga det påståendet, att lagrådet dock icke blivit tillfrågat angående *den* sidan av denna sak. Lagrådet har, såvitt jag kan förstå, endast till uppgift att yttra sig över rent lagtekniska frågor, men däremot icke att yttra sig över, huruvida ett lagförslag är lämpligt på det sättet att det tillgodoser den eller den sidans rent ekonomiska krav på att få taga hand om naturvärdena. Det kom här alltså fram något, som är ganska betecknande för hela vår domarekår. På grund av sin uppfostran och hela sin ställning i samhället har denna kår fått en grundåskådning — den har blivit, med andra ord sagt, industrialiserad — vilket gör, att det säkerligen blir för densamma mycket svårt att intaga en opartisk ställning vid avgörandet av hithörande spörsmål.

Detta har föranlett, att jag för min del anser att man borde överlämna avgörandet av dessa sociala och tekniska frågor, icke åt domstol utan åt den lagstiftande makten, åt regeringen, den administrativa makten, och möjligen i vissa fall åt riksdagen, vilka institutioner dock mera ha ögonen på sig och handla mera offentligt, då ju den allmänna opinionens ljus på ett mycket skarpare sätt faller över deras handlande. Inför omöjligheten att i detta stycke utforma en lagtext har jag i stället tillåtit mig att föreslå en ändring i fråga om bestämmelserna i 11 kap., gående ut på, att man skulle taga bort åtminstone de allra värsta huggtänderna, som finnas i detta kapitel. Man borde åtminstone, enligt mitt förmenande, taga bort dessa vattenrättsingenjörer, som enligt förslaget skulle finnas inom domstolarna.

Med avseende å andra domstolar är det, såsom vi veta, så, att när det gäller åstadkommande av den tekniska utredning, som be-

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Ang. vattenlåg

m. m.

(Forts.)

höves, inträder icke en teknisk person såsom ledamot av domstolen, utan det är ordnat på det sättet, att domstolen inhämtar yttrande på ett eller annat sätt genom sakkunniga. Den tekniskt sakkunnige, som i ett eller annat avseende skall lämna upplysning inför domstolen, får hålla sig utanför denna. Här har man nu slagit in på en alldeles ny väg, då man ju här vill sätta in de tekniska sakkunniga direkt i domstolen. Denna väg är dock, såvitt jag vet, främmande för vår lagstiftning. Och jag tycker, för min del, att förslaget i denna del icke innebär det riktiga sättet för ordnandet av denna sak. Jag har därför tillåtit mig att påyrka, att de ingenjörer, varom här är fråga, endast skulle få stå vid sidan om domstolen, liksom de personer, som skulle ha att bevaka de sociala intressena och bygdens intressen. Det skulle nämligen under vissa förhållanden — vid stora vattenbyggnader, som beröra många kringboendes intressen — kunna förordnas allmänna ombud, som kunna åtaga sig att bevaka dessa senare intressen, men dessa personer skulle också få stå utanför domstolen. Det är för övrigt, inom parentes sagt, ganska egendomligt, att förut nämnda ingenjörer skulle få komma in i domstolen, under det att en person, som hade att bevaka de sociala och allmänna intressena och som i vissa fall kunde få i uppdrag av ortens befolkning att bevaka bygdens intressen, icke skulle få säte och stämma i domstolen, utan stå vid dörren och ej deltaga i domstolens förhandlingar.

Jag har nu redogjort för det huvudsakligaste av de yrkanden, som jag framfört i min motion. Nu säger man, att ett genomförande av de yrkanden, som jag där framställt, skulle medföra en alltför tung belastning på storkapitalet, och man frågar: kan verkligen vattenfallskapitalet bära en sådan belastning? Jag vill här på svara, att vi kunna ju dock här i alla fall peka på det förhållandet, att kolen för närvarande äro mycket dyra, och även — jag vågar göra det påståendet gent emot herr Lübeck — nog komma att bli mycket dyra under närmast kommande tider. Jag menar därför, att en sådan verksamhet, som står i samband med utbyggande av vattenfall, skall med fördel kunna konkurrera med ångmaskinsverksamheten på grund av kolens höga pris. Och varför har man anledning att antaga, att kolen även efter kriget skola komma att hålla sig dyra? Jo, därför att de stater, som producera kol, i allmänhet ha varit med i kriget och därigenom fått sina finanser fördärvade. Detta är givetvis för dem en anledning att försöka vinna största möjliga ekonomiska fördelar för sig vid försäljande av det kol, som de producera. Det är på grund härav, som jag har den bestämda uppfattningen, att ångdriften skall bli ganska dyr, och att vattenkraftsstorkapitalet, även om det genom lagstiftningen pålägges vissa ekonomiska bördor, med fördel skall kunna konkurrera med denna ångdrift, som fördyras genom de höga kolprisen.

Detta är några av de synpunkter, som föranlett mig att här föra fram den motion, som jag i denna fråga avgivit. Jag skulle

nu här helst vilja yrka bifall till denna motion, men under den förberedande behandlingen av denna fråga har ju saken utvecklat sig på det sättet, att inom den kommitté, som handlagt detta ärende, ingen reservation eller förslag framkommit i den riktning, varuti de av mig nu framförda yrkandena gå. Det har ju av de regeringar, som sysslat med denna lagstiftning, sorgfälligt iakttagits, att man från deltagande i utredningsarbetet utestängt alla representanter för de intressen och de åskådningar, som tagit sig uttryck i just de yrkanden, jag för min del fört fram. Jag har till och med hört uppgivas en mycket egendomlig historia om förbehandlingen av denna vattenrättslagstiftning, som det icke kan skada att här draga fram. Den person, som yttrade denna sak till mig, är mycket vederhäftig och en person i mycket framstående ställning. Jag vill dessutom tillägga, att han icke tillhör mitt parti och för övrigt icke ens är socialdemokrat. Han förklarade, att orsaken till, att någon socialdemokrat icke kommit att deltaga i den förberedande behandlingen av denna fråga var den, att det fanns en viss person, som man ovillkorligen ville ha med vid den blivande omarbetningen av förslaget — det har för övrigt gjorts flera omarbetningar av detsamma — och denne person gjorde såsom ett alldeles bestämt villkor för att han skulle gå med på denna omarbetning — det var den andra omarbetningen i ordningen — att ingen socialdemokrat skulle få tagas med vid denna utredning. Detta är en liten interiör, som belyser, hurusom man försökt att på alla möjliga sätt åstadkomma, att just de åskådningar, som jag och för övrigt socialdemokraterna i allmänhet hysa i denna fråga, icke skulle få göra sig gällande vid utformande av detta lagförslag.

Det är med anledning därav, som jag för min del nu måste inskränka mig till att i första hand yrka avslag å den föreliggande kungl. propositionen. Jag gör detta yrkande i syfte att en utredning skall komma till stånd, så att till nästkommande riksdag ett nytt förslag kunde framläggas och att vid detsammats utarbetande även sådana representanter finge deltaga, att det funnes möjlighet att få fram åtminstone reservationer i den riktning, som jag här anser vara den riktiga d. v. s. så att de allmänna och sociala kraven finge bättre göra sig gällande.

Mitt yrkande här går alltså ut på avslag. Jag tror icke, att man behöver hysa så synnerligen stora farhågor, därest nu detta lagförslag skulle falla. Det har intygats, även inom utskottet, att om man också har kvar den gamla lagstiftningen, skall därigenom dock icke ett utbyggande av vattenfallen förhindras. Tvärt om har under den sista tiden på grund av förhållandenas egen makt ett dylikt utbyggande i ganska stor utsträckning drivits fram, trots det att vi haft den gamla lagstiftningen. I övrigt vill jag påstå, att även i många andra avseenden än dem, jag här berört, behöver denna lagstiftning förbättras. Jag skulle här t. ex. vilja påpeka en sådan sak, som att detta lagförslag är skrivet i ett mycket egendomligt juristspråk. Man har här använt sig av en

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Ang. vattenlag m. m. (Forts.) gammal lagtext, en text, som, såvitt jag kan förstå, är synnerligen föråldrad. Man rör sig här med svenskt språk från 1850-talet, och jag kan icke för min del undgå att tycka, att när man framlägger ett lagförslag år 1918, bör man även använda sig av det svenska språk, som talas och skrives 1918, i stället för att i lagtexten använda sig av ett språk, som är fullständigt föråldrat. Ja, jag skulle kunna visa på en hel massa ställen i detta förslag, där uttrycken äro föråldrade.

För övrigt skulle jag vilja säga, att även i andra avseenden är lagtexten utformad på ett sätt, som ej tillfredsställer berättigade anspråk. En sådan lag som denna borde vara fullt klar och tydlig. Men i vissa fall är lagtexten i stället mycket tillkrånglad, och jag vågar det påståendet, att de enkla lantmän ute i bygderna, som skola tolka dessa lagbestämmelser, skola få svårt att i en hel del punkter fatta innebörden av desamma.

Jag skall med detta, herr talman, tillåta mig att yrka avslag å den nu föredragna § 1. Detta yrkande innebär alltså ett yrkande om avslag å hela propositionen, och jag vill därvid uttala en förhoppning om, att man därigenom må bliva i tillfälle att omarbета detta förslag och få fram ett annat sådant, som bättre tillgodoser de sociala och allmänna krav, som det här gäller, än vad det föreliggande lagförslaget kan sägas göra. Jag vill samtidigt säga, att även om detta förslag — såsom jag hoppas icke blir fallet — nu skulle bliva godkänt i vad angår 1 §, så förbehåller jag mig dock rätt att på olika punkter framställa de avslags- eller ändringsyrkanden, som jag framfört i den reservation, jag här avgivit.

Jag skall alltså, herr talman, sluta med att yrka avslag å den föreliggande paragrafen och alltså på hela det kungl. förslaget.

Herr Persson i Tofta: Herr talman, mina herrar! Efter det utförliga och klarläggande anförande, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet här höll vid debattens början, skall jag för min del icke bliva långrandig. Jag tror för övrigt, att vi icke främja lösningen av denna fråga med att här hålla timplånga föredrag. Det är ju i alla fall så, att det vore mycket önskvärt, om lagförslaget i sin helhet hunne att behandlas vid detta plenum, så att utskottet kunde redan på måndagen företaga en sammanjämkning, ty såsom herrarna förstå, komma kamrarna helt naturligt att i denna fråga stanna vid olika beslut på många punkter. Jag skulle dock, medan jag nu har ordet vilja göra några korta anmärkningar.

Av de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet ha framställts anmärkningar emot principerna i det föreliggande förslaget. Det har ju förut framhållits, att detta förslag icke är byggt på socialdemokratiska principer. Därför är det naturligt, att det icke kan bliva någon tillslutning eller något fullt gillande från de personers sida, som ha en sådan ekonomisk samhällsåskådning, som företrädes av socialdemokraterna. Här säges i socialdemokraternas reservation bl. a.: »Enligt vår principiella uppfattning böra de na-

turvården, som ligga i vårt lands vattenfall, icke rimligen anses *Ang. vattenlag* och behandlas som enskild egendom.» Vidare säges på ett annat *m. m.* ställe: »Enligt vår övertygelse bli alla berättigade intressen i längden bäst betjänta med att samhället — stat och kommun — helt övertager utnyttjandet av dessa värden, både fallens utbyggande, kraftens förmedling till förbrukare samt sjöregleringarna för kraftutjämning.» Ja, det är en helt och hållet socialdemokratisk ståndpunkt, och som sagt ha de personer, som dikterat utskottets beslut, icke kunnat tillägna sig denna uppfattning.

Det är i alla fall glädjande, att dessa principiella betänkligheter icke varit starkare, än att de praktiska synpunkterna fått taga överhand och blivit rådande över principerna härvidlag, så att de socialdemokratiska ledamöterna icke yrkat avslag på lagen, om jag undantar herr Hage. Under sådana förhållanden skall jag icke för närvarande närmare gå in på deras reservation. Det kan antagligen bliva anledning att vända sig mot vissa yrkanden från det hållet, när lagen kommer att behandlas paragrafvis. Endast i ett avseende skall jag be att få göra några anmärkningar.

Socialdemokraterna tyckas hysa stora betänkligheter mot att de spörsmål, som det här är fråga om, skulle få avgöras av domstol i så stor utsträckning, som föreskrives i propositionen och utskottets förslag. De förmena, att de samhälleliga synpunkterna icke kunna komma till sin fulla rätt vid domstolsförfarande och vilja i större utsträckning förbehålla Konungen och i vissa fall även riksdagen den prövningsrätt, som det här är fråga om. Detta har kommit fram motionsvis och även i reservationerna. Herrar Sven Persson och Bernhard Eriksson säga sålunda bland annat: »Vid prövning av fråga om utbyggnad av strömfall ävenså vid prövning, varom talas i 4 kap. 13 § — tillåtelse till större vattenregleringar — bör Konungen icke vara bunden av några i lagen givna förbehåll utan äga att avslå eller bevilja ansökan eller att vid lämnande av byggnadslov uppställa de villkor, som i varje särskilt fall kunna vara nödiga.» Herr Hage går kanske ännu längre, då han i sin motion yrkar, att bestämmandet av de sociala och tekniska villkoren måtte överlämnas åt den lagstiftande makten och civilrättsliga saker åt domstol.

Detta är emellertid en åskådning, som utskottsmajoriteten icke kunnat tillägna sig, utan vi ha tvärtom ansett, att det ligger större trygghet uti att sådana saker avgöras genom lagbestämmelser och domstolsförfarande än på administrativ väg, varvid kanske vissa tillfälliga politiska synpunkter och tillfälliga stämningar mera kunna göra sig gällande. Vad beträffar större vattenregleringar, så äro ju de av annan natur, och att utskottet i det avseendet gått med på att en avvikelse från de för vattenbyggnader givna reglerna är fullt befogad.

Vad högerrepresentanterna inom utskottet beträffar, gå deras anmärkningar — som helt naturligt är — i alldeles motsatt riktning. De anse, att förslaget givit de privatkapitalistiska vattenkraftsintressena för litet och för mycket åt det allmänna. De

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

vända sig särskilt mot bestämmelserna om nyprövning och statens inlösningsrätt i vissa fall ävensom mot vissa villkors fastställande av administrativ myndighet. De tycka, att maximibeloppet av den bygdekraft, som vid större kraftanläggningar skall tillhandahållas är satt för hög, och vidare ha bestämmelserna om kungsådra icke funnit nåd för deras ögon. Enligt nuvarande bestämmelser förefinnes kungsådra, där den av ålder varit, men detta har givit anledning till långvariga rättegångar och tvister samt stor osäkerhet på detta område. Jag kan icke se annat, än att propositionen och utskottets förslag liksom de tidigare kommittéerna löst denna fråga på ett synnerligen lämligt och praktiskt sätt genom att bestämma kungsådras förekomst till vattendrag med viss vattenföring, som äro upptagna i en förteckning, vilken sedan den vunnit laga kraft skall lända till ovillkorlig efterrättelse, varigenom man slipper ifrån denna ovisshet samt alla dessa tidsödande och kostsamma rättegångar.

Herr Lübeck har såväl i sin reservation till sakkunnigebetänkandet 1917 som i sin motion i år intagit den ståndpunkten, att beträffande kungsådrans förekomst, större hänsyn bör tagas till den uppfattning, som utvecklats sig på grundval av den gällande rättens bestämmelser i ämnet, men när det kommit till kritan, så har han icke kunnat fullt vidhålla denna principiella ståndpunkt utan nöjt sig med att hemställa, att kungsådrans förekomst måtte begränsas till sådana sträckor av ett vattendrag, där man med *någorlunda* visshet kan på grund av förefintlig erfarenhet *antaga*, att kungsådra enligt lag av ålder varit. Det är sålunda ett mycket vagt uttryck, som han har i detta avseende.

Frågan om nyprövning har tidigare varit på tal, varför jag icke skall uppehålla mig vid densamma. Jag anser, att utskottet anfört mycket goda skäl för sin ståndpunkt härvidlag. Det gäller ju endast att säkerställa sig nu inför den utveckling, som framtiden kommer att föra med sig och som vi icke kunna överblicka så att lagen avpassas så, att man icke står rättslös och hjälplös, när man därvidlag behöver ändra bestämmelserna något. Det är att märka att vid nyprövning skall den gällande lagstiftningen lända till efterrättelse, och man får väl ha det förtroende till de lagstiftande myndigheterna, att de stifta tidsenliga lagar under olika perioder. Det är också att märka, att det är de företag, som tillkommit efter den nya lagen, som träffas av denna bestämmelse.

Ja, det har också gjorts anmärkning mot att bygdekraftens maximum är för högt, och det har sagts, att det icke skulle erfordras på långt när så mycket. Det har gjorts utredning om jordbrukets fullständiga elektrifiering, så långt det har varit möjligt att göra en sådan, och den har visat, att det icke skulle behövas mera än 2 procent av landets hela vattenkraft för detta ändamål. Ja, det är icke så gott för lekmännen att bedömma, huru pass tillförlitliga dessa uppgifter kunna vara. Men jag tycker, att när vattenkraftsintresset är övertygat om, att det icke behövs ens

så mycket som $\frac{1}{20}$, ännu mindre $\frac{1}{10}$, då behöver man icke vara rädd för att maximum sättes till $\frac{1}{10}$, ty man kan vara övertygad om, att icke mera skall tagas i anspråk, än som behöves. Vi lek-män vilja gärna acceptera den där tiondedelen för att vara på den säkra sidan. Man kan ju icke utan vidare fördela landets vatten-kraft procentvis, så att man kan vara säker på, att just den där procenten skulle vara till finnandes överallt, där den behöves, då det ju kan behövas litet mera kraft här och litet mindre där.

Det är åtskilliga andra anmärkningar, som blivit framställda, men jag skall icke längre upptaga tiden med att söka bemöta dem. Det är bara ett par erinringar till, som jag skall be att få göra.

Det har påståtts, att förslaget skulle innebära ett övergivande av den rättsgrund, varpå vår vattenrätt hittills varit byggd. Men jag tror, att vi i det avseendet kunna vara lugna, när lagrådet icke haft någon anmärkning att därutinnan framställa. Vidare har det anmärkts, att koncessionsförfarandet skulle bliva så be-tungande, att det skulle förlama företagsamheten i landet. Det är en gammal visa, att om vi antoge sådana bestämmelser, skulle vi därigenom hämma allt vad företagsamhet heter. Det är icke första gången, vi höra ett sådant påstående och just den omständigheten, att det framkommer så ofta, gör, att man mister tilltron till en sådan argumentering. Jag tror, att det var samma visa man fick höra, då det var fråga om koncession för framdragande av stark-strömsledningar. Det gällde då upplåtelse på 40 år och ingen sä-kerhet i övrigt, men detta har icke utgjort hinder för att sådana ledningar kommit till stånd.

Herr Lübeck påpekade vidare, att meningen bland de sak-kunniga beträffande denna fråga enhälligt ginge i en bestämd riktning. Men jag tror att man kan ha anledning att hysa en viss skepsis med hänsyn till den enhälliga sakkunskapen. Jag behöver icke anföra några särskilda exempel, men jag tror, att man som sagt har skäl att bedöma sådana saker med skepsis.

Vad utskottets förslag beträffar, tror jag, att den enda rimliga ståndpunkten är, att detta lägges till grund för sammanjämnings-förslaget. Jag har hört, att i första kammaren högerreservatio-nerna gått igenom över hela linjen, och då kunde det ligga nära till hands, att vi i andra kammaren toge socialdemokraternas re-servationer. Och det blir nog i några fall så, att där dessa re-servationer icke gå principiellt mot vår ståndpunkt, man går med på vissa av dem alldeles speciellt ur den synpunkten, att man be-höver ha ett bytesmedel. Det blir kanske anledning att åter-komma till denna fråga, när man övergår att behandla förslaget paragrafvis.

Jag yrkar alltså bifall till § 1, och jag hoppas, att det genom god vilja från övriga talaresha sidan skall gå för sig att begränsa debatten så pass att det skall bliva möjligt att hinna slutbehandla lagförslaget i afton.

Herr Vennersten: Herr talman! Det lär vara nödvändigt,

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Ang. vattenlag om man över huvud skall medhinna att behandla förslaget paragrafvis, att principdebatten inskränkes så mycket som möjligt.
m. m.
(Forts.) Under sådana omständigheter avstår jag från att göra något vidare inlägg i denna debatt.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Jag delar den uppfattning, som uttalats av herr Vennersten. Jag tror, att det skulle vara till gagn för saken, om vi kunde gå till realdebatt av denna fråga, innan solen står allt för högt på himmelen, då vi äro uttröttade. Och jag tror också, att vi böra visa den välviljan mot våra kamrater att icke hålla långa anföranden utan i stället så snart som möjligt fatta beslut.

Jag ber få tillkännagiva, att för min del ansluter jag mig till utskottets förslag. Jag anser, att högern gått för långt åt det ena hållet och att socialdemokraterna gått för långt åt det andra hållet. Men på grund av vad som förekommit, nämligen att första kammaren icke tagit utskottets förslag utan anslutit sig till högerreservanterna, torde det vara nödigt, att i vissa paragrafer liberalerna, för att sammanjämkningen må utmynna i utskottets förslag, rösta med socialdemokraterna. Jag ber, att när så sker, detta icke måtte uppfattas så, som om vi i princip skulle dela deras uppfattning i denna fråga.

I föredragna paragraf yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner först på godkännande av förevarande paragraf och vidare på att kammaren måtte besluta ej godkänna densamma; och blev paragrafen av kammaren godkänd.

I enlighet med kammarens angående föredragningsordningen fattade beslut företogs nu till behandling 4 Kap.

Vid detta kapitel hade reservation avgivits av herr *Ernst Söderberg m. fl.*, vilka hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga det förslag till ifrågavarande kapitel, som framginge av vid utskottets utlåtande fogad bilaga (Bil. A).

Det uti nämnda bilaga såsom 1 § upptagna lagrummet, vilket icke ägde motsvarighet i utskottets förslag, var av följande lydelse:

1 § (ny).

Avser företag, varom ansökan blivit gjord hos vattendomstolen i den ordning 11 kap. stadgar, anläggning, vid vilken vid oreglerat lågvatten kan uttagas minst ett tusen turbinhästkrafter, äger Konungen pröva, huruvida av hänsyn till allmänt intresse hinder möter mot företaget eller särskilda villkor böra föreskrivas beträffande detsamma; och skall förty, innan frågan av vattendomstolen slutligen avgöres, densamma hemställas Konungens prövning. Lag samma vare beträffande annan anläggning, som är av särskild betydelse ur allmän synpunkt, så framt Konungen förbehåller sig sådan prövning

och besked därom lämnas före det målet av domstolen slutligen avgjorts. *Ang. vattenlag m. m.*

(Forts.)

Vad nu stadgats skall jämväl äga tillämpning i fråga om arbete, som avser ändring av anläggning, som i första stycket sägs.

1 § i utskottets med Kungl. Maj:ts överensstämmande förslag lydde sålunda:

1 §.

Varder strömfall bebyggt jämlikt denna lag, och uppgår den vattenkraft, som kan vid oregerat lågvatten uttagas vid byggnaden, till minst femhundra turbinhästkrafter, vare, så framt vattenkraften icke inom tio år före det vattendomstolens medgivande lämnas till byggnaden varit utnyttjad vid byggnad, som tillkommit enligt äldre lag, byggnadens ägare pliktig att för tillgodoseende av kringliggande bygds behov av kraft till användning i hantverk, småindustri eller lantbruk eller till belysning eller uppvärmning tillhandahålla intill en tiondel av den årliga kraftmängd, som kan med det installerade maskineriet bliva uttagen.

Storleken av nämnda andel bestämmes av vattendomstolen; och skall härvid hänsyn tagas dels till omfattningen av den rätt anläggningens ägare erhållit att för vattenkraftens tillgodogörande förändra förut rådande vattenstands- och avrinningsförhållanden, dels ock å ena sidan till det behov av kraft, som inom bygden redan föreligger eller i en nära framtid är att motse, och å andra sidan till den tillgång på kraft, som må eljest vara att påräkna för ändamålet.

Avgörande, som nu nämnts, gälle för en tidrymd av tjugu år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket byggnaden enligt därom meddelad bestämmelse skall hava fullbordats. Där ej under nittonde året av sådan tidsperiod anläggningens ägare eller någon, som må anses berättigad att komma i åtnjutande av kraft, varom här är fråga, eller ock myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att bevaka bygdens intresse i förevarande hänseende, genom ansökan hos vattendomstolen påkallar ny prövning, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period.

I fråga om denna paragraf hade emellertid reservationer avgivits:

av herr *Vennersten m. fl.*, som yrkat, att i förevarande paragraf orden »en tiondel» måtte utbytas mot »en tjugondel» och »tjugu år» mot »trettio år»;

av herr *Ernst Söderberg m. fl.*, som i det av dem framlagda förslaget för motsvarande stadgande (2 §) tillstyrkt denna lydelse:

2 § (1 §).

Varder strömfall bebyggt jämlikt denna lag, och uppgår den vattenkraft, som kan vid oregerat lågvatten uttagas vid byggnaden, till minst femhundra turbinhästkrafter, vare, såframt vattenkraften

Ang. vattenlag 1cke inom tio år före det vattendomstolens medgivande lämnas till byggnaden varit utnyttjad vid byggnad, som tillkommit enligt äldre lag, byggnadens ägare pliktig att för tillgodoseende av kringliggande bygds behov av kraft till användning i hantverk, småindustri eller lantbruk eller till belysning eller uppvärmning tillhandahålla intill en tiondel av den årliga kraftmängd, som kan med det installerade maskineriet bliva uttagen.

Storleken av nämnda andel bestämmes av vattendomstolen; och skall härvid hänsyn tagas dels till omfattningen av den rätt anläggningens ägare erhållit att för vattenkraftens tillgodogörande förändra förut rådande vattenstånds- och avrinningsförhållanden, dels ock å ena sidan till det behov av kraft, som inom bygden redan föreligger eller i en nära framtid är att motse, och å andra sidan till den tillgång på kraft, som må eljest vara att påräkna för ändamålet.

Avgörande, som nu nämnts, gälle för en tidrymd av *tio* år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket byggnaden enligt därom meddelad bestämmelse skall hava fullbordats. Där ej under *nionde* året av sådan tidsperiod anläggningens ägare eller någon, som må anses berättigad att komma i åtnjutande av kraft, varom här är fråga, eller ock myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att bevaka bygdens intresse i förevarande hänseende, genom ansökan hos vattendomstolen påkallar ny prövning, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period; samt

av herr *Hage*, som instämt med herr Ernst Söderberg m. fl., dock med tillägg att i första stycket i 2 § av Bil. A. måtte efter »byggnadens ägare pliktig att» insättas orden »till staten tillhandahålla intill en tjugondel och».

Sedan paragrafen föredragits, yttrade:

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Som kammarens ledamöter finna, ha de socialdemokratiska ledamöterna reserverat sig och yrkat, att riksdagen måtte antaga en annan lydelse av 4 kap. än den som utskottet föreslagit. Vissa av de §§ i 4 kap., som vi föreslagit, äro lika med utskottets och Kungl. Maj:ts förslag, men därjämte ha vi föreslagit vissa mycket betydande förändringar i Kungl. Maj:ts förslag.

I vårt förslag ha vi en § beträffande Konungens prövningsrätt, som vi satt som nummer 1 i 4 kap. och som kommit före den §, som talmannen nu föredragit. I den §, som är föredragen — det är den andra § enligt vårt förslag — ha vi icke gjort någon annan ändring än den, att vi yrkat, att siffran 20 skulle ändras till 10, d. v. s. att avgörandet med hänsyn till den vattenkraft, som det här är fråga om, skall gälla tio år i stället för tjugu, som Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit. Det är sålunda den ändring, som vi ha att yrka beträffande 1 § i 4 kap. enligt utskottets förslag. Men därjämte ha vi yrkat på en helt ny §, som herrarna finna

och som jag förut framhållit, som skulle insättas före den nu nämnda, före den första §.

I den paragrafen yrka vi, att vissa större kraftanläggningar icke må beslutas av domstol utan att det slutgiltiga beslutet fattas av Kungl. Maj:t. Frågan om kraftanläggning, när det gäller utbyggande av ett vattenfall, som kan lämna mera än tusen hästkrafter, skall enligt denna paragraf prövas av Konungen. Jag antydde i förmiddags några av de skäl, som varit avgörande för oss, när vi gjort detta yrkande, och jag har endast att till vad jag då sade tillägga, att efter vårt sätt att se ändrar lagen den karaktär, som den enligt vår uppfattning bör äga, därigenom att domstolen erhåller denna prövningsrätt. Den karaktär, som en sådan lag enligt vår uppfattning bör ha, är, att den i största möjliga utsträckning giver samhället inflytande både på anläggningen av kraftverken och på denna verksamhets förtgång. Genom att denna prövningsrätt blir lagd i domstolens hand, blir denna prövning övervägande schematisk och formell, det blir lagparagrafernas döda bokstav, som blir det normerande. Genom att gå den väg, som vi föreslagit, skulle man också kunna få in vissa bestämmelser vid de olika byggnadsmedgivandena, som kunde medföra, att vattenfall, som hade olika värde, kunde komma att jämsställas. Man kan då pålägga större eller mindre avgifter, man kan lämna byggnadstillstånd utan avgift, man kan tillse, att de sociala förhållandena med hänsyn till arbetarna bli så hyggliga som möjligt, man kan tillse, att vissa förhållanden inom orten, som nödvändigtvis kräva reglering, kunna regleras i detta sammanhang, ungefär som man tänkt sig saken i den norska lagstiftningen. Man kan då naturligtvis också göra som i Norge, nämligen räkna upp en del omständigheter, som Kungl. Maj:t borde taga hänsyn till vid medgivande av byggnadstillstånd. Så ha dock vi icke gjort, utan vi ha generellt yrkat, att Konungen skulle fastställa de villkor, som visade sig nödvändiga vid utförande av byggnadsföretag.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid utan ber, herr talman, att få yrka, att den nu föredragna § intages med den lydelse, som vi givit den i vårt förslag, där den upptages som § 2, men att därjämte intages den §, som vi i vårt förslag infört såsom § 1 och som handlar om Konungens prövningsrätt.

Herr Vennersten: Herr talman! Den §, som i den socialdemokratiska reservationen har nummer 1, är av den innebörd, att jag för min del måste ställa mig avvisande mot densamma. Om denna § har en framstående person, tillhörande en annan politisk meningsriktning än den jag tillhör — för övrigt en auktoritet som även denna kammars majoritet torde godkänna — yttrat, att rättssäkerheten komme alldeles säkert att bliva lidande, om en § av denna lydelse skulle komma till stånd. Detta uttalande anser jag vara nog för att motivera det yrkande på avslag å herr Erikssons i Grängesberg förslag, som jag ber att få framställa.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Herr Lübeck: Herr talman! Jag skall icke yttra mig om den fråga, som närmast varit föremål för de föregående talarnas anföranden, men eftersom i denna § också avhandlas frågan om den bygdekraft, som skulle tillhandahållas, skall jag be att få säga några ord.

Enligt de sakkunnigas utredning ansågs det lämpligt, att mängden bygdekraft fastställdes till $\frac{1}{20}$ av hela kraftbeloppet. Om jag hänvisar till vad jag tidigare anført rörande landsbygdens elektrifiering, bör det icke kunna misstänkas, att det varit av oginhet mot landsbygdskraftsintresset som jag åberopar de sakkunnigas hemställan, utan jag gör det helt enkelt därför, att man icke bör utsträcka tvånget att leverera bygdekraft längre än vad behovet motiverar. De utredningar, som verkstälts, giva enligt min uppfattning bestämt vid handen, att en kraftmängd av $\frac{1}{20}$ i detta fall är fullt tillräcklig, särskilt om man samtidigt tar hänsyn till möjligheten enligt föreliggande förslag att på annat sätt tillgodose landsbygdens behov av elektrisk kraft. För dem, som anlägga kraftverk, skulle det å andra sidan innebära en olägenhet genom att ovissheten om i vilken utsträckning de äga att disponera sin kraft bleve onödigt stor.

Av dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till herr Vennerstens m. fl. reservation vid denna paragraf.

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Beträffande den nya §, som föreslås i den socialdemokratiska reservationen, vill jag säga att jag yrkar avslag på densamma. Men den ändring i utskottets § 1, som föreslås i den §, som i den socialdemokratiska reservationen betecknats med 2, och som avser tidsperiodens sättande till 10 år i stället för 20, anser jag mig kunna gå med på och yrkar alltså godkännande av utskottets förslag med den ändring, att denna tid bestämmas till 10 år. Förhållandet är nämligen, att första kammaren beslutit ett förlängande av tiden till 30 år, och om andra kammaren nu sätter tiden till 10 år, blir en matematiskt riktig sammanjämkning att man kommer till utskottets förslag.

Herr Hage: Herr talman! Med hänvisning till den motivering, som jag förut lämnat, ber jag få förklara, att jag anser, att det även bör stadgas skyldighet för byggnadsägaren att lämna kraft till *staten*. Med anledning därav yrkar jag, i enlighet med den reservation, som jag avgivit, att i den nya § 2, som är föreslagen i socialdemokraternas reservation och som motsvarar § 1 i Kungl. Maj:ts förslag, måtte efter »byggnadens ägare pliktig att» tilläggas orden »till staten tillhandahålla intill en tjugondel och». Med detta tillägg yrkar jag godkännande av 2 § i socialdemokraternas reservation.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på det förslag, som framställts av herr Eriksson i Grängesberg. Jag yrkar sålunda avslag å första § i det socialde-

mokratiska förslag till lydelse av 4 kap. som finnes fogat som *Ang. vattenlag m. m.* bilaga A) till utskottets utlåtande.

(Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner angående införandet i 4 Kap. av ett nytt såsom 1 § betecknat stadgande, nämligen dels på bifall till det av herr Ernst Söderberg m. fl. i sådant avseende reservationsvis framställda förslaget, dels ock på avslag å berörda förslag; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill att kammaren avslår det av herr Ernst Söderberg m. fl. i deras reservation framställda förslag om införande i 4 kap. av förevarande förslag till vattenlag av ett nytt såsom 1 § betecknat stadgande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservanternas berörda förslag.

Omröstningen utföll med 73 ja mot 62 nej; och hade kammaren alltså avslagit det framställda förslaget om införande i 4 Kap. av ett nytt med 1 § betecknat stadgande.

Härefter blev efter av herr talmannen framställda propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena i fråga om 1 § i utskottets förslag nämnda paragraf godkänd i den lydelse, som motsvarande stadgande erhållit i den av herr Ernst Söderberg m. fl. vid 4 Kap. avgivna reservationen.

2 §.

Godkändes.

Enligt utskottets med Kungl. Maj:ts överensstämmande förslag skulle 3 § lyda sålunda:

3 §.

Har strömfall, där jämlikt denna lag kungsådra finnes, bebyggts enligt Konungens på grund av äldre lag meddelade tillstånd till bygande i kungsådra, skall, så framt vid tillståndet gjorts sådant förbehåll, som omförmäles i 1 kap. 8 §, och kungsådrens vattenkraft, i den mån densamma kan vid byggnaden uttagas, tillika uppgår till minst femhundra turbinhästkrafter vid oreglerat lågvatten, stadgandet i 1 § första stycket äga motsvarande tillämpning beträffande vattenkraften i kungsådran, dock först sedan tjugu år förflutit efter

Ang. vattenlag det denna lag trätt i kraft. Vid tillämpning av vad nu sagts skall
m. m. kungsådrans vattenkraft anses utgöra en tredjedel av vattenkraften i
(Forts.) strömfallet.

I avseende å prövningen huruvida och i vilken utsträckning skyldigheten må göras gällande gent emot ägare av anläggning, varom i denna § är fråga, skola bestämmelserna i 1 § i tillämpliga delar lända till efter rättelse, med iakttagande likväl att prövningen skall av sakägare eller vederbörande myndighet påkallas första gången under nittonde året efter denna lags trädande i kraft och sedermera vart tjugonde år.

I herr *Ernst Söderbergs m. fl.* vid 4 Kap. avgivna reservation hade åt motsvarande stadgande (4 §) givits denna lydelse:

4 § (3 §).

Har strömfall bebyggts enligt Konungens på grund av äldre lag meddelade tillstånd till byggande i kungsådra, skall så framt vid tillståndet gjorts sådant förbehåll, som omförmäles i 1 kap. 8 § och den vattenkraft, som kan vid oreglerat lågvatten uttagas vid byggnaden, uppgår till minst femhundra turbinhästkrafter, stadgandet i 2 § första stycket äga motsvarande tillämpning, dock först sedan tio år förflutit efter det denna lag trätt i kraft.

I avseende å prövningen huruvida och i vilken utsträckning skyldigheten må göras gällande gent emot ägare av anläggning, varom i denna § är fråga, skola bestämmelserna i 2 § i tillämpliga delar lända till efter rättelse, med iakttagande likväl att prövningen skall av sakägare eller vederbörande myndighet påkallas första gången under nionde året efter denna lags trädande i kraft och sedermera vart tionde år.

Efter föredragning av paragrafen yttrade:

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Enligt den nu föredragna paragrafen skall strömfallsägare, som före den nya lagens ikraftträdande erhållit Konungens tillstånd att överbygga kungsådra, i det fall, där förbehåll blivit gjort om att ny lagstiftning skall gälla, vara skyldig att avstå bygdekraft till den mängd, som motsvarar kungsådrans vatten, d. v. s. han skall för nämnda ändamål 20 år efter lagens ikraftträdande avstå upp till en tiondel av den årliga kraftmängd, som kan anses alstrad av kungsådrans vatten.

Vi socialdemokrater hava såväl i vår motion som i vår reservation yrkat, att vattenfallsägaren skall vara skyldig att avstå upp till en tiondel av hela den kraftmängd, som kraftbyggnaden kan lämna, således icke bara kungsådrans vatten, utan hela kraftanläggningens vatten. Vidare ha vi yrkat i vår motion, att denna bestämmelse skall träda i kraft tio år efter lagens ikraftträdande och icke tjugo år som utskottet föreslagit.

Med den åskädning vi ha, kunna vi icke finna det annat än

riktigt och lämpligt, att, när man gjort det förbehållet, då till- *Ang. vattenlag*
 stånd att överbygga kungsådran lämnades, att den som fått denna *m. m.*
 rätt skulle vara skyldig att för användande av kungsådrans vat- *(Forts.)*
 tenkraft underkasta sig blivande lagstiftning, dessa strömfalls-
 ägare för att få utnyttja kungsådrans vattenkraft också böra un-
 derkasta sig samma villkor, som gälla för dem, som fått tillstånd
 att överbygga kungsådra enligt den nya lagstiftningen.

Det förefaller oss, att den lilla kraftmängd, som Kungl. Maj:t
 och utskottet föreslår, att vattenbyggnadsägaren skall lämna för
 bygdens behov, är alltför obetydlig. Jag ber därför herr talman,
 att få yrka, att § 3 måtte få den lydelse, som vi i vår reservation
 angivit i § 4, och att således § 3 ändras som vi föreslagit i § 4
 enligt bilaga B.

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Det av herr Eriksson
 framställda ändringsförslaget innebär en utvidgning, som icke alls
 är förenlig med de rättsprinciper, varpå hela detta lagförslag är
 byggt, och jag skall därför i korthet be att få yrka bifall till ut-
 skottets förslag.

Herr Lübeck: Herr talman! Jag har intet yrkande i denna
 punkt, utan vill endast ha till protokollet antecknat, att jag finner
 paragrafens formulering ganska egendomlig, såtillvida som där ta-
 las om kungsådrans vattenkraft. Enligt den standpunkt, som rege-
 ringen står på i denna fråga, kan man, såvitt jag förstår, icke tala
 om kungsådrans vattenkraft; kungsådran har nämligen ingen vat-
 tenkraft, ty den tjänar icke något kraftändamål.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr
 talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag
 till lydelse av ifrågavarande paragraf, dels ock på godkännande av
 paragrafen i den lydelse, som motsvarande stadgande erhållit i den
 av herr Ernst Söderberg m. fl. vid 4 Kap. avgivna reservationen; och
 fann herr talmannen den senare propositionen vara med övertvägande
 ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, juste-
 rad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 4 kap. 3 § i föreva-
 rande förslag till vattenlag i den lydelse, som motsvarande stadgan-
 de erhållit i den av herr Ernst Söderberg m. fl. vid 4 kap. avgivna
 reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej. har kammaren godkänt tredje särskilda utskottets
 förslag till lydelse av ifrågavarande paragraf.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Voteringen utvisade 68 ja, men 74 nej, vadan kammaren godkänt utskottets förslag till paragrafens avfattning.

4 § skulle enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag hava denna lydelse:

4 §.

Vill någon, som må anses därtill berättigad, komma i åtnjutande av hela eller någon del av den kraft ägare av kraftanläggning efter ty ovan sagts förpliktats att tillhandahålla, göra i den ordning 11 kap. stadgar ansökan därom hos vattendomstolen. Där ej annorlunda överenskommes, vare ägaren icke pliktig att tillhandahålla sökanden kraft tidigare än två år efter det ansökningen delgivits honom. För kraftens överförande erforderlig ledning skall sökanden själv bygga och underhålla. Kraftens fördelning på olika delar av dygnet eller året varde bestämd på sätt, som med hänsyn till föreliggande förhållanden må anses skäligt.

I den mån kraft, varom nu är fråga, tages i anspråk, skall ersättning därför givas med det belopp, som motsvarar ägarens självkostnad med tillägg av två procent å anläggningskapitalet. I fråga om storleken av nämnda ersättning ävensom villkoren i övrigt för kraftens tillhandahållande skall vattendomstolen meddela bestämmelser i samband med beslut i anledning av ansökan, som nyss sagts; och gälle beträffande rätt att påkalla ändring i sålunda meddelade bestämmelser vad i 9 kap. 29 § finnes för där avsett fall föreskrivet.

Vad i 9 kap. 37 § första stycket, 38, 40 och 41 §§ stadgas beträffande överföring av kraft, som lämnas i ersättning för förlorad vattenkraft, skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse i fråga om tillhandahållande av kraft enligt denna §.

Enligt det av herr *Ernst Söderberg m. fl.* reservationsvis framställda förslaget skulle motsvarande stadgande (5 §) erhålla denna avfattning:

5 § (4 §).

Vill någon, som må anses därtill berättigad, komma i åtnjutande av hela eller någon del av den kraft ägare av kraftanläggning efter ty ovan sagts förpliktats att tillhandahålla, göra i den ordning 11 kap. stadgar ansökan därom hos vattendomstolen. Där ej annorlunda överenskommes, vare ägaren icke pliktig att tillhandahålla sökanden kraft tidigare än ett år efter det ansökningen delgivits honom. Kraften skall efter vattendomstolens bestämmande uttagas antingen vid kraftstationen eller, där det lämpligt kan ske, å ägaren tillhörig ledning. Kraftens fördelning på olika delar av dygnet eller året varde bestämd på sätt, som med hänsyn till föreliggande förhållanden må anses skäligt.

I den mån kraft, varom nu är fråga, tages i anspråk, skall ersättning därför givas med det belopp, som motsvarar ägarens självkostnad med tillägg av två procent å anläggningskapitalet. I fråga om storleken av nämnda ersättning ävensom villkoren i övrigt för

kraftens tillhandahållande skall vattendomstolen meddela bestämmelser i samband med beslut i anledning av ansökan, som nyss sagts, och gälle beträffande rätt att påkalla ändring i sålunda meddelade bestämmelser vad i 9 kap. 29 § finnes för där avsett fall föreskrivet.

Vad i 9 kap. 37 § första stycket, 38, 40 och 41 §§ stadgas beträffande överföring av kraft, som lämnas i ersättning för förlorad vattenkraft, skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse i fråga om tillhandahållande av kraft enligt denna §.

Vid den avdelning av 4 kap., som omfattade 1—4 §§, hade fogats en av herr Hage avgiven reservation, däri föreslagits, att i slutet av nämnda avdelning måtte tilläggas en paragraf av följande lydelse:

Där omständigheterna göra sådant behöfligt eller önskligt, må byggnadens ägare åläggas att, på skäligen villkor och utan beräkning av vinst, åt arbetarna och tjänstemännen anskaffa sunda och tillräckliga bostäder och tomter till byggande av egna hem med vägar, vatten, kloak och elektrisk belysning samt tomt till församlingslokal och till lokal för kooperativ eller annan handelsverksamhet o. d.

§ 4 i utskottets förslag föredrogs, varefter

Herr Eriksson i Grängesberg yttrade: Herr talman, mina herrar! I § 4 regleras förhållandet mellan dem, som skola få bygdekraft, och kraftstationens ägare. Enligt paragrafens bestämmelser skall kraftstationens ägare vara skyldig att avstå bygdekraft två år, efter det att den, som gör anspråk på bygdekraft, har meddelat kraftägaren detta. Enligt vår uppfattning är denna tid av två år alldeles för lång och bör förkortas åtminstone till ett år. Det gäller här i allmänhet så små kraftmängder, att en sådan förkortning icke kan medföra några större obehag för kraftägaren, men det kan lända till ett visst obehag för den, som skall få kraften, om han skall vänta så lång tid som två år. Därför ha vi yrkat i vår reservation, att tiden skulle sättas till ett år.

Men vi ha också gjort ett annat ändringsyrkande av större betydelse. Enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skall den, som får bygdekraften vara skyldig att taga kraften vid kraftstationen. Han får sålunda icke uttaga kraften från kraftledning, som äges av kraftägaren, med mindre han härom har träffat särskild uppgörelse med kraftägaren. Detta är efter vårt sätt att se en obillighet, som kommer att medföra svårigheter att erhålla bygdekraft för mängden, som vill ha sådan kraft.

Om vi tänka oss ett fall, som på många håll kommer att inträffa, nämligen att vi ha en kraftanläggning belägen borta i ödemarken på måhända en eller två mils avstånd från bygden, men kraftledningen därifrån stryker förbi bygden, så skola naturligtvis, om det skall vara någon mening med denna bestämmelse, icke de människor, som möjligen bo i närheten av kraftanläggning-

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Ang. vattenlag gen i skogen, kolare eller torpare, ensamma ha möjlighet att få kraft, utan den möjligheten skall hållas öppen för dem, som bo framme i bygden, där kraftledningen stryker förbi, om nämligen kraftstationen ligger i närheten av ett sådant område, som kan räknas såsom bygd till kraftstationen. Men för att dessa senare skola kunna få kraft, skola de kanske nödgas draga en särskild ledning från kraftstationen fram till bygden. I ett sådant fall synes det oss, som om dessa till bygdekraft berättigade borde ha rättighet att uttaga kraften från kraftledningen, ifall kraftledningen är avsedd för sådan spänning och förhållandena i övrigt äro sådana, att detta låter sig göra utan extra kostnad för kraftägaren.

Nu kan man gentemot vårt yrkande säga, att detta är en sak, som den, som skall ha bygdekraften, således bygdens befolkning, kan på frivillighetens väg göra upp med kraftägaren. På denna standpunkt har Kungl. Maj:ts förslag ställt sig men då vi veta, att många kraftägare äro mycket ovilligt stämda emot bestämmelsen om bygdekraft och då denna bestämmelse ger kraftägaren möjlighet att genom att neka dem, som ha rätt till bygdekraft, att taga ut kraften från kraftledningen, förhindra att någon kommer och söker erhålla bygdekraft, så synes det oss vara lämpligt, att man i lagstiftningen söker förebygga, att kraftägaren härvidlag får ett övertag. I den norska lagstiftningen har man förebyggt detta, och oss förefaller det, som om riksdagen borde gå med på vår framställning, att den, som skall ha bygdekraft, må få uttaga den ur kraftledningen, om detta icke förorsakar ökade kostnader för kraftägaren.

Jag ber sålunda med denna motivering, herr talman, att få yrka bifall till § 5 enligt vårt förslag. Den motsvarar utskottets § 4 med de skillnader, jag nu har angivit, nämligen dels att tiden blir ett år i stället för två år och dels att den, som får bygdekraft, skall äga rätt att taga ut denna kraft från kraftledningen.

Vidare anförde:

Herr Lübeck: Då jag herr talman, har den uppfattningen, att en tid av ett år är orimligt kort för att vederbörande kraftägare skall kunna ordna sig för avstående av bygdekraft och då jag vidare har den uppfattningen, att det icke fyller något nämnvärt praktiskt behov att införa en i och för sig ganska svarbedömbär bestämmelse om avstående av kraft från en kraftägaren tillhörig ledning, ber jag att på denna punkt få yrka bifall till utskottets förslag.

Jag vill här till endast foga, att jag i motsats till herr Eriksson i Grängesberg har den uppfattningen, att från vattenkraftägarnes sida icke råder någon som helst ovilja mot bygdekraftbestämmelserna i och för sig, och jag vill göra gällande, att jag känner till den saken bättre än herr Eriksson i Grängesberg.

Herr Hage: Jag skall be att få hemställa om bifall till herr Erikssons i Grängesberg yrkande med avseende på § 4. Men därutöver skall jag be att få yrka på tilläggande av en särskild paragraf enligt den reservation, som jag avgivit och som återfinnes på sid. 253. Jag har nämligen i debatten pointerat, att det vore riktigt, om man här satte in samma bestämmelse som gäller i norska lagen, varigenom man sökt åstadkomma bättre bostadsförhållanden för arbetare och flera andra fördelar, varom stadgande skulle kunna meddelas av Kungl. Maj:t vid beviljande av koncession för sådana anläggningar, som det här är fråga om.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Jag finner för min del, att tiderna just nu äro alldeles särskilt sådana, att de motivera tillkomsten av en sådan bestämmelse, som förpliktar anläggaren att åstadkomma bostäder för arbetare vid sådana företag, och jag har ett ytterligare skäl att göra det yrkandet uti den omständigheten, att just vid sådana här företag det ofta råder mycket dåliga bostadsförhållanden. Det är ju nämligen så, att företag av detta slag måste utföras ganska fort, och det uppstår då barackstäder med allehanda olidliga bostadsförhållanden. Därför finner jag det vara av behovet påkallat, att den norska lagstiftningens bestämmelser i detta avseende införas även i vårt land.

Med hänvisning till min reservation ber jag alltså att få yrka, att efter § 4 införas en paragraf av följande lydelse: »Där omständigheterna göra sådant behöfligt eller önskligt, må byggnadens ägare åläggas att, på skäligen villkor, och utan beräkning av vinst, åt arbetarna och tjänstemännen anskaffa sunda och tillräckliga bostäder och tomter till byggande av egna hem med vägar, vatten, kloak och elektrisk belysning samt tomt till församlingslokal och till lokal för kooperativ eller annan handelsverksamhet o. d.»

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Jag ber att få instämma i det yrkande, som framställdes av herr Eriksson i Grängesberg.

Herr Eriksson i Grängesberg: Vid det förhållandet, att den av oss föreslagna första paragrafen i förevarande fjärde kapitel, den paragraf, som gav Konungen fri prövningsrätt, har blivit av kammarerna avslagen, ber jag att få instämma i det yrkande, som framställdes av herr Hage.

Herr Åkerlund: Herr talman! Jag skall blott be att få påpeka, att enligt min åsikt befolkningen i dessa bygder genom att bli delaktig av denna bygdekraft erhåller så stora fördelar framför en mycket stor del av mellersta och södra Sveriges invånare, att de sannoligen icke böra ha rättighet att få mera, än utskottet föreslagit.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen till en början propositioner beträffande 4 § i utskottets förslag, nämligen först på godkännande av utskottets förslag till lydelse av nämnda paragraf samt vidare på godkännande av paragrafen i den lydelse, som givits åt motsvarande stadgande i den av herr Ernst Söderberg m. fl. vid 4 Kap. avgivna reservationen; och fattade kam-maren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Vidare gav herr talmannen i fråga om det av herr Hage reservationsvis framställda yrkandet om införande i 4 Kap. av en ny paragraf propositioner dels på bifall till berörda yrkande, dels ock på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren avslår det förslag, som av herr Hage i reservation vid 1—4 §§ av 4 kap. i förevarande förslag till vattenlag framställts om införande i nämnda kapitel av en ny paragraf, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit herr Hages berörda förslag.

Omröstningen utföll med 82 ja mot 60 nej; och hade kammaren alltså avslagit det av herr Hage reservationsvis framställda förslaget om införande i 4 Kap. av en ny paragraf.

Överskriften till 1—4 §§.

Godkändes.

För 5—8 §§ hade utskottet föreslagit följande med Kungl. Maj:ts förslag överensstämmande lydelse:

5 §.

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag, äge under de i 1 § stadgade förutsättningar Konungen eller myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att i förevarande hänseende bevaka det allmännas rätt, så ock byggnadens ägare i den ordning 11 kap. stadgar påkalla ny prövning angående de villkor, varunder med hänsyn till allmänna intressen byggnaden må bibehållas och nyttjas. Yrkande om sådan prövning skall framställas under femtionde året efter det kanlenderår, under vilket byggnaden enligt därom meddelad bestämmelse skall hava fullbordats, samt därefter vart sextionde år. Varder ej å föreskriven tid nyprövning påkallad, vare ägaren berättigad att under förut fastställda villkor bibehålla och nyttja

byggnaden intill dess i anledning av nyprövning, som sedermera enligt vad nu sagts blivit påkallad, annan bestämmeelse härutinnan meddelas och skall lända till efterrättelse.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Nyprövning, varom nu stadgats, skall ske i enlighet med den lagstiftning, som vid varje särskild tidpunkt är gällande i fråga om villkoren för byggande i vatten. Fastställas vid nyprövningen andra villkor än de förut gällande, må de icke tillämpas förrän fem år förflutit från utgången av det kalenderår, varunder nyprövningen påkallats.

6 §.

1 mom. Lämnas vid nyprövning, som i 5 § sägs, föreskrift, att byggnaden skall för tillgodoseende av allmänna intressen ändras, eller göres eljest med hänsyn till nämnda intressen byggnadens bibehållande och nyttjande beroende av villkor, som innebära inskränkning i ägarens rätt eller utvidgning av honom åliggande skyldigheter, vare han, där den värdeminskning, som till följd av de nya villkoren tillskyndas honom tillhörig egendom, jämte kostnaden för föreskrivna ändringsarbeten överstiger en tredjedel av värdet å den vattenkraft i tillgodogjort skick, som kan uttagas vid byggnaden, berättigad att av statsmedel erhålla ersättning för överskjutande belopp.

Vid beräkning av värdet å vattenkraften skall avdrag göras dels för den del därav, för vilken byggnadens ägare jämlikt vattendomstolens beslut har att tillhandahålla ersättning medelst kraftöverföring, och dels för kraft, varmed till följd av sådan vattenreglering, som enligt bestämmelserna i 16 § är underkastad nyprövning, den vid byggnaden eljest uttagbara kraften blivit ökad. Ej må vattenkraftens sammanlagda värde bräknas högre än till anläggningens saluvärde.

2 mom. Anspråk å ersättning skall, vid påföljd att rätt därtill eljest är förlorad, framställas i inlaga till Konungen inom ett år efter det de nya villkoren skola träda i tillämpning. Frågan huruvida och i vad mån ersättning bör utgå avgöres av fem ojäviga skiljemän, av vilka Konungen utser två och byggnadens ägare två samt de sålunda utsedda den femte. Underlåter någondera parten att utse skiljeman eller kunna de av parterna utsedda skiljemännen icke enas om valet av den femte, äge domaren i den ort, där byggnaden är belägen, förordna om valet. Varder ej annorlunda överenskommet, skall skiljedomen meddelas inom ett år efter det ersättningsanspråket hos Konungen anmälles. I övrigt skall beträffande dylikt mål vad i lag är eller kan varda stadgat för det fall, att tvist hänskjutes till avgörande av skiljemän på grund av avtal, som slutits utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen, äga motsvarande tillämpning. Kostnaden för skiljemannaförfarandet skall gäldas av den, som skiljemännen pröva därtill skyldig; ej må dock sådan skyldighet åläggas byggnadens ägare, utan så är att hans påstående uppenbarligen framställts utan skäl.

Ersättning för värdeminskning å fast egendom skall bestämmas särskilt för varje fastighet. I fråga om sättet för erläggande av så-

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

dan ersättning, densammas fördelning mellan rättsägare i den fasta egendom, varom fråga är, samt egendomens befriande från ansvarighet för intecknad fordran gälla vad i lag finnes eller kan vara stadgat för det fall, att till följd av byggande i vatten ersättning skall utgå för skada å fast egendom.

7 §.

Skall från anläggning, beträffande vilken nyprövning äger rum, på grund av vattendomstolens jämlikt denna lag meddelade föreskrift kraft tillhandahållas någon i ersättning för förlorad vattenkraft eller annat, och kommer sådan ersättningstagares rätt i anledning av nyprövningen att upphöra eller inskränkas, vare han berättigad att av statsmedel undfå gottgörelse för den förlust han lider. Är fråga om ersättning för vattenkraft, som tillgodogöres genom anläggningen, och har sådan vattenkraft icke före dess avstående varit av ersättningstagaren utnyttjad eller av denne utnyttjats vid anläggning, som avses i 5 §, skall dock beträffande ersättningstagarens rätt till gottgörelse vad i 6 § 1 mom. finnes stadgat äga motsvarande tillämpning.

Vad i 6 § 2 mom. är föreskrivet beträffande framställande av ersättningsanspråk, prövning av sådant anspråk samt sättet för ersättningens erläggande med mera skall jämväl gälla i fråga om gottgörelse, som i denna § avses.

8 §.

Varder beträffande byggnad i strömfall, vilken tillkommit enligt äldre lag, jämlikt denna lag verkställd sådan ombyggnad eller tillbyggnad, som i 2 § första stycket avses, skola under de i nämnda stadgande angivna förutsättningar bestämmelserna i 5—7 §§ gälla i fråga om anläggningen; dock vare ägaren icke pliktig att av värdeminskning och kostnad, som omförmälas i 6 §, utan ersättning vidkännas mera än som motsvarar en tredjedel av värdet i tillgodogjort skick å den vid anläggningen uttagbara vattenkraft, som icke kunnat tillgodogöras vid den äldre byggnaden.

Vad i 5 och 6 §§ är stadgat i fråga om byggnad, som tillkommit jämlikt denna lag, skall äga motsvarande tillämpning beträffande sådan byggnad i strömfall, som i 3 § avses, med iakttagande likväl att yrkande om nyprövning skall framställas under femtiofemte året efter det denna lag trätt i kraft samt att byggnadens ägare ej är pliktig att utan ersättning vidkännas större värdeminskning och kostnad än som motsvara en tredjedel av värdet å kungsådrens vattenkraft i tillgodogjort skick, med beräkning av nämnda vattenkraft på sätt i 3 § sagts.

Herr *Vennersten m. fl.* hade uti avgiven reservation förklarat sig anse att ifrågakvarande paragrafer borde ur förslaget helt utgå.

Uti det av herr *Ernst Söderberg m. fl.* reservationsvis framlagda

förslaget hade åt motsvarande stadganden (Bil. A 6—9 §§) givits denna lydelse:

Ang. vattenlag
n. n.
(Forts.)

6 § (ny).

Har strömfall blivit bebyggt enligt denna lag, vare under de i 2 § stadgade förutsättningar ägaren skyldig att vid utgången av sextionde året efter det kalenderår, under vilket byggnaden enligt därom meddelad bestämmelse skall hava fullbordats, till kronan med full äganderätt och utan vederlag avstå strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation med installerat maskineri samt för kraftstationens personal avsedda bostäder ävensom, där marken tillhör strömfallsägaren, nödigt utmål.

Twist om vilken egendom enligt vad nu sagts skall tillfalla kronan prövas av allmän domstol.

7 § (ny).

Vad i 6 § stadgats i fråga om byggnad, som tillkommit jämlikt denna lag, skall äga motsvarande tillämpning beträffande sådan byggnad i strömfall, som i 4 § avses, dock skall den i 6 § angivna tid räknas från denna lags ikraftträdande.

8 § (ny).

Varder i strömfall, vars vattenkraft till viss del varit inom de tio närmast förflutna åren utnyttjad vid byggnad, som tillkommit enligt äldre lag, jämlikt denna lag verkställd byggnad, vilken är avsedd att ersätta eller utgör tillbyggnad till den äldre byggnaden, och medför åtgärden, att i strömfallet kan uttagas minst dubbelt så stor vattenkraft som förut skola, så framt den uttagbara vattenkraften sammanlagt uppgår till femhundra turbinhästkrafter vid oreglerat lågvatten, bestämmelserna i 6 § äga motsvarande tillämpning beträffande strömfallet med tillhörande byggnader och utmål.

9 § (ny).

Där från kraftanläggning, beträffande vilken bestämmelserna i 6—8 §§ skola äga tillämpning, på grund av vattendomstolens jämlikt denna lag meddelade föreskrift kraft skall tillhandahållas någon i ersättning för vattenkraft, som tillgodogöres genom anläggningen, skall, då anläggningen till kronan avstås, jämväl dylik rättighet utan vederlag övergå å kronan. Vad nu sagts gälle dock ej i fråga om vattenkraft, som tidigare varit av ersättningstagaren utnyttjad vid anläggning, beträffande vilken bestämmelserna i 6—8 §§ icke ägt tillämpning.

Sedan 5 § i utskottets förslag föredragits yttrade:

Herr Persson i Norrköping: De paragrafer, som här följa, d. v. s. §§ 5—8, stå under den gemensamma rubriken *nyprövning*. Dessa paragrafers innehåll är i korthet, att efter 60 år skulle vid

Ang. vattenlag m. m.
(Forts.) vattenkraftanläggningarna förekomma en ny prövning av de villkor, som skola vara förenade med dessa kraftanläggningar i fortsättningen, och det är ju, som här har framhållits i början av debatten, så, att om vid sådan nyprövning föreskrift lämnas att vattenkraftbyggnaden skall för tillgodoseende av allmänna intressen ändras, eller göres eljest med hänsyn till nämnda intressen byggnadens bibehållande eller nyttjande beroende av villkor, som innebära inskränkning i ägarens rätt eller utvidgning av honom åliggande skyldigheter, vare han skyldig att underkasta sig dessa villkor samt erhålla ersättning för blott den del av kostnaderna för föreskrivna ändringsarbeten som överskrida en tredjedel av värdet av den vattenkraft i tillgodogjort skick, som kan uttagas vid byggnaden. Efter nya 60 år skulle så nyprövning åter förekomma. och så skulle det fortsätta vidare i tidernas längd, varigenom man dock aldrig skulle nå, att vattenfallen skulle hemfalla till staten.

För vår del ha vi gått fram en annan väg. Vi ha i våra motsvarande paragrafer, som enligt vår formulering äro alldeles nya, i stället föreslagit, att om strömfall har blivit bebyggt enligt denna lag, vare under de i 2 § stadgade förutsättningar ägaren skyldig att vid utgången av sextionde året efter det kalenderår, under vilket byggnaden enligt därom meddelad bestämmelse skall hava fullbordats, till kronan med full äganderätt och utan vederlag avstå strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation med installerat maskineri samt för kraftstationens personal avsedda bostäder ävensom, där marken tillhör strömfallsägaren, nödigt utmål. Vad vi här föreslagit ha vi motiverat dels i vår motion och dels i vår reservation. I motionen framhålla vi, att erfarenheten särskilt under de senare årtiondena har givit vid handen, att det för en sund utveckling av samhället är en nödvändig förutsättning, att statsmakterna äga befogenhet både att fastställa och begränsa den maktbefogenhet, verpå den enskilde under åberopande av sin äganderätt gör anspråk, och vi framhålla vidare, att ett utav de områden, där denna statens befogenhet framför allt är påkallad, är just i fråga om landets vattenkraft. Mot de skäl, som så starkt framhållits, för den enskilde strandägarens rätt till det rinnande vattnet kan erinras, att detta vatten är en produkt av ovanför liggande nederbördsförhållanden och kan sålunda mer än något annat betraktas som en hela folkets egendom. Vi framhålla vidare i vår reservation som motivering för vårt yrkande bland annat, att i de allra flesta Europas stater äro vattenbyggnader underkastade koncessionslagstiftning i en eller annan form och vidare att det i dessa koncessionslagstiftningar finnes bestämmelser, som begränsa koncessionstiden exempelvis till 50 år, som fallet är i Norge, efter vilken tidsrymd hela vattenkraftsbyggnaden tillfaller staten. I vissa fall är denna tid i den norska lagen fastställd till 60 år. Likadant är förhållandet beträffande de schweiziska vattenlagarna, och genom en år 1913 genomförd revision av vattenlagstiftningen i Baden är det statliga inflytandet i fråga om vattenkraftens tillgodogörande där utsträckt jämväl till sådana vatten-

drag, som icke ansetts som offentliga. Likadant är det i den preussiska vattenlagen av samma år, där såväl offentliga som enskilda vattendrag komma under koncessionsförfarandet i överensstämmelse med de bestämmelser, som vi här föreslagit. Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.).

På grund härav våga vi föreslå, att riksdagen måtte i vad det gäller §§ 5—8 bifalla det förslag vi framställt i vår reservation under §§ 6—9.

Jag vill inte uppehålla tiden längre med vidare utredning utan har endast velat i korthet göra detta yrkande och motivera detsamma.

Herr Lübeck: Herr talman! Jag har den uppfattningen, att det allmänna intresse, som man genom nyprövningsinstitutet har avsett att skydda, ändock kommer att i fullt tillfredsställande omfattning bli tillgodosett. En undersökning skulle lätt nog visa att praktiskt taget i alla de fall, för vilka man infört nyprövningsinstitutet, åtminstone enligt Kungl. Maj:ts förslag kungsådra skulle komma att förefinnas, liksom också skyldighet att avstå bygdekraft. Under sådana förhållanden är det svårt att tänka ut, vilka allmänna intressen, som i en framtid ytterligare skulle behöva tillgodoses. Däremot är det alldeles otvivelaktigt, att detta nyprövningsinstitut kommer att icke blott för producenterna av kraft utan även för konsumenterna verka mycket olyckligt. Följden kommer omedelbart att bli, när man ju också, som departementschefen också mycket uppriktigt har framhållit i sin motivering, nödgas för säkerhets skull amortera bort en tredjedel av anläggningens värde under de 60 åren, att konsumenterna av kraft få betala den ökning i kostnaden för kraft, som på detta sätt uppstår. Samtidigt blir det nödvändigt att så att säga fondera medel inför denna risk, medel, som annars skulle kunna komma rörelsen till godo och användas till företagets utveckling.

Som alltid, då man är alltför framsynt, råder i fråga om detta nyprövningsinstitut åtskillig oklarhet, bland annat att man icke vet, hur det kommer att ställa sig för konsumenterna vid tiden för nyprövningen. Det kan nämligen inträffa, att vid tiden för nyprövningen, som skall ske efter den lagstiftning, som vid den tiden gäller, konsumenterna kunna bli ställda utan kraft och hur dessa konsument i så fall skola bli tillgodosedda, vilken som skall ersätta dem, därom finnes, så vitt jag kan se, ingenting i lagförslaget omnämnt. Då sålunda, som sagt, de allmänna intressena ändå bli på ett fullt tillfredsställande sätt tillgodosedda och då såväl konsument- som producentintresset genom denna bestämmelse skulle alldeles onödigtvis besväras hemställer jag, herr talman, om avslag å 5 §.

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Här föreligga ju tre olika ståndpunkter, dels utskottets förslag, dels den socialdemokratiska reservationen och dels slutligen högerreservationen. Högern yrkar här, att bestämmelserna om nyprövning skola utgå.

Ang. vattenlag
m. m.
,Forts.)

Socialdemokraterna yrka, att dessa bestämmelser skola ersättas med stadgande om s. k. hemfallsrätt, d. v. s. att utbyggnaden utan ersättning skall efter 60 år tillfalla kronan. Jag tror att utskottets ståndpunkt härvidlag är mycket väl grundad, och att den utgör en gyllene medelväg, varför jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Eriksson i Grängesberg: Även om jag, som jag gjorde i mitt första anförande i dag, kan erkänna, att nyprövningen innebär ett betydande framsteg gentemot nuvarande förhållanden, måste man ändå säga sig, att om man vill, att samhället skall få verklig kontroll över vattenkraften, är den icke ett tillräckligt korrektiv gent emot den privata äganderätten. Jag nämnde, och det upprepades av andra talare, exempel från andra länder, hur man där har ordnat ifrågavarande förhållanden.

Nu har man ju inom utskottet och inom vattenkraftsintresserade kretsar med styrka framhållit vid debatten om de här frågorna, att en utveckling av lagstiftningen i enlighet med våra grunder skulle komma att medföra en fullständig stagnation på vattenkraftsanläggningarnas område. Vårt förslag går ju mycket längre, men till och med Kungl. Maj:ts förslag skulle enligt mangas påstående vålla avbräck för vattenkraftsbyggnadsindustrin. Jag kan icke förstå detta resonemang. Det som kan gå i andra länder bör kunna gå även hos oss. Det är väl så, att vattenfall äro vattenfall, och om de icke över allt äro alldeles lika, så är väl skillnaden dock icke så stor. Man har pekat på att det är så mycket bättre i detta avseende i Norge än i Sverige. Men om det där är bättre i ett avseende, så är det i andra avseenden bättre i Sverige, så att man kan nästan säga, att de båda länderna äro tämligen jämställda.

Nu har herr Lübeck här yttrat detsamma, som han förut sagt i den offentliga debatten rörande Kungl. Maj:ts förslag om nyprövning och särskilt vårt förslag om hemfallsrätt efter 60 år, att detta skulle medföra för konsumenterna högst betydligt ökade kraftpriser. Jag kan icke förstå, huru man kan resonera på detta sätt. Jag förstär naturligtvis, att dessa förslag komma att få någon betydelse, men att de skulle få så stor betydelse härutinnan, som man här velat framhålla, kan jag icke förstå.

Vi ha i vår reservation anført, huru mycket kraftpriserna skulle ökas per hästkraft, om man skulle följa vår reservation. Om man tänker på en sådan kraftanläggning som Trollhättan, så kostar denna kraftanläggning 150 till 160 kronor per hästkraft i byggnadskostnad. Om man beräknar vattenkraftens värde till 200 kronor, så blir alltså värdet av den utbyggda vattenkraftsanläggningen ungefär 350 kronor per hästkraft. Detta blir sålunda anläggningskostnaden. För att amortera en sådan anläggningskostnad på 60 år, så behöver man öka kraftpriset i Trollhättan för varje år med 1 krona och 40 öre per hästkraft. Tro herrarna i kammaren och särskilt herr Lübeck, som ju är expert på området,

att när man ackorderar om kraft från Trollhättan, 1 krona 40 öre väger så mycket? Jag tror det icke. I de resonemang, som jag haft med vederbörande, har det gällt helt andra priser, det har gällt 5 till 10 kronor per hästkraft och liknande och icke så litet som 1 krona 40 öre.

Ang. rattslag
m. m.
(Forts.)

Detta tal om att det komme att fördyra kraften så väsentligt för konsumenterna, det tror jag icke på. När jag sett de beräkningar, som blivit gjorda, så har jag icke kunnat förstå, att detta skulle nämnvärt fördyra kraften.

Man har kommit med det skrämskottet mot Kungl. Maj:ts förslag och i ännu högre grad mot vårt förslag, att dessa skulle bli till nackdel för konsumenterna, därigenom att de skulle skapa ett otrygghetstillstånd på sådant sätt, att man, när tiden går ut, skulle gå miste om kraft och icke alls kunna få hyra någon sådan. Men huru är det nu både med privata personer och staten? Jo, de få hyra kraft på 30, 40 högst 50 år. Vi ha stora kraftkontrakt, som herr Lübeck känner till. Den längsta hyrestid, som jag känner till, är 50 år, eljest brukar det vara 20 å 40 år. Abonnenten hyr alltså kraften på 40 år, och när han gör en stor anläggning, för vilken han behöver kraften, så resonerar han så, att när 40 år gått, så kan han måhända ytterligare få kraft, men det kan också hända, att han icke får någon sådan, om han icke fått optionsrätt. Det finnes sådana kraftkontrakt, men i regel lämnas kraften utan optionsrätt. När man sålunda under nuvarande förhållanden bygger en fabrik och hyr kraft till den, så uppkommer samma förhållande, endast med den skillnaden, att det kan bli 60 år i stället. Det nyss anförda resonemanget förstår jag alltså icke.

Nu kan det sägas, att man i alla fall f. n. har utsikt att erhålla kraft även efter den första hyrestidens förlopp, men att detta icke kan ske, om man inför nyprövning eller hemfallsrätt till staten. Staten kan då taga kraften i anspråk för egen del, men i regel torde det bli så, att staten hyr ut kraften till den, som haft den förut. Det är väl icke meningen, att staten skulle lägga en död hand över anläggningen utan staten kommer väl att använda den för industriens och näringslivets bästa även i fortsättningen. Det blir alltså ingen skillnad i detta avseende. Jag skulle vilja se, huru det kommer att gestalta sig 40 å 50 år fram i tiden för de privata anläggningar, som ha kraftkontrakt med enskilda, när dessa kontrakt då utlöpa. Jag tror, att det kommer att ställa sig så, att de, som haft dessa kraftkontrakt, kunna i vissa fall få dem förnyade men ofta icke. Och varför? Därför att den privata industrien kan få bättre avsättning för sin kraft, den kan få bättre betalt på annat håll, den kan använda den för sitt eget behov o. s. v. Den tar uteslutande hänsyn till, huru den skall kunna få bäst betalt, och därför kommer den enskilde förbrukaren, som hyr kraft, icke att stå sig bättre under privatkapitalistiska förhållanden än om det blir något slags hemfallsrätt till staten.

Anledningen till att vi hållit på hemfallsrätten — och samma

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

skäl ligger till grund för regeringsförslaget — har varit, att staten skulle få förfoganderätt över all kraft, så att den skulle kunna användas för samhället på bästa sätt. Lämpligheten härav bestrides av herr Lübeck, och han menar, att vi icke veta något om framtiden eller om vad som skall inträffa 50 å 60 år härefter. Nej, därom veta vi intet och icke heller herr Lübeck. Men kraften kan då ha erhållit ett så oerhört värde, att våra efterkommande kunna komma att på det djnpaste beklaga, att vi, som haft att ordna dessa saker, icke ordnat dem på ett bättre sätt. Huru var det icke med Norrlandsskogarna? Huru resonerade man icke i riksdagen, att de skogarna behövde staten icke utan de borde användas för att upphjälpa näringslivet, och så lämnade man ut dessa väldiga skogstillgångar i Norrland. Men vilka svårigheter har staten sedan icke haft att få igen dessa skogar! De flesta av dem har staten icke heller fått tillbaka. Huru var det icke med Norrlands malmer? Överallt har staten visat sig släpphänt. Man har resonerat som så: vi behöva icke detta, utan det kan brukas till näringslivets upphjälpande. Så är också förhållandet här. Vi veta icke något om framtiden, vi veta icke, vilka behov då kunna framträda. Även om det i framtiden icke skulle bli något större behov av kraft, så är det likväl ett stort intresse för folket att de ekonomiska värden, som kunna bli produkter av kraftanläggningarna, bli alla egendom.

Jag ber, herr talman, att få instämma i herr Sven Perssons yrkande:

Herr Lübeck: Herr talman! Jag tror icke, att herr Bernhard Eriksson har den uppfattningen, att den norrländska vattenkraften kan mäta sig med den norska; så mycket har han nog sett av förhållandena. Jag tror, att herr Bernhard Eriksson varit i tillfälle att konstatera vad som berördes i principdebatten, nämligen att en ström av arbetare gått över till Norge, därför att de icke kunnat få motsvarande arbete hos oss.

Jag har icke sagt, att man skulle få *betydligt* högre kraftpris genom att införa amortering, men varje ökning i kraftpriset, som drabbar konsumenterna, är, så vitt jag kan förstå, en onyttig sak och en för konsumenterna oläglig sak.

Det räkneexempel, som herr Bernhard Eriksson anförde beträffande Trollhättan, är bra litet ägnat att belysa saken, då man vet, att kostnaderna nu äro väsentligt högre, än då Trollhättan utbyggdes. Man får icke räkna så teoretiskt, som här skett, utan man får räkna med ett successivt utnyttjande av kraften, som höjer de kalkylerade priserna ganska väsentligt.

Vidare resonerade herr Bernhard Eriksson så, som skulle alla kraftföretag hyra ut kraft. Men det finnes industrianläggningar, som själva äga kraftkällan. Detta blir kanske den vanliga typen i Norrland. Och då blir det svårt att förklara, huru man skall gå till väga, när en kraftanläggning hemfaller till staten och in-

dustrianläggningarna kanske få läggas ner. Den saken ha herrar *Ang. vattenbyg*
socialdemokrater icke brytt sig om att sörja för på något sätt. *m. m.*

Herr Bernhard Eriksson framhöll vidare, att kraftproducenterna om 60 år komma att taga högst väsentligt mera betalt, om icke staten ingriper i dessa förhållanden. Min uppfattning är den motsatta. Om 60 år komma antagligen kraftpriserna att vara betydligt lägre än nu, och om herr Bernhard Eriksson undersöker priserna före kriget, så skall han finna, att det varit en ganska väsentlig, successiv nedgång i dessa kraftpriser. Jag kan anföra ett belysande exempel härpå. Holmens bruk har för sitt pappersbruk vid Hallsta gjorts upp kontrakt med Älvkarleby kraftverk, och på kraftabonmentens begäran blev i kontraktet intagen den bestämmelsen, att en revision av kraftpriset kunde vidtagas om 20 år, därför att man ansåg mycket sannolikt att kraftpriset då skulle vara lägre.

Herr Bernhard Eriksson åberopade också statens skogspolitik och det olyckliga, som skulle legat däri, att rekognitionsskogarna ställts till brukens förfogande. Men jag skulle vilja fråga, om herr Bernhard Eriksson i denna stund önskar alla de kulturvärden försvunna, som vunnits därigenom att brukens utveckling möjliggjorts genom dessa skogsupplätelser.

Så säger slutligen herr Bernhard Eriksson: vad veta vi om framtiden och om vad som kan komma att hända om 60 år? Men häri ligger väl den bästa argumenteringen för att vi i all rimlighets namn icke bör vara för framsynta utan låta våra barn lagstifta om något de också.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! I anledning av att herr Lübeck säger, att kraftbyggnaden varit synnerligen billig vid Trollhättan, så vill jag säga, att den ju förut beräknats till 1 krona 40 öre per hästkraft att amorteras på 60 år. I Norge är kraften långt billigare att döma av de beräkningar, som blivit gjorda av den norska kommittén och vilka äro införda i vår reservation. Där har man beräknat, att utbyggnadskostnaderna skulle uppgå till 100 kronor per hästkraft samt med en koncessionstid av 40 år 1 kronas årlig amortering per hästkraft, under 50 år 70 öre per hästkraft, under 60 år 40 öre per hästkraft, under 70 år 30 öre per hästkraft, under 80 år 20 öre per hästkraft och under 100 år 10 öre per hästkraft. Nu är det möjligt, att det är dyrare att bygga ut vattenfall här i landet, så att dessa siffror icke stå sig i Sverige. Men vad de byggnadskostnader beträffar, som äro anförda om Trollhättan, så tror jag icke, att de äro så låga, att de så mycket kunna behöva överskridas i synnerhet med hänsyn till vårt land.

Jag skulle ha lust att säga åtskilligt mera beträffande herr Lübecks anförande men skall icke trötta kammaren med någon polemik i detta fall.

Herr Lübeck: Herr talman! Jag ber endast få säga, att de

Ang. vattenlag siffror, som herr Persson i Norrköping åberopade för kraftbyggnaderna i Norge, icke äro tillämpliga för oss, allra minst i framtiden. Jag ber att bland annat få åberopa den kungl. propositionen om utbyggande av Harsprånget, som är ett ganska gynnsamt fall, men där kostnaden per hästkraft likväl är avsevärt större än vad som nyss angavs för Trollhättan.

Herr Adelswärd: Herr talman! På denna punkt har just framkommit exempel på den starka motsättning, som jag påpekat i mitt förra anförande, mellan de två grundprinciperna, den ena, som bara tänker på det allmännas rätt och den andra, som envist fasthåller vid den enskildes rätt. Kungl. Maj:t och utskottet hava gått en medelväg. Jag vill påpeka det förhållandet, att då det i lagen bestämmes rätt till inlösen efter 40 år, vore det i varje fall orimligt att i samband med den bestämmelsen hava en bestämmelse om att hemfallsrätt inträffar så kort tid efteråt som 60 år. Att då i det kungl. förslaget, som utskottet i detta fall biträtt, bestämmelsen blivit satt så, att hemfallsrätten, om jag så får kalla den, omfattar endast $\frac{1}{3}$ av värdet, kan man säga vara mer eller mindre godtyckligt. Siffran kunde med ungefär lika stort skäl varit 25 % som 30 %. Detta är en medelväg, på vilken man velat tillgodose det allmänna intressets möjlighet att så småningom återfå naturkraften, men man har å andra sidan icke velat gå så långt, att denna rätt skulle inträffa redan vid det sextionde året. För min del tror jag, att man genom den i den kungl. propositionen valda medelvägen just tillgodoser de båda intressen, som här från motsatt håll göra sig gällande.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Branting: Herr talman! Jag skall icke blanda mig uti den diskussion, som här föres mellan de olika principiella synpunkterna, ty jag är övertygad om att de olika uppfattningarna här icke kunna rubba varandra. Jag tror för min del, att den socialdemokratiska uppfattningen även i dessa stycken har bjudit synnerligen goda skäl.

Vad jag emellertid vill fästa uppmärksamheten vid är det faktum, att kammaren här har i redan två eller tre voteringar ställt sig på en ståndpunkt, som icke lämnar någon möjlighet att kunna komma fram till Kungl. Maj:ts förslag vid den sammanjämkning, som förestår efter det denna behandling i andra kammaren är avslutad. Vi känna, att första kammaren konsekvent och med all kraft gått på högerreservanternas linje. Här lovas visserligen att för fortsättningen i en rad punkter, vissa bytesmedel, så att säga, skola komma till stånd. Men jag må säga, att det måtte komma att te sig ganska besynnerligt i utskottet, när det skall sammanjämkas och det befinnes, att på den ena efter den andra av de viktigaste av de punkter, där den socialdemokratiska uppfattningen står stick i stäv mot högeruppfattningen, mot den privatkapitalis-

tiska uppfattningen, man har redan på förhand fallit tillbaka till Kungl. Maj:ts förslag med enda utsikt, att den slutliga sammanjämkningen i utskottet kommer att ligga ett gott stycke närmare det rena privatkapitalistiska intresset än Kungl. Maj:ts förslag gör.

För min del har jag fäst vid det uttalande, som gjordes av herr justitieministern, när han med all rätt anförde, att det kungl. förslaget innebar ett *minimum* av vad man under nuvarande tidsomständigheter kunde bjuda det svenska folket i fråga om en vattenlag. Vill man verkligen komma till ett slutresultat, som icke stannar under detta minimum, synes det mig, att de resonerang, som här föras om att man bör stanna vid utskottets förslag i den ena paragrafen efter den andra, icke äro med vårt arbets sätt i riksdagen lämpligen på sin plats. Nu torde det verkligen vara på tiden, att det blir majoritet i kammaren för att få i varje fall ett något så när värdefullt bytesmedel, ifall sådant skall visa sig nödvändigt.

Jag ber därför för min del att även ur denna synpunkt, som må vara enbart taktisk och som naturligtvis ej går in på realiteter annorlunda än att den just berör den taktiska sidan av saken, få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen. Jag tror, att andra kammaren verkligen bör tänka sig för, innan den alltför mycket på förhand ställer sig tillmötesgående mot de synpunkter, som hava majoritet i första kammaren. Eljest komma vi, när vi komma till sammanjämkningen, att få erfara, att de taga för sig så mycket, att det blir stort missnöje här med att man icke i tid sett upp med vart det bar.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman, mina herrar! Denna paragraf är enligt mitt förmenande den viktigaste i hela lagkomplexen. Kammaren får därför ursäktas, att vi här måste säga vad vi hava på hjärtat.

Herr Lübeck kom med en fråga: Hur skall man göra med de fabriksanläggningar, som stå i nära samband med en kraftanläggning eller en kraftstation? Jag tror, att den saken kan ordnas mycket bra. Hur har man ordnat den i andra länder, herr Lübeck? Hur har man ordnat den i Schweiz, hur har man över huvud taget i södra Europa ordnat den saken, hur i Norge? Vi hava väl icke sämre möjligheter att ordna dessa förhållanden än dessa länder, där man har kortare hemfallstid, 60—50 år på vissa håll. Den saken går nog att ordna i vårt land likaväl som i andra länder. Saken kan ordnas på sådant sätt, att staten får den ovillkorliga skyldigheten att inlösa anläggningen. Man kan tänka sig, att fabriksägaren får viss optionsrätt till kraften till viss tid. Saken kan ordnas på flera sätt, och då synes det mig icke föreligga något skäl att avslå det förslag vi framställt.

Nu har herr Adelswärd här sagt, att vi sett för mycket på samhället. — Jag skall nu se på saken, icke ur socialdemokratisk utan ur rent borgerlig synpunkt. Då gör jag mig den frågan: Kan man icke kräva, att samhället skall få vederlag för den hjälp,

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Ang. vattenlag m. m. (Forts.)

samhället ger vattenkraftsägaren? Vi tänka oss en vattenkrafts-ägare som äger en del av ett vattenfall. Han äger icke hela fallet; han äger en strandremsa på den ena sidan. Nu ger denna lag den vattenfallsägaren rätt att exproprierar den motsatta sidan av strömfallet. Men då bör han lämna vederlag av kraften till den, som förut i viss mån varit ägare, då han ju fått möjlighet att utbygga hela fallet, fastän han icke äger mer än en majoritet av fallet. Men dessutom får han enligt lagen möjlighet att exproprierar mark för kraftanläggningen, som han icke har förut. Det kan han för närvarande icke få. Det är samhällets tvångsmakt, som ger honom möjlighet att över huvud utbygga fallet. Är det då för mycket begärt, om samhället begär, att för en sådan hjälp han skall avstå 10 % — eller något mindre, 9 1/2 % — av vattenfallets värde till samhället? Är det för mycket begärt? Stå vi därvidlag för mycket på samhällets sida? Jag tycker, att den, som har en sådan uppfattning, har väl något övervärderat den enskildes synpunkt. Vi skola som exempel taga ett regleringsföretag. Här ha vi en rätt stor sjö. Om man kan få höja vattennivån i denna sjö 1—1 1/2 meter eller sänka den lika mycket, så kan man erhålla en 10,000 hästkrafter ytterligare kraft. Det kan icke den, som nu har fallet, göra, med mindre än att staten ger honom rätt att exproprierar böndernas mark runt omkring sjön. Är det då icke rimligt, att om sådan expropriation av denna mark sker, man får avstå användningen efter vissa år? Om man får utnyttja den under 60 år, så är det väl nog. Sedan kan man väl avstå den.

Jag har velat säga detta för att visa, när man säger, att vi stå för mycket på samhällets sida, att så icke enligt min mening är förhållandet. Denna mening har gjort sig gällande i andra länder, och den kommer väl att slå igenom även i vårt land.

Herr Lübeck: Jag ber om ursäkt, att jag förlänger debatten, men då det här gäller en viktig principfråga, på vilken herr Eriksson i Grängesberg, såvitt jag kan förstå, har anlagt ett ganska ytligt betraktelsesätt, måste jag säga några få ord till svar.

Herr Bernhard Eriksson gjorde det medgivandet, att han gärna går med på att industrien skulle få sina anläggningar inlösta till fulla värdet, ifall hemfallsrätt till kraftanläggningen skulle införas. Till dem, som intressera sig för hemfallsrätt, må jag säga, att det är ganska lösligt att komma fram med lagförslag, där man i tolfte timmen gör så väsentliga ändringar. Det borde ha funnits bestämmelse därom i lagförslaget. Jag kan icke finna annat, än att man illa genomtänkt förslaget. Så lättsinnigt får man väl icke behandla en principiellt så viktig fråga.

Jag vill vidare säga herr Bernhard Eriksson, att genom det nya lagförslaget det icke blir så ofantliga fördelar ensidigt för företagarna. Från de möjligheter, som redan den nuvarande lagstiftningen erbjuder, bortsåg herr Eriksson i vissa avseenden.

Herr Eriksson anser, att om med statens hjälp enskildas egen-

dom exproprieras, staten därför skall kunna införa hemfallsrätt efter viss tid. Men vad finns det då för skäl till hemfallsrätt, om expropriation *icke* kommit till användning? Skall samhället, frågar herr Eriksson, ställas utan vederlag? Nej, herr Eriksson, samhällets vederlag ligger däruti, att produktionen utvecklar sig, vilket är för hela landet önskvärt, och staten får sina skatter. Detta är något, som man icke får glömma bort.

Ang. vattenlag
m. m.
Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, 2:o avslag å berörda förslag samt 3:o avslag å samma förslag och godkännande i stället såsom 5 § av det stadgande, som i herr Ernst Söderbergs m. fl. reservation vid 4 Kap. betecknats såsom 6 §; och fann herr talmannen den sistnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 1:o angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å tredje särskilda utskottets förslag till 4 kap. 5 § i förevarande förslag till vattenlag, såsom 5 § i 4 kap. godkänner det stadgande, som i herr Ernst Söderbergs m. fl. reservation vid 4 kap. betecknats såsom 6 §, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets förslag till 4 kap. 5 §.

Omröstningen utföll med 65 ja, men 71 nej, vid vilken utgång kammaren således godkänt utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf.

Härefter föredrogs 6 § i utskottets förslag; och yttrade därvid:

Herr Molin: Herr talman! Vi kunna ju stifta lagar. Vi kunna också, försåvitt det gäller att använda statens organ och penningar, jämväl genomföra lagarna i praktiken, men att åt enskilda kapitalister överlåta att under form av företagsamhet och nedläggande av stora kapital i förhoppning av vinst tillämpa lagar, som vi stifta, är något, som vi ej bestämma över. Ty i det fallet är det kapitalisterna själva eller vilken som helst av oss, som ensam eller i förening med flera eller färre vill utmontera ett vattenfall, som avgör, huruvida man med hänsyn till kapital och tillgångar i övrigt är hågad eller icke att tillämpa den av riksdagen stiftade lagen.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Jag gjorde en orätt såväl mot mig själv som mot herrarna, om jag skulle underlåta att framföra min på ärlig övertygelse grundade uppfattning, att antagandet av förevarande paragraf i det skick utskottet föreslagit, kommer att medföra, att den utmontering av vattenkraften, som vi alla så synnerligen önska, skall visa sig omöjliggöra just det man vill. Ingen vore gladare än jag, om det skulle befinnas, att jag varit en falsk profet, och jag lofvar, om det så kommer att visa sig, öppet och ärligt göra avbön för ådagalagd bristande förståelse av saken.

I olikhet med högerreservanterna ser jag dock ingenting principiellt oriktigt i vare sig den s. k. efterprovningen eller inlösningsrätten. Varken det ena eller det andra i och för sig bör kunna av kapitalisterna användas såsom förevändning för inställande av all framtida företagsamhet. Vad jag, från synpunkten av önskvärdenheten utav att Sveriges alla vattenfall snarast möjligt måtte bli utmonterade, särdeles reagerar mot är förslaget att man skall avstå $\frac{1}{3}$ av vattenfallskraften utan ersättning. Särskilt gäller detta beträffande vattendrag, där genom laga kraft vunnun dom konstaterats, att kungsådra ej finnes och där bestämmelsen om avstående av kraft kommer att införas genom det föreliggande lagförslaget. Jag tror, att herr justitieministerns jämförelse mellan kungsådre kraften och de $\frac{5}{9}$, som i värsta fall kunna tänkas gå bort vid nyprövning, och de konklusioner, han gjorde, icke rätt passa in på det av mig angivna fallet. Det är ofrånkomligt, att nyprövning kan medföra avståendet av $\frac{5}{9}$ av kraften i de fall, där kungsådra av ålder varit haver. Detta verkar orättvist och måste anses, för att använda ett särdeles lindrigt uttryck, vara »expropriation utan ersättning». Samma sak gäller också vattendrag med s. k. gammal kungsådra. Fordran, att kraftägaren skall avstå $\frac{1}{3}$ av kraften utan ersättning, komme helt visst att vålla många svårigheter. Pondera att ett industri-företag därigenom skulle förlora nödig kraft för driften. Är det da meningen, att industriägaren skall stå där utan möjlighet att kunna driva den industri, han med stora kostnader åstadkommit?

Som jag sagt, har jag ingenting emot själva nyprövningen. Tvärt om, nyprövningen är, såvitt jag kan se, alldeles nödvändig, och jag går så långt, att jag till och med skulle kunna vara med om att s. k. nyprövning kunde verkställas beträffande villkoren i allmänhet vart tionde år och beträffande avstående av mera kraft på tidsperioder, som här nu föreslagits. Det skulle säkerligen vara av ofantligt värde för det allmänna och även för företagarna att få villkoren för vattenkraftens utnyttjande reglerade för kortare perioder, men förutsättningen är då, att det allmänna icke exproprierar utan ersättning en del av kraften och kanske samtidigt förvärrar villkoren, utan vid expropriation av kraften densamma ersättes till fulla värdet och i det stora hela taget villkoren icke försämrats utan bibehållas vid samma så att säga ekonomiska nivå som förut med skyldighet för det allmänna, att därest villkoren försämrats, bereda företagen ersättning till fulla värdet på grund av denna försämring.

Såvitt jag kan förstå är i lagförslaget 6 § »den springande punk-

ten». En sammanjämkning med högern kan här vara möjlig. (Om så icke blir fallet, fruktar jag, att paragrafen, med den avfattning den fått, skall vara den tuva, som stjälpur hela lasset. I syfte att åtminstone giva en anvisning på en framkomlig väg, på vilken kan sammanjämkas, tillåter jag mig föreslå och yrka bifall till följande ändring av 6 §:

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

1 mom. Lämnas vid nyprövning, som i 5 § sägs, föreskrift, att byggnaden skall för tillgodoseende av allmänna intressen ändras, eller göres eljest med hänsyn till nämnda intressen byggnadens bibehållande och nyttjande beroende av villkor, som innebära inskränkning i ägarens rätt eller utvidgning av honom åliggande skyldigheter, vare han, där värdeminskning, som till följd av de nya villkoren tillskyndas honom tillhörig egendom, jämte kostnad för föreskrivna ändringsarbeten uppstår å den vattenkraft i tillgodogjort skick, som kan uttagas vid byggnaden, berättigad att av statsmedel erhålla ersättning därför. Därefter paragrafen i samma skick som utskottet föreslagit.

Herr talman, jag hemställer om bifall till paragrafen med den formulering jag nu uppläst.

Herr Vennersten: Herr talman! Jag ber att få yrka, att paragrafen i fråga må ur förslaget helt utgå.

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets förslag beträffande 6 §.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmanen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, godkände kammaren paragrafen enligt utskottets förslag.

7 och 8 §§; överskriften till 5—8 §§.

Godkändes.

9 §.

Utskottet hade föreslagit att paragrafen skulle lyda sålunda:

9 §.

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag äge under de i 1 § stadgade förutsättningar kronan att, där det påkallas för tillgodoseende av allmänt behov, vid utgången av fyrtionde året efter det kalenderår, under vilket därom meddelad bestämmelse byggnaden skall hava fullbordats, tillösa sig strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation med installerat maskineri samt för kraftstationens personal avsedda bostäder och, där marken tillhör anläggningens ägare, nödigt utmål. Lösningrätt, som ej vid nämnda tidpunkt begagnas, skall stå kronan öppen vid utgången av vart fyrtionde år därefter.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Varder i strömfall, vars vattenkraft till viss del varit inom de tio närmast förflutna åren utnyttjad vid byggnad, som tillkommit enligt äldre lag, jämligt denna lag verkställd byggnad, vilken är avsedd att ersätta eller utgör tillbyggnad till den äldre byggnaden, och medför åtgärden, att i strömfallet kan uttagas i medeltal minst dubbelt så stor vattenkraft som förut, vare kronan, såframt den uttagbara vattenkraften sammanlagt uppgår till minst femhundra turbinhästkrafter vid oreglerat lågvatten, på sätt ovan sagts lösningsberättigad till strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation och utmål.

Uti avgiven reservation hade herr *Vennersten m. fl.* yrkat, att paragrafen måtte utgå.

I det av herr *Ernst Söderberg m. fl.* reservationsvis framlagda förslaget hade åt motsvarande stadgande (10 §) givits denna avfattning:

10 § (9 §).

Har strömfall blivit bebyggt jämligt denna lag, äge under de i 2 § stadgade förutsättningar kronan att, där det påkallas för tillgodo-seende av allmänt behov, vid utgången av fyrtionde året efter det kalenderår, under vilket enligt därom meddelad bestämmelse byggnaden skall hava fullbordats, tillösa sig strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation med installerat maskineri samt för kraftstationens personal avsedda bostäder och, där marken tillhör anläggningens ägare, nödigt utmål. Lösningsrätt, som ej vid nämnda tidpunkt begagnas, skall stå kronan öppen vid utgången av vart *tionde* år därefter.

Vad nu sagts skall jämväl äga tillämpning i fråga om strömfall, som är byggt enligt äldre lag, såframt den vid byggnaden uttagbara vattenkraften uppgår till femhundra turbinhästkrafter vid oreglerat lågvatten; dock skall lösningsrätten inträda första gången vid utgången av fyrtionde året efter denna lags ikraftträdande.

Paragrafen föredrogs, varefter

Herr Persson i Norrköping yttrade: Herr talman! Enligt 9—12 §§ i utskottets förslag skall kronan äga rätt till lösning av bebyggt strömfall vid utgången av fyrtionde året efter det kalenderår, under vilket, enligt därom meddelad bestämmelse, byggnaden skall hava fullbordats. Om icke inlösningsrätten användes då, äger sådan rätt återkomma vart fyrtionde år. Lösningsvillkoren äro fastställda i överensstämmelse med vad i lagen om expropriation är eller kan varda fastställt. Vad som kan varda fastställt i expropriationslagen i framtiden, vet man icke, men för närvarande stadgar lagen, att i vad gäller ersättning vid expropriation skall lösen-skillning erläggas motsvarande fastighetens fulla värde. Ägaren av kraftföretaget kan sålunda vid kronans övertagande av vattenfallet med allt vad därtill hörer anse sig vara garanterad ersättning icke

blott i vad gäller anläggningskostnad utan därjämte efter de vid tiden för lösningen rådande allmänna priserna, vilka, som bekant, kunna vara starkt växlande under skilda tidsperioder. I andra länder är det så ställt vid detta slag av inlösningsrätt, att det vid inlösnings fastställas avdrag å löseskillingen, motsvarande vad som redan amorterats på fallet och anläggningskostnaderna samt dels perioderna förkortas efter första perioden till vart tionde år. Den första av dessa bestämmelser står i överensstämmelse med den princip, som vi anført i vad gäller de föregående fyra paragraferna om hemfallsrätt till staten, och den sista står i överensstämmelse med de bestämmelser, som följa som en konsekvens av hemfallet, nämligen att det skulle vara amorterat till tiden därför.

I vad gäller i övrigt de synpunkter, som kunna läggas på dessa bestämmelser, så tillåta vi oss framhålla, att dessa lösningsvillkor synas oss vara alltför stränga, och vi utgå ifrån, att lösningssumman skall bestämmas till blott det belopp, som kraftanläggningen bevisligen kostat ägaren, samt att vidare amortering skall ha varit företagen i proportion till den förflutna delen av koncessionstiden. Då icke kortare tid fastställts i koncessionen, skall staten äga rätt att sedan 35 år förflutit efter koncessionstidens början inlösa anläggningen.

Angående de villkor, som i övrigt föreslagits att gälla vid inlösningsrättens begagnande, synes det oss, som om ersättning därvid borde beräknas med hänsyn till den amortering, som under de gånga 40 åren borde varit vidtagen, på samma sätt som det är i andra länders liknande lagstiftningar.

Vi föreslå alltså, att i stället för den paragrafs innehåll, som innefattas i utskottets § 9, skall beslutas de bestämmelser, som innefattas i vårt förslags § 10. Liknande är förhållandet med åtskilliga följdändringar, som komma i utskottets § 11 och i vår § 12. I övrigt är § 10 i utskottets förslag och § 11 i vårt förslag lika ävensom § 12 i utskottets förslag och § 13 i vårt förslag.

Jag yrkar sålunda, herr talman, bifall till vårt förslag, i vad det gäller § 9 i utskottets förslag, som motsvaras av § 10 i vårt förslag, ävensom i utskottets förslag § 11 och vårt förslag § 12.

Vidare anförde:

Herr Lübeck: Herr talman! Även i fråga om statens inlösningsrätt ha vi i vår reservation tillåtit oss yrka avslag på Kungl. Maj:t förslag.

Jag vill gärna erkänna, att Kungl. Maj:t ifråga om de grunder, efter vilka ersättningen skall utgå, icke har gått fram med någon hänsynslöshet utan sökt komma med tillfredsställande normer. Men vad vi framför allt reagera mot är, att man skulle med öppna ögon slå in på ett system, där man underlättar över huvud taget inlösningsrätt för staten och därmed räcker ett finger åt monopoliseringssträvanden, som vi icke vilja vara med om, vare sig det gäller staten eller enskilda. Vi ha icke någon tilltro till, att vår industri-

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Ang. vattenlag m. m.
(Forts.) ella utveckling skulle vinna någonting på att vi gå in för ett system, där staten har hand om vattenkraften helt och hållet.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på att enligt nu gällande expropriationslag har staten redan rättighet att för samfärdselbehov och andra verkliga statsändamål exproprierat vattenfall, varför det icke av denna anledning är nödvändigt att införa någon ökad expropriationsrätt.

Till slut ber jag att å denna punkt få erinra om, vad jag i principdebatten framhöll, nämligen att man med denna inlösningsrätt naturligen nödvändigt måste träffa även sådana, som fått andel i kraft vid utbyggande av större fallkomplex och fått denna knuten vid sina respektive hemman. Och denna statens inlösningsrätt kommer att drabba kommuner lika väl som enskilda.

Jag ber således, herr talman, att på de nu anförda skälen få yrka avslag på § 9.

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Enbart för att få en något så när säker grund för en rimlig sammanjämkning skall jag be att vid denna paragraf få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Herr Lübeck: Herr talman! Jag ber att få fästa kammarens ledamöters uppmärksamhet på vad 9 § d. v. s. 10 § i den socialdemokratiska reservationen innebär. Den innebär, att inlösningsrätten skulle av staten få utövas jämväl i fråga om strömfall, som bebyggts enligt äldre lag, d. v. s. redan befintliga anläggningar, och det är således här en alldeles flagrant rättskränkning, som herr Persson i Tofta nu tillråder det liberala partiet att gå med på. Jag kan inte annat än uttala min djupaste förvåning över att man med en sådan principmotivering, som föreligger i den socialdemokratiska reservationen, kan med den grunduppfattning, som det liberala partiet har och som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet i dag givit uttryck åt, över huvud taget tillstyrka bifall till ett sådant förslag.

Herr Persson i Tofta: Med anledning av herr Lübecks anförande vill jag erinra om att jag sade, att det är enbart för att få en antaglig grund för en sammanjämkning, som jag gjorde det yrkande jag gjorde. Om första kammaren i någon punkt hade visat någon sorts resonlighet, hade man ju icke behövt så avvika från den linje, som man anser bör bli beslutad i själva sammanjämkningen. Jag har angivit ganska tydligt, tycker jag, att det är enbart för att komma till utskottets förslag i sammanjämkningen, som jag framställt detta yrkande.

Herr Persson i Norrköping: Den orättvisa, som herr Lübeck påstår skulle kunna komma att begås, genom att även redan bebyggda fall kunde inlösas, är det nog icke så farligt med, ity att detta skall tillämpas först 40 år efter det denna lag trätt i kraft.

Det blir sålunda full likställighet i det avseendet mellan redan bebyggda fall och de fall, som först nu bebyggas. Ang. vattenlag
m. m.

Det är så mycket mera angeläget för kammaren — om det över huvud taget skall bli någon som helst möjlighet att sammanjämka och ens få utskottets förslag igenom — att bifalla reservanternas förslag här, som det icke skedde i de fyra föregående paragraferna. (Forts.)

Herr Vennersten: Herr talman! Jag har en alldeles motsatt uppfattning till herr Persson i Norrköping. Jag fruktar för att om kammaren tager paragrafen med den lydelse, som är föreslagen i den socialdemokratiska reservationen, så kommer det att bli en synnerligen svår stötesten, då det gäller att åstadkomma en sammanjämkning, för att icke säga att det blir den tuva, som stjälp-
per hela lasset.

Herr Lübeck: Ja, men, herr Persson i Norrköping, likställigheten är väl ändå ganska mager, när de redan utbyggda fallen komma att drabbas av bestämmelser, som de icke visste om eller som icke existerade vid utbyggandet. Det är väl ändå en ganska väsentlig skillnad, om man med kännedom om en sådan bestämmelse gör en anläggning eller om man på detta sätt drabbas retroaktivt. Något sådant är tämligen främmande för vår rättsuppfattning skulle jag tro.

Herr Persson i Norrköping: Det är väl icke värre detta, som står i lagen föreskrivet, för den ena eller den andra anläggningen. Min uppfattning är, att alla vattenkraftanläggningar äro skyldiga att böja sig för de lagbestämmelser, som i fortsättningen kunna komma att beslutas.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, 2:o godkännande av paragrafen i den lydelse, som motsvarande stadgande erhållit i den av herr Ernst Söderberg m. fl. vid 4 Kap. avgivna reservationen, samt 3:o bifall till yrkandet att paragrafen skulle utgå ur lagförslaget; och fann herr talmannen den under 2:o upptagna propositionen hava flertalets mening för sig. Votering begärdes likväl av herr Lübeck, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o avgivna propositionen, nu uppsattes, justerades och antogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren godkänner 4 Kap. 9 § i tredje särskilda utskottets förevarande förslag till vattenlag i den lydelse, som motsvarande stadgande erhållit i den av herr Ernst Söderberg m. fl. vid 4 kap. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutit att nämnda paragraf skall utgå ur lagförslaget.

Omröstningen utföll med 103 ja mot 32 nej; och hade kammaren alltså godkänt paragrafen i den lydelse, som åt motsvarande stadgande givits i den av herr Ernst Söderberg m. fl. vid 4 Kap. fogade reservationen.

10 §.

Godkändes.

Härefter föredrogs 11 §. Därvid yttrade:

Herr Persson i Norrköping: I konsekvens med det beslut, som nyss fattats vid 9 §, anhåller jag, att i detta fall få yrka bifall till den av oss föreslagna § 12, motsvarande utskottets § 11.

Herr Persson i Tofta: Jag skall be att få biträda det yrkande, som är framställt av herr Sven Persson.

Herr Lübeck: Jag ber att få yrka avslag å den föreslagna paragrafen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, godkände kammaren paragrafen i den lydelse, som motsvarande stadgande erhållit i den av herr Ernst Söderberg m. fl. vid 4 Kap. avgivna reservationen.

Efter nu skedd föredragning av 12 § yttrade:

Herr Eriksson i Grängesberg: Jag har ingen ändring, herr talman, att föreslå vid 12 §, men i vår reservation ha vi yrkat införande av två nya paragrafer, som skulle komma efter § 12. I Kungl. Maj:ts och utskottets förslag äro icke föreslagna några avgifter vid utbyggnad av strömfall, utan endast när det gäller sjöregleringar. Vi ha i denna paragraf hemställt, att även när det gäller utbyggnad av strömfall skall ägaren kunna åläggas årliga avgifter till bygdens behov, av minst 10 öre och högst 2 kronor. Denna paragraf är avfattad på ungefär samma sätt som den i Kungl. Maj:ts förslag upptagna bestämmelsen beträffande sjöregleringar, men den måste komma in på detta ställe.

Jag ber sålunda att vid denna paragraf få hemställa, att efter 12 § måtte införas en ny paragraf 14, om avgifter, som får den lydelse vi föreslagit i reservationen, och vidare att i enlighet med

vår reservation ännu en paragraf införes som 15 § samt närmast efter det stadgande, som i utskottets förslag betecknats såsom 14 §, ytterligare en ny, motsvarande paragraf, dock med den ändring i sistherörda paragraf, som kan föranledas av ändrad nummerbeteckning å andra paragrafer i kapitlet.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen först framställt proposition beträffande 12 § i utskottets förslag, blev nämnda paragraf godkänd i den av utskottet föreslagna lydelsen.

Vidare gav herr talmannen ifråga om vad herr Eriksson i Grängsberg yrkat propositioner dels å bifall härtill, dels ock å avslag därå; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i förstnämnda proposition.

Överskriften till 9—12 §§; överskriften till 1—12 §§.

Godkändes.

För 13 § hade utskottet föreslagit denna avfattning:

13 §.

Där fråga är om reglering av vattnets avrinning ur någon av sjöarna Väner, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan, äger Konungen pröva, huruvida av militära skäl eller av hänsyn till viss orts allmänna ekonomiska intressen eller på grund av vad i 2 kap. 3 § andra stycket, 11 § samt 12 § första stycket är stadgat hinder möter mot företaget eller särskilda villkor böra föreskrivas för dess utförande; och skall förty, innan frågan av vattendomstolen slutligen avgöres, densamma hemställas Konungens prövning. Lag samma vare beträffande annan vattenreglering, som är av synnerlig omfattning eller eljest av särskild betydelse ur allmän synpunkt, så framt Konungen förbehåller sig sådan prövning och besked därom lämnas vattendomstolen före det målet av domstolen slutligen avgjorts.

Vidkommande denna paragraf hade herr Vennersten m. fl. i afgiven reservation förklarat sig anse, att densamma borde erhålla följande lydelse:

13 §.

Där fråga är om reglering av vattnets avrinning ur någon av sjöarna Väner, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan, må, ändå att vattendomstolen lämnat medgivande till företaget, detta ej bringas till utförande, med mindre Konungen förklarat hinder däremot ej möta av militära skäl eller av hänsyn till viss orts allmänna ekonomiska intressen. Vad sålunda stadgats gälle ock, där företag, som nyss sagts, skall jämlikt stadgandet i 3 kap. 26 § anses och behandlas såsom byggande i vatten enligt 2 kap.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Motsvarande stadgande i herr *Ernst Söderbergs m. fl.* vid 4 Kap. avgivna reservation (16 §) lydde sålunda:

16 § (13 §).

1 mom. Där fråga är om reglering av vattnets avrinning ur någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan, äger Konungen pröva, huruvida av hänsyn till allmänt intresse hinder möter mot företaget eller särskilda villkor böra föreskrivas beträffande företaget; och skall förty, innan frågan av vattendomstolen slutligen avgöres, densamma hemställas Konungens prövning. Lag samma vare beträffande annan vattenreglering, som är av synnerlig omfattning eller eljest av särskild betydelse ur allmän synpunkt, så framt Konungen förbehåller sig sådan prövning och besked därom lämnas vattendomstolen före det målet av domstolen slutligen avgjorts.

2 mom. Till vattenreglering, som avser någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan, må Konungen icke lämna tillstånd med mindre riksdagen blivit satt i tillfälle yttra sig, huruvida regleringen bör utföras för kronans räkning.

Paragrafen föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Eriksson i Grängesberg: Vid denna paragraf ha vi yrkat två väsentliga ändringar. Först och främst ha vi yrkat borttagande av begränsningen beträffande Konungens prövningsrätt. I den föreslagna paragrafen äro nämligen gjorda förbehåll i vissa avseenden. Konungen skall äga pröva, där fråga är om reglering av vattnets avrinning ur någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan, huruvida av militära skäl eller av hänsyn till viss orts allmänna ekonomiska intressen eller på grund av vad i 2 kap., 3 § andra stycket, 11 § samt 12 § första stycket är stadgat hinder möter mot företaget. Vi anse, att Konungen endast bör pröva, huruvida av hänsyn till allmänt intresse hinder möter mot företaget eller särskilda villkor böra föreskrivas beträffande företaget.

Men den väsentligaste ändringen ligger däri, att vi föreslå ett nytt moment av innehåll, att när det gäller reglering av dessa större insjöar, Konungen icke må lämna tillstånd med mindre än riksdagen blivit satt i tillfälle att yttra sig, huruvida regleringen bör utföras för kronans räkning eller icke. Vi anse för vår del, att den ekonomiska fördel, som kan erhållas genom en reglering av dessa sjöar, är av så stor samhällelig och nationalekonomisk betydelse, att den bör utföras för det allmännas räkning, icke av enskilda. Vi ha i alla fall icke yrkat på ett definitivt förbud i lagen, utan vi ha yrkat i paragrafen att riksdagen skall åtspörjas. Är det så, att riksdagen icke vill, att reglering skall äga rum för kronans räkning, kan Konungen medge reglering utförd av enskilda.

Jag ber sålunda att vid § 13 få yrka bifall till den paragraf, *Ang. vattenlag m. m.*
vi föreslagit under 16 § i vår reservation. (Forts.)

Herr Lübeck: Genom den formulering, som Kungl. Maj:t och utskottet har föreslagit, skulle snart sagt vilken vattenreglering som helst kunna underkastas dubbelprövning med ty åtföljande tidsutdräkt och frångående av den grund som i övrigt i förslaget är lagd, att dessa frågor skulle prövas av domstol efter enhetliga rättsliga grunder. Den ojämnhet i behandlingen och det beroende av politiska uppfattningar, som därav skulle bli en följd, ha vi ansett olämpliga. Vi äro så mycket ovilligare att gå med på denna punkt, som den definition, som i förslaget gives på vattenreglering, kan göra en sådan tolkning möjlig, att snart sagt vilken större vattenkraftanläggning som helst skulle kunna under ogynnsamma förhållanden bli indragen under en dylik dubbelprövning. Vad utskottet i detta avseende anført, kunna vi ej anse tillfredsställande, då detta givetvis icke kan vara bindande i framtiden, för den händelse försök till dylik tolkning skulle förekomma.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till 13 § med den formulering den erhållit i herr Vennerstens m. fl. reservation.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner å 1:o godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, 2:o godkännande av paragrafen i den lydelse, som för motsvarande stadgande föreslagits i den av herr Ernst Söderberg m. fl. avgivna reservationen samt 3:o bifall till det av herr Vennersten m. fl. reservationsvis framförda förslaget till avfattning av paragrafen; och fattade kammaren beslut i överensstämmelse med innehållet i den under 2:o) angivna propositionen.

Överskriften till 13 §; 14 och 15 §§ med tillhörande överskrift.

Godkändes med iakttagande av vad kammaren, på sätt ovan omförmäles, beslutit angående platsen för det i utskottets förslag såsom 15 § betecknade stadgandet samt införande närmast efter 14 § i utskottets förslag av ett nytt stadgande.

För 16 § hade såväl utskottet som Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

16 §.

I fråga om vattenreglering, som avses i 14 §, skall beträffande rätt att göra frågan angående de villkor, varunder med hänsyn till allmänna intressen företaget må äga bestånd, till föremål för nyprövning gälla vad i 5 § är för där avsett fall stadgat.

För kostnad och värdeminskning, som föranledas av nyprövningen, skall ersättning av statsmedel icke utgå.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Uti avgiven reservation hade herr *Vennersten m. fl.* yrkat, att förevarande paragraf måtte helt utgå ur lagförslaget.

Sedan paragrafen föredragits, yttrade:

Herr Lübeck: I fråga om 16 § har nyprövningsinstitutet fått en ännu vidsträcktare tillämpning än ifråga om vattenkraftsanläggningar, i det att man där sökt få införda bestämmelser om att hela värdet av regleringen skulle kunna tagas bort vid nyprövning efter de 60 åren. Det är enligt vår uppfattning alldeles felaktigt att på detta sätt bedöma vattenregleringsföretaget som ett fristående ekonomiskt företag. Det måste givetvis ses i förening med de kraftanläggningar, som det är avsett att göra nytta för. För dessa kraftanläggningar, som i regel komma till stånd successivt under 60-årsperioden men likväl få finna sig i att avstå hela värdet av regleringen, bli de ekonomiska följderna så hårda, att det är all fara värt, att de, som från början skola draga hela lasset för vattenregleringen, icke komma att genomföra den, och man går sålunda miste om den mycket betydande nationalekonomiska nytta, som dessa vattenregleringar skulle medföra.

Jag ber med denna motivering, herr talman, att få yrka bifall till herr Vennerstens reservation, som går ut på avslag på paragrafen.

Herr Persson i Tofta: Jag skall anhålla att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen framkomna yrkandena godkände kammaren paragrafen enligt utskottets förslag.

Överskriften till 16 §; överskriften till 13—16 §§; rubriken till 4 Kap.

Godkändes.

1 Kap.

2 §.

Uti en vid 1 Kap. fogad reservation hade herr *Ernst Söderberg m. fl.* med hänvisning till motiveringen i motionen nr 367 inom andra kammaren föreslagit, att riksdagen måtte besluta att i detta kapitel införa en ny paragraf av följande lydelse:

Prövas utnyttjande av obebyggt strömfall vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, äger Konungen tillsäga ägaren av strömfallet att utnyttja det samma; har inom två år efter sådan tillsägelse ej ansökan enligt 11 kap. blivit gjord hos vattendomstolen om tillstånd till strömfallets utbyggande samt, efter det sådant tillstånd utverkats, strömfallet ej

blivit utbyggt inom föreskriven tid, vare ägaren pliktig avstå ström- *Ang. vattenlag*
fallet till kronan i den ordning lag om expropriation stadgar, så framt *m. m.*
kronan hos vattendomstolen sökt tillstånd till sådan utbyggnad. *(Forts.)*

Om återlösningsrätt för strömfallets ägare stadgas i 9 kap.

Efter föredragning av 2 § i utskottets förslag, yttrade:

Herr Persson i Norrköping: Vi ha i första kapitlet föreslagit en ny lagparagraf, vilken skulle tillgodose det allmänna genom att giva Kungl. Maj:t rätt till utbyggande av vattenfall, vilkas utbyggande vore erforderligt ur allmän hänsyn men som icke bebyggdes av enskilda. Vi ha föreslagit en paragraf av följande lydelse — det är densamma som vi hade i vår motion:

»Prövas utnyttjande av obebyggt strömfall vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, äger Konungen tillsäga ägaren av strömfallet att utnyttja detsamma; har inom två år efter sådan tillsägelse ej ansökan enligt 11 kap. blivit gjord hos vattendomstolen om tillstånd till strömfallets utbyggande samt, efter det sådant tillstånd utverkats, strömfallet ej blivit utbyggt inom föreskriven tid, vare ägaren pliktig avstå strömfallet till kronan i den ordning lag om expropriation stadgar, så framt kronan hos vattendomstolen sökt tillstånd till sådan utbyggnad.

Om återlösningsrätt för strömfallets ägare stadgas i 9 kap.»

Denna initiativrätt, som vi härmed föreslå, har varit föremål för behandling inom kommittéerna, och de sista sakkunniga ha uttryckt som sin uppfattning, att för det allmänna intresset skulle initiativrätten kunna tillgripas. Departementschefen resonerar om denna sak och säger:

»Ett frigörande av initiativrätten i den utsträckning, som sist antytts, skulle otvivelaktigt innebära en högst väsentlig avvikelse från de grundsatser, varå den nu gällande svenska vattenlagstiftningen vilar. En dylik avvikelse, som skulle innebära, om ej ett upphävande, så dock en högst betydande begränsning av den enskildes rätt till vattnet, synes mig icke låta sig försvara med mindre än att densamma visat sig nödvändig för tillgodoseande av de allmänna intressen, som äro beroende av vattenkraftens tillgodogörande.»

Det är väl icke heller i något annat fall än det departementschefen här säger, som vi påyrka i vår paragraf, att initiativrätten skulle tillgripas. Så påpekar vidare departementschefen, att »de spörsmål, som äro förknippade med denna frågas lösning, äro i varje fall av den grannliga natur, att de otvivelaktigt kräva en mera ingående behandling än som varit möjligt att ägna dem under den knappt tillmätta tid, som stått mig till buds för ifrågavarande lagstiftningsarbete.»

Av utskottet framhålles — sedan vår motion och våra motiver refererats — att utskottet icke ansett det böra möta något hinder av principiell natur att gå med på denna initiativrätt, och så säger utskottet:

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

»Det synes också utskottet, som om en dylik initiativrätt, därest den gives ett lämpligt och väl avvägt innehåll samt anordnas på ett praktiskt sätt, hade ett verkligt behov att fylla.» Men med hänsyn till den utredning, som behövs för att utforma detta grannliga nya lagarbete och denna nya rätt, så säger utskottet, att saken behöver utredas och att utskottet icke haft möjlighet att göra den bearbetning, som varit erforderlig. Därför föreslår utskottet en skrivelse i motionens syfte.

Nu är det emellertid på det sättet, att om en skrivelse av den ena kammaren bifallits och av den andra avslagits, så kan icke någon sammanjämkning ske, ty bifall till och avslag på ett skrivelseförslag låter sig icke i praxis sammanjämkas. Om däremot andra kammaren antager den av mig här föreslagna lagparagrafen, så har man möjlighet till sammanjämkning på det sättet, att det verkligen blir en skrivelse från riksdagen till regeringen om denna initiativrätt. Jag erkänner också fullt väl, att innan den genomföres, måste den lagtexten och det lagarbetet noggrant undersökas.

Jag yrkar därför, herr talman, vid denna paragraf av detta kapitel, att andra kammaren måtte bifalla den paragraf vi här föreslå.

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Såsom den föregående ärade talaren redan påpekat, har utskottet under punkt B hemställt om en skrivelse till Kungl. Maj:t beträffande utvidgning av initiativrätten. Denna hemställan har första kammaren avslagit. Nu går herr Söderbergs reservation något längre i samma syfte, och för att då i sammanjämkningen komma tillbaka till utskottets ursprungliga förslag d. v. s. en skrivelse, så skall jag be att få förena mig i det yrkande, som är framställt av herr Sven Persson.

Herr Vennersten: Herr talman! Under punkt B, där skrivelseförslaget behandlas, ha vi avgivit en reservation i detta sammanhang, till vilken jag ber att få hänvisa, då jag nu yrkar avslag på herr Sven Perssons hemställan.

Det har av departementschefen framhållits, att ett frigörande av initiativrätten, såsom här är föreslaget, otvivelaktigt skulle innebära en högst väsentlig avvikelse från de grundsatser, varå den nu gällande svenska vattenrätten vilar, och vidare att en dylik avvikelse låter sig icke försvara, med mindre än att densamma visat sig nödvändig för tillgodoseende av de allmänna intressen, som äro beroende av vattenkraftens tillgodogörande. Det är ju egendomligt, att man nu här skulle anmoda andra kammaren att gå med på en lagbestämmelse av den art som den här, när man har så litet reda på vad detta egentligen innebär.

Initiativrätten skulle under alla förhållanden medföra ett betydligt intrång i äganderätten till strömfällen. Detta är så mycket påtagligare, som de med koncessionsrätten förbundna restriktionerna kunna nedpressa värdet av egendomen.

Jag ber alltså att få yrka avslag på den paragraf som är införd i den socialdemokratiska reservationen.

Sedan herr talmannen till en början framställt proposition beträffande 2 § i utskottets förslag, blev paragrafen av kammaren godkänd.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Vidare gav herr talmannen i fråga om införande i 1 Kap. av en ny paragraf propositioner dels på bifall till det förslag, som innefattades i herr Ernst Söderbergs m. fl. ovanberörda vid nämnda kapitel avgivna reservation, dels ock på avslag å samma förslag; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i förstnämnda proposition.

Överskriften till 1 och 2 §§; 3 och 4 §§ med tillhörande överskrift.

Godkändes.

För 5 § hade utskottet i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

5 §.

Kungsådra skall anses finnas i sådana områden i rinnande vatten, som äro upptagna å lagakraftätagande förteckning, upprättad i den ordning särskilt stadgas.

Å förteckning, som nu sagts, skola uppföras de vattendrag, räknat från viss genom utlopp ur sjö eller särskilt tillflöde bestämd plats, i vilka vid lågvatten framrinner en vattenmängd av fem kubikmeter eller mer i sekunden.

I fråga om denna paragraf hade reservationer avgivits:

av herr *Vennersten m. fl.*, vilka hemställt, att åt paragrafen måtte givas denna avfattning:

5 §.

Kungsådra skall anses finnas i sådana områden i rinnande vatten, som äro upptagna å lagakraftätagande förteckning, upprättad i den ordning särskilt stadgas.

Å förteckning, som nu sagts, skola uppföras de vattendrag, där kungsådra av ålder varit; och

av herr *Hage*, som med hänvisning till vad herr *Asplund* anfört i sin i ämnet väckta motion föreslagit, att riksdagen måtte besluta att andra stycket i 5 § skulle erhålla följande lydelse:

Å förteckning, som nu sagts, skola uppföras de vattendrag, räknat från viss genom utlopp ur sjö eller särskilt tillflöde bestämd plats, vilka ovanför denna plats hava ett vattenområde (nederbördsområde) av minst ettusen kvadratkilometer.

Paragrafen föredrogs, varefter

Herr *Hage* yttrade: Herr talman! Jag skall helt kort be att få yrka bifall till den reservation, som jag avgivit på denna punkt.

Ang. vattenlag

m. m.

(Forts.)

Denna reservation innebär yrkande om bifall till den motion som är avgiven av herr Asplund i första kammaren. Motionens innebörd är den, att till grundval för bestämmande av var kungsådra finnes skall läggas det vattenområde eller nederbördsområde, som är avvattningsområde för ett visst vattendrag. Det är konstaterat och framgår tydligt och klart av den utredning, som finnes på denna punkt, att man därigenom på ett mycket bättre, snabbare och säkrare sätt än nu får en bestämmelse, varigenom man får en lämplig grund för bestämmande av kungsådra. Nu är det också så, att med detta förslag faller ett större antal vattendrag under kungsådrebegreppet än med regeringens förslag. Detta förslag ligger alltså till vänster om regeringens förslag, och så finnes, som vi alla veta, ett förslag, som är framlagt av herr Lübeck och som godtagits av första kammaren. Detta förslag går fram på den linjen, att det endast skall finnas kungsådra på de ställen, där den av ålder har varit. Detta herr Lübecks förslag ligger längst till höger. Här stå alltså tre yrkanden mot varandra, och det som är längst till höger har godtagits av första kammaren. Om då andra kammaren tar det som ligger längst till vänster, d. v. s. mitt förslag, så finnes möjlighet att vid den slutliga sammanjämkningen få en kompromiss på mellanyrkandet, så att man kommer tillbaka till regeringens förslag.

Med hänsyn till detta skall jag be att få yrka, att andra stycket av 5 § får följande lydelse:

»Å förteckning, som nu sagts, skola uppföras de vattendrag, räknat från viss genom utlopp ur sjö eller särskilt tillflöde bestämd plats, vilka ovanför denna plats hava ett vattenområde (nederbördsområde) av minst ettusen kvadratkilometer».

Vidare anförde:

Herr Lübeck: Herr talman, mina herrar! Den s. k. politiska kohandeln är i full gång. Herr Hage har anvisat kammaren, hur det skall voteras i detta fall. Jag ber emellertid att med hänvisning till de sakliga skäl, som jag anført i min reservation, till de sakkunniges betänkande, få anbefalla kammaren rösta på densamma, d. v. s. här på herr Vennerstens reservation. Jag tillåter mig framhålla, att det är en mycket godtycklig grund som blivit lagd för kungsådrens utsträckande över en mängd områden, där kungsådra bevisligen för närvarande icke finnes. Frånsett den rättskränkning, som detta innebär, så kommer detta utsträckande att medföra ett förryckande av det nationalekonomiskt riktiga avvägandet mellan olika intressen i vattendragen. Det är ganska tydligt, att om man inför kungsådra och därigenom framkallar ett fritt avstående av vatten för låt oss säga en flottled, kommer detta stundom att möjliggöra tillkomsten av flottled på en sträcka av vattendraget, där vid ett riktigt avvägande av de ekonomiska synpunkterna och om flottleden finge betala för vattnet, en sådan flottled icke skulle komma till stånd. Detta kommer bl. a. att medföra, att ett sådant

allmänt intresse som tillgodoseendet av det allmänna kraftbehovet kommer att försvåras genom utsträckandet av kungsådran. Detta är i rak strid mot vad man åsyftar att vinna med dessa bestämmelser.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Jag ber att få yrka bifall till den av herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Jag ber att kort och gott få instämma i det yrkande som framställts av herr Hage.

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Jag ber också att få instämma i det yrkande som framställts av herr Hage.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talman propositioner på 1:o) godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, 2:o) godkännande av berörda förslag med den ändring däri, som under överläggningen yrkats av herr Hage samt 3:o) godkännande av nämnda paragraf i den lydelse, som föreslagits i den av herr Vennersten m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den under 2:o) angivna propositionen.

6—13 §§; överskriften till 5—13 §§; överskriften till 3—13 §§; rubriken till 1 Kap.

Godkändes.

2 Kap.

1 och 2 §§.

Godkändes.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle 3 § hava följande lydelse:

3 §.

Ej må någon så bygga i vatten, att genom uppdämning, sänkning av vattenståndet eller annan inverkan på vattenförhållandena skada tillfogas eller intrång göres å annan tillhörig egendom, vare sig jord, hus, fiske, bebyggt eller obebyggt strömfall eller annat, utan så är att nyttan av byggnaden eller den del därav, som föranleder skadan eller intrånget, prövas efter avdrag av byggnadskostnaden uppgå till ett värde, motsvarande tre gånger den skada och det intrång, som göres å åker och äng, samt två gånger skadan och intrånget å annan egendom. I byggnadskostnaden skall inräknas det belopp, vartill skadan och intrånget å den byggande tillhörig egendom må skattas. För skada och intrång skall ersättning givas efter ty i 9 kap. skils.

Skulle byggande i vatten hava till följd, att ett avsevärt antal

Ang. vattenlag m. m.
(Forts.) bofasta personer berövas sina bostäder, eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sättes under vatten eller eljest väsentligt skadas, eller att fiskerinäring av större betydelse lider väsentligt förfång, må byggnaden, ändå att nyttan uppgår till värde, som cyan sagts, icke ske. Lag samma vare, där genom byggande i vatten skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för landets djur- eller växtvärld är att befara.

Där byggnad i vatten provas vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må den tillåtas, ändå att hinder däremot skulle möta av vad i första och andra styckena sägs.

Om byggande, varigenom annans strömfall eller del av strömfall tillgodogöras, gälle vad i 5—7 §§ finnes stadgat.

Utskottets förslag till avfattning av paragrafen överensstämde med Kungl. Maj:ts med det undantag, att utskottet för tredje stycket föreslagit följande lydelse:

Provas byggnad i vatten vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må Konungen, ändå att hinder mot byggnaden skulle möta av vad i första och andra styckena sägs, efter hemställan av vattendomstolen på sätt i 20 § 2 mom. stadgas, lämna medgivande till byggnaden.

Vid förevarande paragraf funnos emellertid fogade reservationer:

av herr *Hage*, som med åberopande av sin motion nr 369 yrkat, att paragrafen måtte erhålla denna lydelse:

§ 3.

Ej må — — — tre gånger den skada och det intrång som göres å åker och äng samt å odlingsbar jord efter dess värde såsom odlad samt två gånger skadan och intrånget å annan egendom. Vållas genom anläggningen skada eller lidande av ideell natur, skall även dylik skada och lidande ingå i uppskattningen till ett värde motsvarande tre gånger det belopp, vartill skadan och lidandet skäligen må uppskattas. I byggnadskonsten — — — finnes stadgat; samt

av herr *Vennersten m. fl.* vilka hemställt att paragrafen måtte bibehållas i den lydelse Kungl. Maj:t föreslagit.

Efter föredragning av paragrafen yttrade

Herr *Vennersten*: Jag skall be att med hänvisning till den motivering som återfinnes på sid. 247 få yrka, att denna paragraf bibehålles vid den lydelse som Kungl. Maj:t föreslagit.

Herr *Hage*: Jag skall be att få yrka bifall till den reservation

som jag har avgivit vid tredje paragrafen och som går ut på att vid uppskattningen skall tagas mera hänsyn till jorden, särskilt den icke odlade men odlingsbara. Den skall enligt detta förslag i vissa fall uppskattas efter sitt värde som odlad och vid jämförelsen beräknas tre gånger i stället för vad som är föreslaget i utskottets betänkande. Vidare påyrkas i min reservation, att det tages hänsyn till ideell skada, och även denna uppskattas tre gånger. Jag yrkar alltså bifall till denna min reservation vid denna paragraf.

*Aug. vattenlag
m. m.
(Forts.)*

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed avslutad. Vid av herr talmannen givna propositioner å de därunder gjorda yrkandena godkände kammarerna utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf.

4—9 §§.

Godkändes.

10 §.

Uti en vid denna paragraf avgiven reservation hade herr Hage hemställt, att riksdagen måtte besluta att efter andra stycket i paragrafen måtte insättas följande stycke:

Avgift som i första stycket sägs, skall bestämmas av vatten-domstol för tjugu år för varje gång efter penningvärdets sjunkande eller stigande med skälig hänsyn jämväl tagen till vattenkraftens stigande eller fallande värde.

Paragrafen föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Hage: Här gäller det fiskeavgifterna. Jag har redan förut i det anförande som jag höll i början av denna debatt framhållit, att det blir alldeles för långa intervaller, om man endast skulle reglera dessa fiskeavgifter vid nyprövningstidens utgång d. v. s. vart sextionde år. Med hänsyn till detta har jag vid denna paragraf fogat en reservation, som går ut på att tiden för reglering av fiskeavgifterna bestämmas till 20 år, på det att det måtte bli bättre möjlighet att reglera fiskeavgifterna, allteftersom priserna stiga och falla och penningvärdet i allmänhet fluktuerar. Detta yrkande står i överensstämmelse med de bestämmelser som gälla bygdeavgifterna. De skulle nämligen regleras vart tjugonde år, och då är det allt skäl i världen att icke ställa avgifterna till fiskets befrämjande i sämre ställning än dessa bygdeavgifter. Jag tror, att det är mycket goda skäl, som tala för att denna reservation bifalles.

Jag ber alltså att få yrka godkännande av utskottets förslag

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 67.

Ang. vattenlag till förevarande paragraf med tillägg av ett nytt stycke i enlighet
m. m. med den reservation, som jag fogat vid paragrafen.
(Forts.)

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad framställde herr talmannen propositioner på de därunder förekomna yrkandena, varvid kammaren godkände paragrafen enligt utskottets förslag.

11—41 §§; rubriken till 2 Kap.; 3 Kap.; 5—8 Kap.

Godkändes.

9 Kap.

1—12 §§ med tillhörande överskrift; 13—40 §§.

Godkändes.

Enligt utskottets med Kungl. Maj:ts överensstämmande förslag skulle 41 § lyda sålunda:

41 §.

Beror brist i kraftens tillhandahållande av omständighet, som ersättningsgivaren ej kunnat med iakttagande av skälig försiktighet förekomma, såsom hinder för kraftanläggningens drivande till följd av flod, isgång iskravning (sörpning), åskslag, vådeld, allmän arbetsinställelse, krig eller annan jämförlig händelse, vare ersättningsgivaren fri från skadeståndsskyldighet; och skall där på grund av sådan omständighet kraftuttagningen vid anläggningen minskas, ersättningstagaren vidkännas en mot minskningen svarande nedsättning i den till honom utgående kraften.

Försummar ersättningsgivaren att inom skälig tid vidtaga erforderliga åtgärder för kraftöverföringens återställande, vare lag som i 37—39 §§ sägs.

Varder kraftöverföringens återställande omöjliggjort, gälle vad i 39 § stadgas.

Vid denna paragraf hade reservation avgivits av herr *Vennersten m. fl.*, vilka yrkat, att ordet »allmän» måtte utgå ur paragrafen.

Sedan paragrafen föredragits, yttrade:

Herr Vennersten: Herr talman! Jag skall be att med hänvisning till den reservation som vid denna paragraf är avgiven och som återfinnes på sid. 262 få yrka godkännande av paragrafen med den ändring, att ordet »allmän» måtte utgå.

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner *Ang. rattslag*
å de under överläggning framkomna yrkandena, godkände kammaren *m. m.*
utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf. *(Forts.)*

42—45 §§; överskriften till 13—45 §§; 46—52 §§.

Godkändes.

53 § hade enligt utskottets förslag erhållit följande lydelse:

53 §.

Där i samband med medgivande till företag eller åtgärd enligt denna lag föreskrivits, att ersättning skall utgå för skada å jordbruksfastighet till följd av vattenuppdämning eller annan ändring i vattenståndsförhållandena eller att del av sådan fastighet skall lösas, skall, såframt den del av ersättning, som utgör förhöjning över värdet, uppgår till minst *femhundra* kronor denna del avsättas för fastighetens räkning och genom Konungens befallningshavandes försorg göras räntebärande. Sålunda avsätta medel skola jämte därå upplupen ränta, efter de närmare bestämmelser, som av Konungen meddelas, utbetalas till fastighetens ägare för att användas till jordbrukets höjande å fastigheten.

Rätt till medel, som innestå för fastighets räkning, må ej skiljas från fastigheten; och kan sådan rätt förty ej för sig utmätas eller av fastighetens ägare överlåtas.

I avgiven reservation hade herr *Vennersten m. fl.*, föreslagit, att 53 § måtte utgå ur lagförslaget samt att vid bifall härtill en omnumrering av de följande paragraferna måtte äga rum.

Sedan paragrafen föredragits yttrade:

Herr Vennersten: Herr talman! Vid denna paragraf har likaledes avgivits en reservation, som jag nu skall be att med några ord få närmare motivera. Ursprungligen var denna paragraf i det förslag, som framlades för lagrådet 1917, av en något annan lydelse. Där gällde det, att kommunalnämnden skulle hava befattning med dessa medel, varom i paragrafen är fråga. Sedermera blev denna paragraf på grund av en anmärkning inom lagrådet omformulerad, så att den fick den lydelse den har i Kungl. Maj:ts förslag. Emellertid visar det sig, att det önskemål, som var avsett att bli tillgodosett genom paragrafen ifråga och som ursprungligen stammade från jordbrukarehåll, sedermera har med stor bestämdhet från jordbrukarehåll avvisats såsom synnerligen olämpligt, betungande och till sina verkningar för jordbruket icke lyckligt. Visserligen kan man säga med någon inom lagrådet, att avsikten är givetvis god, men huruvida man når vad man ville vinna, är en annan sak. Det gäller att för egendomar, vilkas jord skadas vid ett vattenfalls utbyggande, fondera den merersättning, varom

Aug. vattenlag
m m.
(Forts.)

här är fråga, d. v. s. de 50 procent utöver värdet, varmed skadan skall ersättas. Nu kan man tänka sig, att vid ett vattenfalls utbyggande eller vid en vattenreglering, där det är fråga om hundratal av jordägare, detta kan bli ett mycket besvärligt institut. Vid Skagens reglering var det icke mindre än 500 jordägare, vilka hade intressen, som trädde för nära, och vilka erhöilo ersättning för den skada, som uppstod. Såvitt jag minns rätt, utgjorde sammanlagda ersättningen 200,000 kronor, d. v. s. i genomsnitt uppgick ersättningen till var och en icke till mer än 400 kronor. Nu skulle man i sådana fall, där merersättningen uppgår till mera än 500 kronor enligt utskottets förslag, som innebär en ändring gentemot Kungl. Maj:ts förslag, sätta i gång hela denna stora apparat, varigenom jordbrukarna, i stället för att få även denna del av sin ersättning till sig kontant utbetald, skulle hava den inestående hos Konungens befallningshavande. Man må betänka, vilken betydande apparat det här egentligen kommer att bliva och hur besvärligt det är för jordägaren att på detta sätt hava pengar inestående och kanske endast efter åtskilliga besvärligheter kunna utfå dem, sedan han på sin jord nedlagt sådan förbättring, som berättigar till att utfå den deponerade summan. Man kan med en ledamot i lagrådet fråga sig, om det är lämpligt att på detta sätt utöva förmynderskap öfver jordbrukarna och jordägarna i fråga.

För min del hade jag ursprungligen tänkt, att man skulle kunna avlägsna de värsta olägenheterna genom att träffa någon bestämmelse, varigenom den ifrågavarande idén kunde realiseras på ett praktiskt sätt, därigenom att man begränsade det till sådana fall, då det gällde mycket betydande summor, som lämpligen kunde användas för jordförbättring. Men jag fann sedermera, att det upplystes särskilt från jordbruksintresserat håll, att hela detta system var avita. Man kan tänka sig många fall, då jordegendomen eller den del av egendomen, som ännu är oberörd av regleringen ifråga, icke ens lämpar sig för en dylik jordförbättring. Hur skall det då gå? Då får jordägaren icke använda dessa medel till förbättring av någon annan egendom, som han äger, och icke heller får han för dem inköpa en egendom utan pengarna skola stå kvar och vara en tillhörighet till den jord, för vilken ersättningen har utgått. Det visade sig också under diskussionen i utskottet, att flera jordbrukarrepresentanter opponerade sig mot en sådan bestämmelse, och jag fann snart, att öfvervägande skäl talade för att stryka det hela. Utskottets åtgärd att höja minimigränsen från 200 till 500 kronor avlägsnar icke, såsom jag nyss nämnde, de av mig påpekade olägenheterna, och jag förmodar, att det kommer att från jordbrukarhåll intygas, att denna bestämmelse, så välment den än må vara, synbarligen icke är ägnad att fylla det syfte, som man vill nå.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på ifrågavarande paragraf.

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Jag tager fasta på den

föregående talarens erkännande, att det var en god avsikt, som låg bakom denna bestämmelse. De svårigheter, som han försökte påvisa skulle föreligga att praktiskt tillämpa denna bestämmelse, tror jag äro åtskilligt konstruerade. Beträffande de fall, som han särskilt anförde, nämligen att det skulle kunna vara fråga om en jord som icke lämpade sig för någon förbättring, och att då stodo pengarna där och kunde icke användas, så tänker jag, att i sådana fall kan den, som innehar jorden för tillfället, få uppbära räntan på detta kapital. Det är att märka, att den, som innehar jorden vid avståendet, får sin fulla ersättning och får ut den också, men ifråga om de överskjutande 50 procenten har man ansett det vara riktigare, att avkastningen härav kommer egendomen till godo i framtiden, så att icke det precis kommer den tillfällige innehavaren till del. Så förhåller det sig och jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. vattenlag
n. n.
(Forts.)

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena godkändes paragrafen enligt utskottets förslag.

Overskriften till 46—53 §§; 54—74 §§ med tillhörande överskrifter; rubriken till 9 Kap.; 10 Kap.

Godkändes.

11 Kap.

1 § med tillhörande överskrift.

Godkändes.

2 § skulle enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag hava denna lydelse:

2 §.

Vattendomstol består av en vattenrättsdomare såsom ordförande samt såsom övriga ledamöter två vattenrättsingenjörer och två vattenrättsnämndemän.

Vattenrättsdomare skall vara lagkunnig, i domarevärv erfaren man.

Vattenrättsingenjörerna skola vara i vattenfrågors tekniska behandling sakkunniga och erfarna män, den ene särskilt beträffande byggande i vatten och den andre särskilt i frågor om torrläggning av mark.

Vattenrättsnämndemännen, som böra vara allmänt betrodda, om sin orts förhållanden kunniga män, skola vara valbara till nämndemansbefattning vid häradsrätt inom orten och må ej hava uppnått sextiofem års ålder.

Uti en vid denna paragraf avgiven reservation hade herr Hage hemställt, att paragrafen måtte erhålla följande ändrade lydelse:

Ang. vattenlag

m. m.

(Forts.)

2 §.

Vattendomstol består av en vattenrättsdomare som ordförande samt två vattenrättsnämndemän.

Vattenrättsdomare skall vara i domarevärv erfaren man.

Vattenrättsnämndemännen, som böra vara allmänt betrodda, om sin orts förhållanden kunniga män, skola vara valbara till nämndemansbefattning vid häradsrätt inom orten och må ej hava uppnått sextiofem års ålder.

Paragrafen föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Hage: Med hänvisning till den motivering, jag anförde vid behandlingen av första kapitlet, första paragrafen, skall jag be att få yrka att den förändringen vidtages i här ifrågavarande paragraf, att de bägge vattenrättsingenjörerna ej må bli medlemmar av vattendomstol utan endast bli en slags rådgivare, som ställas vid vattendomstolens sida. Med hänvisning därtill ber jag alltså att få yrka bifall till den reservation jag avgivit vid 2 § 11 kapitlet.

Herr Persson i Tofta: Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de yrkanden, som därunder framkommit, godkände kammaren paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen.

3 §.

Godkändes.

4 §.

Utskottet hade i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit att paragrafen skulle lyda sålunda:

4 §.

Vattenrättsnämndemän utses för sex år, i Norrland ävensom Värmlands och Kopparbergs län en för varje tingslag samt i övriga delar av riket en för varje domsaga, på det sätt som om utseende av ledamot i ägodelningsrätt finnes stadgat; dock skall vid val av de sockenfullmäktige som skola utse vattenrättsnämndeman, en var, som i kommunens allmänna angelägenheter är röstberättigad, äga en röst. Består domsaga, för vilken allenast en vattenrättsnämndeman skall utses, av två eller flera tingslag, förrättas valet av vattenrättsnämndeman inför den av domsagans häradsrätter som domhavanden bestämmer. Om valets utgång skall domhavanden så snart ske kan meddela vattenrättsdomaren underrättelse.

Finner domhavanden eller vattenrättsdomaren, att vattenrättsnämndeman upphört att vara valbar eller har vattenrättsnämndeman hos domhavanden eller vattenrättsdomaren lagligen av sagt sig uppdraget, förordne domhavanden om nytt val.

Om skyldighet att åtaga sig uppdrag som vattenrättsnämndeman och att kvarstå i uppdraget så ock att efter avgång fortfarande bestrida befattningen, intill dess besked inkommit till vattenrättsdomaren att annan blivit utsedd, skall vad som finnes stadgat beträffande nämndeman i häradsrätt äga motsvarande tillämpning.

Beträffande föreliggande paragraf hade uti avgiven reservation herr *Vennersten m. fl.* yrkat, att åt densamma måtte givas följande lydelse:

4 §.

Vattenrättsnämndemän utses för sex år, i Norrland ävensom Värmlands och Kopparbergs län en för varje tingslag samt i övriga delar av riket en för varje domsaga, på det sätt som om utseende av ledamot i ägodelningsrätt finnes stadgat. Består domsaga, för vilken allenast en vattenrättsnämndeman skall utses, av två eller flera tingslag, förrättas valet av vattenrättsnämndeman inför den av domsagans häradsrätter, som domhavanden bestämmer. Om valets utgång skall domhavanden så snart ske kan meddela vattenrättsdomaren underrättelse.

Finner domhavanden eller vattenrättsdomaren, att vattenrättsnämndeman upphört att vara valbar, eller har vattenrättsnämndeman hos domhavanden eller vattenrättsdomaren lagligen av sagt sig uppdraget, förordne domhavanden om nytt val.

Om skyldighet att åtaga sig uppdrag som vattenrättsnämndeman och att kvarstå i uppdraget så ock att efter avgång fortfarande bestrida befattningen, intill dess besked inkommit till vattenrättsdomaren att annan blivit utsedd, skall vad som finnes stadgat beträffande nämndeman i häradsrätt äga motsvarande tillämpning.

Sedan pragrafen föredragits, yttrade:

Herr *Vennersten*: Under hänvisning till den reservation, som vi vid denna paragraf avgivit och till den motivering, som där föfinnes och som egentligen går ut på, att vi i likhet med kommitéerna i sitt förslag önska tillförsäkra jordbruket en stark representation till vattendomstolen, skall jag be att få yrka bifall till denna reservation.

Herr *Persson i Tofta*: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag. Den vid denna paragraf avgivna reservationens yrkande går ut på, att rättighet att delta i val av elektor till vattenrättsnämndemän skulle förbehållas endast ägare av i mantal satt jord. Jag tycker, att det är litet osmakligt att vilja förbehålla en viss yrkesklass denna rättighet och ber som sagt att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena; och blev utskottets förslag till paragrafens avfattning av kammaren godkänt.

5—15 §§; *överskriften till 2—15 §§.*

Godkändes.

För 16 § hade utskottet föreslagit följande med Kungl. Maj:ts förslag överensstämmande lydelse:

16 §.

Vid utövandet av sin verksamhet som vattenöverdomstol skall Svea hovrätt bestå av ordföranden å en av hovrättens divisioner såsom ordförande, tre andra ledamöter i hovrätten samt en ledamot i kammarkollegiet.

Är fråga allenast om förordnande av ställföreträdare för vattenrättsdomare eller vattenrättsingenjör eller om föreläggande att i vattenmål inkomma med handlingar eller om utsättande av ny tid eller beviljande av anstånd med avseende å ingivande av handling eller vidtagande av annan åtgärd i dylikt mål, må hovrätten vara sammansatt såsom vid handläggning av andra mål än vattenmål.

Har ledamot i vattenöverdomstol ej förut avlagt domareed, skall han före inträde i tjänstgöring avlägga sådan ed inför Svea hovrätt.

Angående jäv mot ledamot i vattenöverdomstol gälla vad i 7 § andra stycket finnes stadgat om jäv mot ledamot i vattendomstol.

Vid förevarande paragraf hade reservationer avgivits:

av herr *Ernst Söderberg m. fl.*, vilka yrkat, att paragrafen skulle lyda sålunda:

16 §.

Vid utövandet av sin verksamhet som vattenöverdomstol skall Svea hovrätt bestå av tre ledamöter i hovrätten, en ledamot av kammarkollegiet samt en av Konungen förordnad, i allmänna angelägenheter erfaren och betrodd man.

Är fråga allenast — — — — — än vattenmål.

Har ledamot — — — — — Svea hovrätt.

Angående jäv — — — — — i vattendomstol; samt

av herr *Vennersten m. fl.*, som hemställt att första stycket måtte erhålla denna avfattning:

Vid utövandet av sin verksamhet som vattenöverdomstol skall Svea hovrätt bestå av ordföranden å en av hovrättens divisioner såsom ordförande, tre andra ledamöter i hovrätten samt en av Konungen förordnad, för synnerlig teknisk skicklighet och erfarenhet ifråga om vattenmål känd person.

Paragrafen föredrogs; och yttrade därvid:

Herr Persson i Norrköping: Vid denna paragraf ha vi gjort det yrkandet, att vattenöverdomstolen skall bestå av tre ledamöter i hovrätten, en ledamot av kammarkollegiet samt en av Konungen förordnad i allmänna angelägenheter erfaren och betrodd man. Enligt Kungl. Maj:ts förslag, som sedan upptagits av utskottet, skall denna vattenöverdomstol bestå av fyra ledamöter av Svea hovrätt jämte ett kammarråd. Det har inom kammarkollegium avgivits en reservation, vari det har anförts, att man borde nöja sig med tre hovrättsråd och utse tvenne kammarråd såsom bevakare av statens intressen i denna vattenöverdomstol. Vi ansågo, att man kunde nöja sig med ett kammarråd men ville därför inte sätta in 4 hovrättsråd utan i stället lämna Konungen rätt att utse ordförande i domstolen. Vid närmare behandling av detta spörsmål i utskottet framgick rätt klart, att den utväg vi föreslagit icke var den mest praktiska, och därför ha vi ändrat vårt yrkande därhän, att vattenöverdomstolen som sagt skulle bestå av tre ledamöter i hovrätten, en ledamot av kammarkollegiet samt en av Konungen förordnad i allmänna angelägenheter erfaren och betrodd man. Vi ha nämligen ansett, att det juridiska intresset blir tillräckligt starkt representerat genom denna sammansättning av vattenöverdomstolen. Vi må erinra oss, att i den vattendomstol, som är botteninstans, förekommer endast en jurist, ordföranden, en domhavande, och två stycken tekniska ingenjörer, en för vattenrätt och en för vattenbyggnad samt två utav allmogen utsedda nämndemän. Man behöver även, när det gäller vattenöverdomstolen ha med, utom representanter för den juridiska sakkunskapen, dels ett kammarråd för att tillgodose statens och det allmännas intressen, dels även en ledamot att företräda de samhälleliga och sociala synpunkterna, då det efter vår mening är av synnerlig vikt att dessa synpunkter bli starkare företrädade inom domstolen, och det är därför vi föreslå, att Konungen må utse den femte ledamoten. Vid utseende av denna ledamot bör Kungl. Maj:t vid personvalet icke vara bunden att taga hänsyn till tekniska eller juridiska kunskaper, utan bör den lämpligaste att företräda de samhälleliga och sociala synpunkterna utses.

Jag föreslår alltså, herr talman, godkännande utav den föredragna § 16 med den ändring, som vi yrkat i den av oss avgivna reservationen.

Herr Persson i Tofta: Av samma skäl som jag angivit vid åtskilliga föregående tillfällen, nämligen i sammanjämkningssyfte, skall jag be att få förena mig i det yrkande, som framställts av herr Sven Persson.

Herr Lübeck: Vi ha i vår reservation givit uttryck åt den uppfattningen, att vattendomstolen icke skulle ha något att vinna på att få till ledamot en medlem av kammarkollegium. Någon sakkunskap anse vi från det hållet icke kan tillföras domstolen sådan. Det är också särskilt olämpligt därför att kammarkollegium

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.) enligt det föreliggande förslaget har att föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen i vattenmål. Därtill vill jag erinra om att jordbruksutskottet i år har föreslagit — jag vill minnas, att kammaren bifallit detta förslag — att utsträcka kammarkollegii befogenhet — eller att i varje fall verkställa utredning om den saken, — att omfatta i högre grad än nu bevakandet av kronans äganderätt m. m. Kammarkollegium kommer sålunda ofta nog att befinna sig som part i saken å kronans vägnar, och det kan inte vara lämpligt under sådana förhållanden, att ett kammarråd sitter som medlem av domstolen.

Däremot ha vi ansett önskligt, att även i vattenöverdomstolen ständigt finnes tillgång på teknisk sakkunskap vid ärendenas handläggning och därför föreslagit, att ledamoten av kammarkollegium skulle utbytas mot en av Konungen förordnad, för synnerlig teknisk skicklighet och erfarenhet i fråga om vattenmål känd person.

Jag ber, herr talman, få yrka bifall till denna herr Vennerstens m. fl. reservation.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner å de yrkanden, som därunder förekommit; och godkände kammaren paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Ernst Söderberg m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen.

Överskriften till 16 §; 17—102 §§ med tillhörande överskrifter.

Godkändes.

Aterstående delar av förevarande lagförslag.

Godkändes.

Det i punkten 2:o) innefattade förslaget till

Lag om vad iakttagas skall i avseende å införande av vattenlagen.

1 §.

Godkändes.

2 § skulle enligt utskottets förslag hava följande avfattning:

2 §.

De vid vattenlagens ikraftträdande anhängiga mål, vilka röra ämne, varom i vattenlagen bestämmelse givits, skola handläggas och bedömas enligt äldre lag; dock att, där mål, som avses i 10 och 17 §§ samt 24 § andra stycket i förordningen den 30 december 1880 om jordägares rätt över vattnet å hans grund, blivit anhängiggjort efter utgången av år 1917 och sådant mål, då vattenlagen träder i kraft, ännu icke är av underrätten avdömt, den nya lagen skall tillämpas.

Uti en vid denna paragraf avgiven reservation hade herr *Ven-* *Ang. vattenlag*
nersten m. fl. yrkat, att paragrafen måtte erhålla följande ändrade *m. m.*
 lydelse: *(Forts.)*

2 §.

De vid vattenlagens ikraftträdande anhängiga mål, vilka röra ämne, varom i vattenlagen bestämmelse givits, skola handläggas och bedömas enligt äldre lag.

Vid föredragning av paragrafen begärdes ordet av

Herr Vennersten, som yttrade: Vid denna paragraf ha vi avgivit en reservation, som återfinnes på sidan 268 i utlåtandet. Vi påpeka där, att man visserligen i fråga om vissa kristidslagar infört retroaktivitet, men då det gäller vanliga civilrättsliga lagar brukar dylik icke förekomma. Kungl. Maj:t har föreslagit, att ansökningsmål, som anhängiggjorts före den 15 mars 1918, skulle behandlas enligt äldre lag — redan detta innebär ju en retroaktivitet — men utskottet har skärpt denna och föreslagit en framflyttning av tiden till den 1 januari 1918, en åtgärd rakt motsatt den som motionsledes begärts. Vi ha icke kunnat vara med om en dylik avvikelse från den vanliga regeln utan yrka, att 2 § erhåller följande lydelse: »De vid vattenlagens ikraftträdande anhängiga mål, vilka röra ämne, varom i vattenlagen bestämmelse givits, skola handläggas och bedömas enligt äldre lag.»

Jag ber att få yrka bifall härtill.

Vidare anförde:

Herr Persson i Norrköping: Orsaken varför utskottet såsom dag för anhängiggörandet föreslagit den 1 januari 1918 är den att enligt vad till utskottets kännedom kommit ett stort antal vattenfallsägare här i landet skyndat sig att göra ansökan om tillstånd till utbyggande av sina vattenfall. Genom detta tillvägagångssätt ha vi råkat in i den situationen, att en stor del av de tilltänkta vattenbyggnader, på vilka denna nya lag skulle tillämpas, icke komma under lagens tillämpning. Det är därför, som utskottet ansett sig böra utsträcka retroaktiviteten av lagen till den 1 januari 1918.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lübeck: Ja, herr talman, det förhållande, som herr Persson i Norrköping omförmålt, att en del ansökningar blivit ingivna i början av detta år om byggnadstillstånd för redan färdigplanerade anläggningar är nog så betecknande för, att man velat komma ifrån denna nya vattenlag. Sedan man i ett tiotal år väntat på att få en praktisk vattenlag, strävar man nu att komma ifrån den och vill hellre begagna sig av den gamla lagen trots de svårigheter,

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

som på den ena eller andra punkten kunna förefinnas vid uppförandet av dessa anläggningar. Emellertid är det tydligt, att de ansökningar, det här kan gälla, äro ett relativt fåtal. Då man haft denna gamla vattenlag sedan 1880, är det med hänsyn till det fåtal anläggningar, som här äro ifråga, icke ur allmän synpunkt av något sakligt intresse att komma med dessa speciella bestämmelser rörande lagens retroaktiva verkan helst som dessa anläggningar torde så gott som undantagslöst ligga i sådana mindre vattendrag, där kungsådra nu icke förekommer. Där är man naturligtvis ovillig att underkasta sig dessa nya rättsförhållanden, som man icke efter gällande lag skulle vara underkastad. Jag tror också, att både rättvisa och billighet kräva att vi bifalla den av herr Vennersten m. fl. framlagda reservationen.

Herr Persson i Tofta: Under utskottsbehandlingen fingo vi sådana upplysningar, att utskottet har haft mycket goda skäl för att utvidga retroaktiviteten från den 15 mars 1918 till slutet av år 1917.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Jag har den bestämda uppfattningen, att om Kungl. Maj:ts förslag skall bli lag i år eller något annat förslag i likhet med Kungl. Maj:ts, är det ett oeftergivligt villkor, att denna dag skall sättas till den 1 januari 1918, ty det kan väl ändå icke vara meningen att en hel del vattenfallsägare, som ha det ordnat så, att de icke behöva den nya lagen, skola kunna komma ifrån de förpliktelser, som denna nya lag innebär för vattenfallsägarne.

Herr Vennersten: Jag kan icke underlåta att ånyo konstatera, att man med denna lag, som väl borde vara avsedd att underlätta och främja vattenkraftens utnyttjande och därmed innebära ett framsteg på detta område, snarare synes avse att ointetgöra de bemödanden, som gå ut på att begagna tiden för att utbygga vattenfall. Jag vill understryka vad herr Lübeck framhöll att detta är ett av bevisen för att denna lag innehåller många för påskyndandet av vattenkraftens utnyttjande farliga och olämpliga bestämmelser.

Herr Persson i Tofta: Jag ber att gentemot herr Vennersten få säga, att jag har rätt goda skäl till antagande, att den brädska, som härvidlag förekommit, icke grundar sig på någon särskilt stor insikt uti det föreliggande lagförslaget utan den har uppkommit genom uppmaningar att man skulle skynda sig att ge in ansökningarna före den 15 mars 1918. Man har blivit litet otillbörligt uppskrämd genom agitation som bibringat vederbörande en oriktig föreställning om innebörden av denna lagstiftning. Man har gnällt litet för mycket, såvitt jag förstår, och allt detta har skrämt upp vattenkraftsintressenterna, så att de trott, att här var fara å färde som det gällde att förekomma.

Herr Persson i Norrköping: Lagen avser icke endast att skydda enskildas intressen utan att även tillgodose samhällsintresset, och det är detta intresse, som enligt min mening bör gå före de enskildas intressen. Dessutom är det riktigt såsom herr Persson i Tofta sagt, att uppmaning utgått till dessa vattenfallsägare att ge in sina ansökningar före lagens ikraftträdande.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Herr Lübeck: Herr talman! Med anledning av herr Perssons i Tofta anförande tror jag mig kunna gå ut ifrån att de personer, det här gäller, hava tillräcklig omdömesförmåga utan att låta skrämma sig i vare sig den ena eller andra riktningen, och kvar står alltså frågan, huruvida det kan vara med rättvisa och billighet överensstämmande att icke låta dem själva bedöma, om de vilja begagna sig av den ena eller andra lagen. Och då detta ur allmänna synpunkter icke kan medföra någon våda — vilket jag vågar påstå, att ingen heller kunnat påvisa — kan jag icke finna något skäl för att icke bifalla herr Vennerstens reservation.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt propositioner å de därunder förekomna yrkandena, godkände kammaren utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf.

Återstoden av lagförslaget.

Godkändes.

Övriga under punkten A) upptagna lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

Punkten B) föredrogs härpå. Därvid yttrade

Herr Persson i Norrköping: För att denna debatt må sluta i enighetens tecken ber jag att, i anledning av det beslut, som här fattats i fråga om 1 kap., få yrka bifall till herr Vennerstens m. fl. vid denna punkt avgivna reservation.

Herrar Lübeck och Vennersten instämde häruti.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt samt vidare på avslag å berörda hemställan; och blev utskottets hemställan av kammaren avslagen.

Vid nu skedd föredragning av *punkten C)* anförde:

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Herr Hage: I den motion, som jag väckt, ingår bland andra yrkanden även ett yrkande, att i samband med denna lagstiftning måtte verkställas en utredning om följderna och verkningarna av utbyggande av vattenfall med avseende å fisket. Det har ofta intygats av befolkningen ute i bygderna, att resultatet av ett sådant utbyggande ofta är det, att fisket fördärvas. Det påstås åtminstone, att detta är orsaken, men det är naturligtvis svårt att veta, huru därmed i detta fall förhåller sig. Under alla förhållanden tycker jag, att det kan vara skäl, att man verkligen gör en utredning angående denna sak och därvid söker inhämta yttranden från befolkningen på olika platser.

Av en sådan utredning kan framgå, i vad mån utbyggande av vattenfall kan vara orsaken till fördärvande av fisket, och i så fall, vilka planmässiga åtgärder, som böra vidtagas till förhindrande därav. Med anledning härav skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till min vid punkt C avgivna reservation, där jag hemställer om avlåtande av en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, »att Kungl. Maj:t måtte vidtaga en närmare undersökning, i vad mån och på vad sätt fisket skadas genom vattenanläggningar och om förslag till åtgärder, som därav föranledas».

Herr Molin: Jag ber, herr talman, att på det livligaste få instämma i detta herr Hages yrkande. Det förhåller sig alldeles så, som herr Hage nu anført i motiveringen till sin reservation. Jag vill blott tillägga, att även fiskeritjänstemännen själva erkänna, att de åtgärder, som på deras förslag bruka föreskrivas för fiskets skydd vid utmontering av vattenfall, många gånger icke visat sig äga tillräcklig förmåga att skydda och bevara fisken. Det torde därför vara till stor nytta icke minst för fiskeritjänstemännen själva, om en dylik utredning åstadkommes, varigenom de skulle erhålla större sakkunskap på området. Utredningen skulle även vara till stor nytta för fisket och för vederbörande intressenter, när det gäller utmontering av vattenfall, då därigenom sådana åtgärder kunde vidtagas, som därvidlag äro på sin plats. Jag ber för den skull att få hemställa om bifall till herr Hages yrkande.

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Hage vid punkten avgivna reservationen biföll kammaren utskottets hemställan.

Sedan *punkten D)* härpå föredragits, yttrade

Herr Lübeck: Herr talman! Förutsättningen för de av motionärerna friherre Fleming och herr Holmdahl här väckta motionerna är, att för den händelse förslaget till ny vattenlag icke skulle leda till någon riksdagens åtgärd, man likväl måtte genomföra vissa ändringar i fråga om bl. a. rätt till dämning och sänkning i sammanhang med vattenregleringar. Såsom jag tidigare framhållit är

denna fråga icke av ensidigt vattenkraftsintresse, utan i kanske lika hög grad ett intresse för jordbruket, då därigenom möjliggöres ett bättre avvägande av regleringsgränserna till fördel för jordbruket. Jag vill därför uttala den förmodan, att om så olyckligt skulle vara, att vattenlagen i år skulle falla, utskottet då likväl skall finna någon form att förelägga riksdagen friherre Flemings och herr Holmdahls motioner.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Jag har, herr talman, icke något yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Slutligen föredrogs andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning av herrar Hammarskjölds och Söderhielms motion, nr 237, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande bestämmelser om anställnings- med flera förhållanden för underbefälet vid hären; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 3.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 273, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av riksdagens bibliotek till centralt förvaltningsbibliotek.

§ 4.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden:

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid armén jämte i ämnet väckta motioner;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid marinen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglemente för avlöning vid armén på krigsfot (krigsavlöningsreglemente);

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordning med särskilda föreskrifter angående avlöningsförmåner m. m. vid marinen på krigsfot;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldandet av vissa å krigstjänstgöringstid belöpande pensionsavgifter för armén tillhörande personal;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 under femte huvudtiteln

för täckande av kostnader för expeditioner till finska fastlandet och till Åland;

nr 187, i anledning av vissa framställningar under fjärde huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen angående tilläggsstat för år 1918;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till sjökarteverket och till utförande av sjömätningar m. m.;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av visst utav 1911 års riksdag på extra stat beviljat belopp till uppförande av nybyggnad för marketenteri vid flottans station i Stockholm;

nr 190, i anledning av militieombudsmannens framställning angående höjning för år 1918 av ersättning, som utgår jämlikt förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användning för kulturella ändamål av viss del av den svenska Långmanska donationsfondens avkastning;

nr 192, i anledning av väckt motion om bidrag av statsmedel till inrättande och upprätthållande av Nobelinstitutet;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny avlöningsstat för statistiska centralbyrån m. m.;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provtaxering under år 1918 för beräkning av kommunal skattskyldighet vid tillämpning av bestämmelserna i vissa förslag till omläggning av det kommunala beskattningsväsendet;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjda provisoriska tilläggsavgifter å statens järnvägar ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående telegrafverkets övertagande av det enskilda telefonnätet i Stockholm med omnejd ävensom en i ämnet väckt motion;

första sammansatta stats- och lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd i vissa fall åt sådan värnpliktigs familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar; och

nr 4, i anledning av väckt motion om förlängd utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1917 års klass vid fotfolket;

bevillningsutskottets betänkande, nr 47, i anledning av väckt motion om förtydligande i visst avseende av bestämmelserna angående partihandel med rusdrycker;

bankoutskottets utlåtande, nr 70, i anledning av framställningar om ändring i avlöningsbestämmelserna för sekreterarna vid justitieombudsmans- och militieombudsmansexpeditionerna;

lagutskottets utlåtande, nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 10, 13, 15 och 34 §§ i lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 123, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i syfte, att jordbruksproduktionen må inriktas på landets självförsörjning;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder i prisreglerande syfte;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till staden Eslöv av kronoegendomen Eslöv nr 15 och 17 i Malmöhus län ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 126, i anledning av väckt motion angående anslag till säkerställande av arbetskraft vid jordbruket; och

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en kraftledningslänefond ävensom fyra i ämnet väckta motioner;

första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning av medel för beredande av krigstidstillägg och krigstidshjälp för år 1919 åt vissa befattningshavare och f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte en i ärendet väckt motion;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbetalande av förskott å krigstidstillägg för år 1919 åt befattningshavare i statens tjänst; och

nr 21, i anledning av motion angående utbetalande av förskott å krigstidstillägg för år 1919 åt befattningshavare hos riksdagen och i dess verk; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av möjlighet att upptaga lån mot säkerhet av inteckning i kreatursbesättning och inventarier; och

nr 14, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående fastställande av maximipris å papper.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Persson</i> i Björsholm	under 4 dagar fr. o. m. den 5 juni	
» <i>Olsson</i> i Broberg	3	2 »
» <i>Eriksson</i> i Grängesberg	2	2 »
» <i>Nilsson</i> i Kristianstad	4	4 »
» <i>Andersson</i> i Milsmaden	4	5 »

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 67.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1,48 på natten.

In fidem
Per Cronvall.